

Fredagen den 12 Maj.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 5 Maj.

§ 2.

Föredrogos, men blefvo andra gången bordlagda Stats-Utskottets utlåtanden N:o 13 b och N:o 81.

§ 3.

Föredrogs Särskilda Utskottets memorial N:o 5, i anledning af Andra Kammarens återremiss i fråga, utgörande föremål för Särskilda Utskottets utlåtande N:o 3.

Enligt Utskottets hemställan i förevarande memorial företogs nu till slutligt afgörande femtonde punkten i utlåtandet N:o 3.

Friherre Ericson anhöll dervid om ordet och anförde: Efter det Särskilda Utskottet, med anledning af Kammarens återremiss af 5:te punkten i dess utlåtande N:o 3, från sitt i 15:de punkten af samma utlåtande föreslagna belopp, 223,884 R:dr 76 öre, dragit den summa, som beräknats åtgå för förändring af några artilleri-batterier från åkande till ridande, har Utskottet upplyst att den summa, som skulle återstå af hvad Kammaren beviljat för påbörjandet af artilleriets organisation i sin helhet, komme att utgöra 179,149 R:dr 36 öre; och får jag således anhålla, att Kammaren för nyssberörda organisation måtte bevilja nämnda summa.

Vidare yttrades ej. I enlighet med hvad nu blifvit yrkadt, beslöt Kammaren, att till kostnaders bestridande för påbörjande af artilleriets organisation skulle anvisas ett extra anslag af 179,149 R:dr 36 öre.

§ 4.

Vid förnyad föredragning af Särskilda Utskottets memorial N:o 6, med förslag till voteringspropositioner i anledning af Kamrarnes skiljaktiga beslut rörande vissa punkter af Särskilda Utskottets utlåtanden N:is 3 och 4, blefvo alla de i detta memorial föreslagna voteringspropositioner af Kammaren godkända.

Enligt

Enligt hvad Herr Talmannen nu tillkännagaf, skulle öfver ifrågavarande voteringspropositioner, hvilka jemväl af Första Kammaren blifvit godkända, gemensamma omröstningar, jemlikt 65 § Riksdagsordningen, anställas i början af morgondagens sammanträden.

§ 5.

Föredrogs Lag-Utskottets utlåtande N:o 26, i anledning af väckta motioner angående ändring i lagens stadganden om mannens målsmansrätt öfver hustrun m. m.

Herr Hierta: Såsom motionär i denna fråga är jag Lag-Utskottet tack skyldig, för det Utskottet inkommit till Riksdagen med ett betänkande öfver min motion. De förslag i samma ämne, hvilka jag vid föregående riksdagar väckt, hafva icke alltid varit så lyckliga, och jag har nu således jemförelsevis vunnit något. Jag vet mycket väl huru öfverhopadt af göromål Lag-Utskottet varit vid denna riksdag, och att bland dessa varit två stora lagerverk, som här i Kammaren blifvit föremål för vidlyftiga öfverläggningar, nemligen frågan om Lapparne och om fattigvården, hvilka ärenden tagit Utskottets tid ganska strängt i anspråk. Jag ber derföre att få ånyo betyga Utskottet min erkänsla ej mindre för den sympati det visat för sjelfva grundsatsen i motionen, utan äfven derföre att det underkastat sig det icke obetydliga besvär, som pröfningen af denna ej alldeles så lätta fråga måste hafva förorsakat. Jag står derjemte i förbindelse till Utskottet, derföre att detsamma, såsom ett resultat af denna pröfning, föreslagit en skrifvelse till Kongl. Maj:t med anhållan att Kongl. Maj:t täcktes låta utarbета en författning i ämnet, dels emedan man bör kunna hoppas att den opinion, som blifvit väckt i afseende på denna fråga, under tiden skall växa så, att den kanske äfven kan utöfva sin verkan på regeringen, så att denna måhända kan gå litet längre vid utarbetandet af den nya författningen än Utskottet föreslagit, och dels emedan man måste erkänna, att reformer, då det gäller sådana humanitetsfrågor som denna, aldrig gå synnerligen fort. Hade den svenska qvinnan haft någon andel i representationen, anser jag för troligt att denna reform blifvit mera framskjuten; men som ordspråket säger: "Ingen vet hvar skon klämmer utom den som har den"; och man kan icke heller begära att förhållandet skall vara annorlunda med den suveränitet mannen har öfver qvinnan, med denna qvinnans från traditionen och från våra gamla seder ända intill sednaste tider qvarstående underordnade ställning — en lemnig af slafveriet. Sådana saker gå icke öfver i en hast. Nu synes emellertid qvinnornas egen uppmärksamhet hafva blifvit väckt på detta förhållande, och när det en gång skett, så fordrar man ock att hon skall bevaka sin egen sak och icke släppa efter. Jag är således i detta afseende belåten med sjelfva tillkomsten af utlåtandet. Men i fråga om Utskottets resonnement och det resultat hvartill det kommit i sjelfva saken, kan jag icke vara det lika mycket och ber derföre att få yttra mig öfver några af Utskottets skäl. Utskottet säger: "om det än må vara sannt, att i afseende å de fordringar, en nyare tid uppställer på en sjelfständig

ställning för den gifta qvinnan till hennes betryggande mot ekonomiskt obestånd, svenska lagstiftningen står tillbaka för de flesta andra länders". — Jag gör här ett litet uppehåll för att fästa uppmärksamheten på att Utskottet verkligen erkänner, att vår lagstiftning står tillbaka för de flesta andra länders, och att i sjelfva uttrycket "står tillbaka" ligger den mening att vår lagstiftning i detta afseende ännu är orättvis och således bör rättas. — Utskottet fortsätter vidare: "bör man dock icke förbise, att, då vår lagstiftning, med den betänksamhet, som, när det gällt familjeförhållandena, alltid för densamma varit utmärkande, ännu låtit mannens målsmansrätt öfver hustrun såsom regel kvarstå i den utsträckning, den erhållit i 1734 års lag", — här karakteriserar Utskottet obeslutsamheten eller långsamheten att vilja åstadkomma ändring i något som Utskottet implicite åtminstone erkänner vara orättvist såsom ett slags berömvärd betänksamhet, derför att det gäller familjeförhållanden. Då jag emellertid icke kan inse annat, än att lagens ställning till dessa familjeförhållanden verkligen är orättvis, så synes mig Utskottet här vid lag icke hafva resonnerat så konsekvent som man kunnat vänta. Härefter fortfar Utskottet: "den, såsom motvigt häremot, genom boskilnadslagarne mer och mer utvidgat hustruns rätt att undandraga sig detta målsmanskap då det missbrukas, jemte det lagstiftningen, i fråga om gäld som blifvit gjord i äktenskapet och till båda makarnes nytta, ålagt hustrun lindrigare ansvarighet än mannen". Nu måste det erkännas, att Utskottet icke ansett denna motvigt genom boskilnadsrätten för tillräcklig, hvadan ock Utskottet i detta afseende föreslagit en underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t med anhållan om utarbetande af ett sådant förslag, "att genom äktenskapsförord måtte kunna betingas rättighet för hustru att råda öfver sin enskilda egendom, äfvensom till de förändrade bestämmelser i öfrigt, som deraf böra blifva en följd". Men hvad jag har emot detta förslag är att det innefattar föga mer än hvad den närvarande lagen innehåller. Förslaget innehåller nemligen icke de bestämmelser, som redan borde vara i lag gällande och som äfven finnas i de flesta andra länders lagstiftning samt visat sig medföra de mest tillfredsställande resultat. Jag har här i min hand en engelsk skrift, som refererar åtskilliga rättslärdes i Förenta Staterna omdömen om de lagar, som der blifvit införda, och genom hvilka den gifta qvinnan erhållit en mera rättsenlig ställning och mera positiv rättighet att råda öfver sin egendom. Jag vill icke upptaga Kammarens tid med att citera namnen på desse rättslärde och deras utlåtanden, utan vill endast i korthet nämna, att de lemna dessa lagar det vitsordet, att allmän belåtenhet råder med dem och att de medfört de lyckligaste följder. Härvid bör icke lemnas oanmärkt, att de Förenta Staterna i Nordamerika kunna stifta hvar och en sin särskilda civillag, och att likväl deras nuvarande lagar i nu ifrågavarande afseende gått i samma riktning, att den ena staten efter den andra följt exemplet, samt att, såsom nyss nämndes, af mig antydde rättslärdes totalomdöme om dem är särdeles fördelaktigt; och jag hoppas att vid det utarbetande af nya lagar i allmänhet som skall ske genom den lagbyrå, hvartill Riksdagen gifvit anslag, dessa omdömen af kände rättslärde skola tagas i betraktande. Jag ber nu att få påpeka att äfven med den utbildade rätt till boskilnad eller äktenskapsförord Utskottet föreslagit, Utskottet egentligen gjort till undan-

tag hvad som borde vara regel, så vidt man nemligen erkänner att det ligger någon rättvisa deri, att qvinnan icke genom blotta ingäendet af äktenskap skall afsäga sig all dispositionsrätt öfver hvad hon eger. Hela vår nuvarande lag hvilat nästan på den förutsättningen, att äktenskapet innefattar någonting mystiskt, ett slags transubstantiation, som skulle medföra den verkan att en qvinna, om än aldrig så förständig att sköta praktiska affärer såsom ogift, i samma stund hon inträder i äktenskapet förlorar denna förmåga, som då öfvergår från henne på mannen. Men det ligger något ändå mer underligt deri att om mannen dör, så återkommer samma förmåga enligt vår lag. Det oegentliga i detta förhållande, hvarom man kan säga att qvinnan, i och med detsamma hon inträder i äktenskap, konfiskerar alla sina rättigheter, anser jag vara särdeles angeläget att taga i betraktande.

Vidare resonnerar Utskottet på sid. 4: "att nu, i enlighet med hvad motionärerne afse, uppställa såsom regel, att från mannens målsmanskap vore undantaget allt hvad hustrun egde då hon ingick äktenskapet, hvad under äktenskapet tillfallit henne genom arf, gåfva eller testamente och hvad hon under äktenskapet sjelf förvärfvade, har förefallit Utskottet betänkligt. Ett stadgande härom torde icke kunna meddelas, utan att i sammanhang dermed en genomgripande förändring af hela den nu gällande lagstiftningen rörande makars egendomsgemensamhet verkställes, hvilket motionärerne jemväl synas hafva insett, då de, i sammanhang med yrkandet om upphörande af mannens målsmansrätt för hustrun i afseende å ofvannämnda egendom, fordrat, att samma egendom skulle anses för hustruns enskilda tillhörighet." Detta resonnement må hafva en skenbar giltighet i och för sig sjelft; men då Utskottet börjar med att erkänna att vår lagstiftning står efter andra länders i detta afseende och innebär en orättvisa, så förstår jag icke hvad som kan hindra Utskottet från att föreslå, att vid frågans hänskjutande till Kongl. Maj:t äfven måtte begäras, att Kongl. Maj:t uppdrager åt dem, hvilka få utarbetandet af frågan sig anförtrodt att taga i betraktande allt som dermed står i sammanhang och att dervid föreslå till normalt förhållande hvad Utskottet nu hemställt måtte blifva ett undantagsförhållande. Sedermera säger Utskottet, "att till afhjelpande, och detta i icke oväsentlig mån, af de missförhållanden, som ofta äro en följd af mannens snart sagdt oinskränkta målsmansrätt öfver hustrun, skulle kunna vidtagas den förändring i bestående lag, att genom äktenskapsförord finge bestämmas, icke allenast, såsom för närvarande, i hvad mån giftorätt i makarnes egendom skall för den ena eller andra maken ega rum, utan äfven att från mannens målsmanskap kunde undantagas den egendom, deri han ej eger giftorätt, eller någon del deraf, öfver hvilken egendom hustrun skulle ega att råda, sjelf eller med biträde af god man."

Jag tillåter mig härvid anmärka, att all den egendom hustrun infört i sjelfva boet kan disponeras af och således tillhör mannen, der icke särskildt förbehåll är gjort. Jag vill nu icke utbreda mig öfver frågans sedliga ställning i allmänna lifvet; det finnes alltför många exempel i detta afseende att jag skulle behöfva framkomma med flera. Jag vill blott nämna, att jag, sedan jag första gången väckte min motion i detta hänseende, såsom egare af en större fabrik här i Stockholm, vid hvilken ar-

betarne till ganska stor del utgjordes af unga qvinnor, fick tillfälle att erfara hurusom bland dessa många hade fästmän bland sina jemlikar, med hvilka de gingo ut och spatserade om söndagarne; dessa unga flickor voro för öfrigt alla arbetsamma och, såvidt jag förstår, äfven sedliga. Jag frågade många ibland dem hvarföre de icke gifte sig, och de svarade att de icke vågade det, emedan de hade så många exempel på huru mycket mäunerna ofta förändrades i sitt uppförande då de blifvit gifta. På samma ställe funnos äfven exempel på några sådana äktenskap, der mannen, oaktadt han hade sitt särskilda näringsfång såsom arbetare, förstörde all sin förtjenst på superi och kom hem till hustrun, som hade barn att försörja, och åt på hennes aflöning och utarmade henne slutligen på det sättet.

Flera sådana exempel från andra håll skulle kunna citeras, som äro himmelsskriande och som åtminstone för mig tydligt visat, att en trängande nödvändighet påkallar en reform af dessa lagar i den riktning, att åtminstone det hustrun sjelf kan förtjena ställes i säkerhet mot det missbruk och det öfvervåld — jag kan icke benämna det annat — som denna hennes egendoms förskingring genom mannen innebär, och som är en följd af mannens målsmansrätt öfver henne. Jag vill icke uppehålla mig med några skildringar i detta afseende, ehuru jag skulle kunna förete många sådana. Då fråga är att komma till *något* resultat, så vill jag för öfrigt icke försöka att här framkalla något positivt beslut i riktningen af min motion, så mycket mindre som vi äro så nära riksdagens slut. Men jag kan icke heller förena mig med den inskränkning Utskottet föreslagit, utan anhåller att få instämma i Herr Carléns reservation, som förer frågan ett litet steg längre framåt. Och jag vågar hoppas, att regeringen, då frågan kommer till henne, skall uppfatta nödvändigheten af att lösa densamma, såsom utgörande en humanitetsfråga, hvars princip gjort sig gällande nästan öfverallt i utlandet, och i afseende hvarå vi således stå tillbaka, samt framkomma med en lag, deri såsom normalt stadgas qvinnans rätt att råda öfver hvad hon sjelf infört i boet eller genom eget arbete oberoende af mannen förvärfvat.

Friherre Åkerhielm:

Herr *Johannes Andersson* i Knarrevik instämde.

Herr Carlén: Det Thorildska "detta är detta" är en sats, som man alltid bör i diskussionen ihågkomma, och framför allt är detta nödvändigt, då man har att taga i betraktande ett förslag, som kan gifva uppslag till så många utflygter, som det, hvarom här är fråga. Den siste ärade talarens anförande har gifvit mig anledning till denna erinran. Jag skall emellertid be att få fästa uppmärksamheten på den omständigheten, att det här icke är fråga om att förändra någonting annat i de äktenskapliga förhållandena än mannens målsmansrätt, såvidt angår förvaltningen af hustruns del i boet. Här är således *icke* fråga om att i något afseende rubba de etiska förhållandena mellan mannen och kvinnan; *icke* heller är det fråga om att minska mannens målsmansrätt öfver hustrun i hvad angår hennes person, *icke* heller att hon skall få något ökad in-

flytande med afseende å bestämmandet af deras hemlif, bostad, barnens uppfostran och dylikt. Om allt detta är ingen motion väckt, och Utskottet har derom icke egt att yttra sig. Lika litet har fråga uppstått om att ens i någon mån rubba de grunder för eganderättsförhållandet inom äktenskapet, som nuvarande lag bestämmer, utan frågan är helt enkelt den, huruvida mannen skall ega rätt att ensam fritt förvalta och således äfven förslösa hustruns egendom. förvärfvad före eller under äktenskapet, tillkommen genom arf eller eget arbete; derom och om ingenting annat gäller frågan.

Vår nu gällande lag är, såsom bekant är, så beskaffad, att, när qvinnan ingår äktenskap, förlorar hon all sjelfbestänningsrätt, icke allenast i afseende på sin person och de blifvande barnen, utan äfven i afseende på sin förut egande förmögenhet, endast med ett föga betydande undantag i afseende å landtfastighet. Allt, som under äktenskapet af begge makarne förvärfvas, ställes till mannens disposition; han kan försälja eller förslösa detsamma på hvad sätt som helst, utan att derom någonsin behöfva tillfråga hustrun; han kan till och med afyttra henne tillhörig fastighet i stad. Endast fast egendom på landet kan han icke efier godtfinnande råda öfver; men äfven i detta fall kan han, genom den af lagen honom uppdragna fria dispositionsrätt paralysera hustruns rätt. Han kan visserligen icke sälja eller förpanta egendomen utan hennes samtycke, men han kan använda afkastningen som honom lyster, och han kan disponera öfver densamma på det sätt, att den förlorar mähända hela sitt värde. Han kan icke sälja egendomen, säger jag, men han kan hugga ned skogen och sälja bort den; han kan icke sälja egendomen, men han kan bortsälja allt foder, kan sälja till och med gödseln och låta egendomen ligga i lägervall. Med ett ord: han kan fullständigt ruinera äfven hustruns landtegendom, så att icke ens härutinnan lemnar lagen hustrun någon säkerhet. Frågas då: anser man en sådan lag billig och rättvis? Detta är den första frågan, som här föreligger till besvarande.

Det är er alla väl bekant, mine Herrar, att qvinnan numera hos oss är myndig vid 25 års ålder. Lagstiftaren har således erkänt, att det äfven för qvinnan inträder den tidpunkt, då hon har full förmåga att sköta sig sjelf och sin egendom. Men i och med detsamma hon inträder i äktenskap återkallar lagstiftaren detta erkännande och säger henne först ingenting. Mannen är då den ende, som begriper någonting, och på honom öfverflyttas alla rättigheter att handhafva icke blott boets gemensamma, utan äfven hennes enskilda angelägenheter. Det vare långt ifrån mig att påstå den allmänna regeln vara den, att mannen missbrukar denna rättighet, men jag vill tillåta mig fästa den föregående talarens uppmärksamhet derpå, att han mycket misstager sig, då han derifrån vill leda sig till den slutsats, att allt lagstiftande är obehöfvt och obehörigt, eftersom man ej bör lagstifta för undantagsfall. Mångfaldiga gånger skriver man tvärtom lagar för undantagsfall, under det man för fullkomligt normala förhållanden icke behöfver någon lagstiftning. Den ärade talaren har sig säkert bekant, att vi hafva en strafflag. Nå väl! — Hela den lagen är en undantagslag, ty det normala förhållandet lär väl icke vara att människorna mörda, stjäla, bedraga o. s. v. Lyckligtvis

hör allt sådant till undantagen, och ändå är det föremål för lagstiftningen. Ett annat exempel henhadt från civillagen: regel, i afseende å arfsförhållanden är den, att barn ärfva sina föräldrar, men de föräldrar, som härutinnan vilja hafva någon ändring, hänvisar lagen till upprättande af testamente. Således äro äfven testamentslagarne lagar för undantagsförhållanden.

Hvad nu angår den här föreliggande frågan, så finnes det tvänne sätt föreslagna att lösa densamma. Det ena består deruti, att kontrahenterna hänvisas att vid äktenskaps ingående upprätta äktenskapsförord. Detta har Utskottet ansett vara tillräckligt betryggande. För min del får jag erkänna, att ehuru jag naturligtvis icke motsätter mig Utskottets förslag härutinnan, anser jag det dock vara mycket otillräckligt just i de fall, då det mest behöfs. Man känner bra litet till qvinnouaturen i allmänhet, om man föreställer sig, att fästmän, då hon ämnar ingå äktenskap, betraktar sin blifvande man med ängsligt misstroende. Regeln, och den ofantligt öfvervägande regeln, är väl den, att hon tvärtom ser upp till honom med kanske allt för stort förtroende och med en hängifvenhet, som icke lemnar rum för några misstankar. Vore det väl då skäl att lagstifta på sådan grund, att qvinnan vid giftermålet skulle hysa misstroende till sin blifvande man? Man kan invända, att detta är något, som blir giftomannens ensak. Men giftomannarätten beror på släktleden och icke på egenskaper, som för en giftoman äro behöfliga. Lagen bestämmer på förhand hvem som skall vara giftoman, utan afseende på huruvida personen dertill är särskildt kvalificerad. Om föräldrarne lefva, då borde man väl kunna i allmänhet antaga, att de af intresse för sitt barns framtid vidtaga alla försigtighetsmått, ehuru erfarenheten visar att så ganska sällan sker. Men mången gång utöfvas giftomannarätten utaf aflägsna släktingar, af domstol tillförordnade personer o. s. v., och ofta nog har man hört talas om dylika giftomän, hvilka utaf egennyttasidosatt de pligter, som i detta hänseende ålegat dem. För min egen del har jag åtminstone hört flera exempel, då det varit alla möjliga skäl att uppgöra äktenskapsförord, men sådant blifvit uraktlåtet därför, att giftomannen låtit af fästmannen tubba sig att icke påyrka ett dylikt. Detta är ett af skälen, hvarföre jag icke anser det vara mycket vunnet genom äktenskapsförord. Ett annat skäl är, att det ännu enligt folkopinionen ligger någonting för mannen förödmjukande uti detta äktenskapsförord. Qvinnan, äfven om hon eljest skulle vilja det, kommer sig derföre mycket sällan för att påyrka detsamma, ty det skulle, i hennes tanke, vara att redan från början inkasta ett frö till misstroende inom äktenskapet. Det finnes ett gammalt ordspråk, som säger: "af skadan blir man vis". Jag frågar: är det billigt och rättvist att ej låta den välvilliga grundmeningen häri komma till godo den qvinna, som oförsigtigt öfverlemnar sig själf och sin förmögenhet utan alla förbehåll åt mannen, och hvars giftoman åsidosatt sina skyldigheter; är det rättvist, säger jag, att låta denna qvinna, derföre att hon blef vis först genom skadan, för all framtid lida af sin ovishet och missträkning och för hela framtiden lemnas utan allt skydd? Är det då icke mycket billigare att säga: ni säg icke faran, då ni ingick ert äktenskap, men ni skall ej straffas derför. Lagen erbjuder er en möjlighet att reparera detta allt för stora förtroende till er man,

som ni först nu lärt känna. Jag för min del anser detta vara icke allenast billigt, utan äfven rättvist.

Den siste talaren har äfven framhållit, att rätt till en sådan skilsmessa i afseende å egendom, eller hustruns rätt att begära boskilnad, som af mig i min reservation blifvit föreslagen, först och främst skulle störa äktenskapets inre lycka och vidare verka menligt på affärsförhållandena och mannens kredit. Hvad nu angår den äktenskapliga lyckan, så tror jag verkligen — vi skola icke tänka oss de fall då allt är godt och väl, utan de undantagsfall då så icke är förhållandet, då mannen uppenbarligen förslösar eller genom oordentligt lefnadssätt förstör boets tillgångar — då tror jag verkligen, säger jag, att om en hustru dag efter dag ser huru det går utför, ser mannen förslösa först sitt eget, sedan det gemensamma och dernäst hvad hustrun enskildt tillhör och sålunda omöjliggör barnens uppfostran och gör framtiden för alla svår och mörk — då tror jag sannerligen icke, att den bräckliga lyckan i detta äktenskap skall befastas just derföre, att hustrun är beröfvad all utväg att sjelf disponera öfver vinsten af sitt arbete och dermed sörja för sig sjelf och sina barn. Måne det icke är mycket naturligare att antaga, att hon skall mera fästa sig vid mannen och han vid henne, om heernes arbetsvinst hörde henne sjelf till, om hon icke ständigt behöfde frukta att han förslösade äfven den, och om mannen kom i erfarenhet deraf att hon genom sin friare verksamhet kunde draga fram både sig sjelf och barnen och kauske medverka äfven till en framtid för mannen? Jag har för min del aldrig trott att någon lycka beror deraf, att man lever under någon annans vülde, och jag tror sannerligen icke, att slafvens lycka under några förhållanden kan jämföras med den frie mannens. Qvinnan är dock under äktenskapet föga annat än en slaf i beroende; hon måste lyda mannen i allting, och allt hvad hon eger har han rättighet att förslösa, utan att hon kan lägga något hinder i vägen. Det finnes redan boskilnadslagar, säger Lag-Utskottet, genom hvilka hustrun kan undandraga sig mannens målsmanskap, i fall han missbrukar detsamma. Ja, det finnes, men Lag-Utskottet erkänner sjelf, att de äro sådana, att de i allmänhet ej kunna komma till användning förrän i yttersta nödfall och oftast, då det redan är för sent. Läser man boskilnadsförordningen, skall man också finna, att de enda tillfällen, som beredas hustrun att råda öfver sin egendom, äro inga andra än först och främst, då boet är så af skuld belastadt, att de gemensamma tillgångarne ej räcka till att gälda den, d. v. s. när konkursen står för dörren. Men såsom räddningsmedel för hustruns enskilda lott kan denna bestämmelse icke vara till mycken fromma, enär hon i det längsta kan hållas aldeles i okunnighet om mannens affärsställning och hans olikartade transaktioner, och alltså svårigen kan i nog god tid begagna sig af boskilnadsförmånen. Det är först när nöden infinnes sig, som hon märker, att det är på tok, och om tillgångarne äro slut, men det måhända då icke finnes någon skuld, så eger hon icke ens i detta fall rätt att begära boskilnad. Vidare finnes det tillfällen, då mannen genom vanvård af boets angelägenheter missbrukar sitt målsmanskap. Hustrun skall dock, för att kunna begagna detta tillfälle, draga sin man inför domstol — och föranleda en alltid obehaglig, oftast skandalös process, enär det åligger henne styrka, att mannen verkligen vanvårdat boets

angelägenheter. Hvarifrån skall hon för öfrigt hemta bevis, då mannen ensam skött affärerna? Jag har aldrig för min del kunnat meddela någon boskilnad på grund af detta förhållande, och det är också ganska svårt att någonsin kunna göra det, enär alla bevis ligga i mannens hand. Det tredje tillfället är, då mannen af ondska och motvilja öfvergifvit hustrun och henne sålunda förlupit. Men tror någon, att lagen nöjer sig dermed? Männe hustrun då genast verkligen får sköta sin egendom? Visst icke! Mannen skall hafva varit borta minst i sex månader, innan det är hustrun tillåtet att sköta sig sjelf, icke förr.

Är nu detta tillräckligt betryggande för hustruns rätt? För min del anser jag, att det ej är det; och detta är anledningen till mitt särskilda förslag. Hvad nu beträffar detta förslag, så går det derpå ut, att den hustru, som försummat att upprätta äktenskapsförord, men under äktenskapets lopp finner sitt eget och barnens bästa kräfva, att boskilnad eger rum, skall ega att erhålla sådan, genom att derom göra anmälan hos domstolen, utan att behöfva bevisa att mannen gjort sig skyldig till vanvård eller slöseri. Hon vinner derigenom åtminstone så mycket, att hon får behålla hvad som finnes kvar af hennes enskilda egendom, och framför allt att hon efter denna dag får sjelf förvalta sin arbetsförtjenst och sålunda försörja sig sjelf och barnen. Detta är den fordran jag anser att man redan nu kan ställa på den svenska lagstiftningen, och den torde icke vara öfverdrifven. Som det nu är, jag upprepar det, står en hustru nästan värlös. Om t. ex. en qvinna ur de arbetande klasserna blir öfvergifven af sin man — och detta sker vanligen icke förrän mannen är alldeles förfallen; — då brukar hon egna sig åt ett yrke, hon blir tvätterska eller sömmerska eller något dylikt. Genom tråget arbete sammanpar hon ett litet kapital, hvilket hon sätter in på sparbanken för att sålunda kunna lefva i lugn på gamla dagar. Men hvad händer sedan? Jo, mannen kommer tillbaka i det ånyo ordnade hemmet, tager utan vidare, såsom hustruns målsman, hennes penningar ut ur sparbanken och super upp dem! Hvarutinnan skulle nu faran bestå, om lagen tillåte qvinnan att sjelf använda hvad hon hopsparat till sina barns, sitt eget och mannens bästa? Ty detta är allt hvad man yrkar.

Den siste ärade talaren nämnde äfven, att krediten och affärslifvet skulle komma att i väsendtlig mån lida på ett lagstadgande som det ifrågavarande. Om mannen nemligen invecklat sig i affärer, och hustrun, med hvilken han fått de penningar, hvarmed han rör sig, sjelf vill förvalta dem, så skulle affärsverksamheten upphöra, ty ingen skulle längre våga inlåta sig i transaktioner med honom, o. s. v. Jag kan ej dela talarens farhågor, jag anser tvärtom att det nya lagstodet äfven i detta afseende skulle vara ganska fördelaktigt, att det, långt ifrån att störa den sunda krediten, skulle hindra vinglerier och falska spekulationer. För de affärsmän, som vilja inlåta sig med en man, hvilken spekulerar med sin hustrus penningar, är det väl ej så svårt att underkasta sig den mödan att göra sig underrättade om, huruvida den person, med hvilken de tänka ingå förbindelser, åtnjuter hustruns förtroende, så att han har rättighet att disponera öfver hennes penningar. Sådant länder dem alltså till trygghet, äfven enligt nuvarande lag, som, i fall affärerna ej lyckas, i viss mån tillåter hustrun att från kreditorerne undanhålla sin lott. Det är nemligen att

märka, att mitt förslag ingalunda förutsätter, att hustrun alltid skall själf sköta sin egendom; hon kan låta densamma förvaltas af hvem hon finner för godt, sålunda äfven af mannen, om hon för honom hyser förtroende. Får han detta förtroendeuppdrag, blir han hennes homme d'affaires, så är allt rangeradt med en fullmakt och affärerna gå sin gilla gång; och så blir det nog i de flesta fall.

Den ofta nämnde talaren har också såsom en alldeles gifven sak talat om hustruns oförmåga att handhafva affärer. Det är sannerligen svårt att härom döma, så länge hustrun ännu saknar frihet att visa sin förmåga i detta afseende. Många förutspådde en ofantlig olycka, då qvinnan förklarades myndig vid 25 års ålder. Jag har icke kunnat upptäcka några vådligare följder derutaf, än af att mannen blir myndig vid 21 år. Jag tror också, att man är temligen ense derom, att i de fall, der qvinnans förmåga uti skötande af affärer blifvit satt på prof, har hon i allmänhet visat sig kunna gå ypperligt i land dermed.

Jag skall nu icke längre upptaga tiden, men jag ber eder slutligen, mine Herrar, att vid denna frågas afgörande icke tänka på eder själfva och de förhållanden, hvari I lefven. Jag är fullkomligt öfvertygad om, att de hustrur, hvilkas män här äro samlade, icke äro i behof af en förändrad lagstiftning, sådan som här är i fråga; men om man också ofta gör klokt, då man dömer andra efter sig själf, så bör detta icke alltid användas som regel vid lagstiftning. Man bör der vid lag äfven gå utom de egna förhållandenas område, man bör kasta blicken vida omkring och åt olika håll. Och om man anställer en sådan granskning, så tror jag, att hvar och en nog skall komma att finna, att en förändring uti dessa förhållanden ingalunda kan sägas vara obehöflig. För min del anhåller jag om bifall till Lag-Utskottets betänkande och derjemte till min reservation.

Häri förenade sig Herr *Östman*, Herr *H. Schmidt* och Herr *Edström*.

Grefve Sparre: De alldeles motsatta åsikter i denna fråga, hvilka blifvit uttalade såväl af de tvänne reservanterne i Lag-Utskottet som af de båda första talarne, torde innebära en tillräcklig förklaring öfver det steg, den medelväg, Utskottet har tagit, och tillika rättfärdiga detsamma. Om man å ena sidan håller på qvinnans rätt att själf förvalta sin egendom, säger att hon lider af det nuvarande förhållandet, så är detta, jag erkänner det, en sanning, om jag också icke kan anse talet om slafveri m. m. riktigt på sin plats; men å andra sidan kan det icke heller nekas att det är lyckligast och, om jag så får säga, det rätta förhållandet, regeln att, såsom den andra talaren i ordningen yttrat, mannen, såsom den utaf markarne, hvilken har den mesta affärsvanan och likasom lefver i det yttre lifvet, leder de yttre affärerna och öfverlemnar åt hustrun den inre förvaltningen. Om nu härtill kommer, att den närvarande lagen, som visserligen i sistnämnda afseende går nog långt, i det den icke under några förhållanden tillåter hustrun att sköta någon del af sin egendom, är så gammal — öfver 100 år — att folket hunnit fullt lefva sig in i densamma, månne det då icke kan vara rätt att taga det steget till brytande af detta förhållande, att man bibehåller denna lag såsom regel, men tillåter undantag, der de behöfvas, och närmare ser till förhållandena huru de i

verkligheten gestalta sig? Hos den stora mängden af folket på landsbygden, med ett ord hos allmogen, der blifver förhållandet sådant det är, der är förändringen icke af behovet synnerligen påkallad, der går i allmänhet så till, att mannen sköter sitt, de yttre göromålen, och hustrun de inre. Denna arbetets fördelning i de lägre folkklasserna är så naturlig, så gifven af sig sjelf, att den alltid har funnits och i all tid kommer att finnas. Men det gifves andra klasser af samhället, de så kallade högre, med större förmögenhet, der qvinnan ofta för in i boet de stora kapitalen, hvilka det tillhör mannen att förvalta, och det är just under sådant förhållande, som det för henne kan blifva obehagligt att ställa sig under mannens målsmanskap. Dylika fall höra dock i vårt fattiga land till undantagen, och Utskottet har derföre endast såsom ett undantag från regeln velat medgifva de qvinnor, hvilka befinna sig i denna författning, att genom förord före äktenskapet betinga sig rättighet att råda öfver sin enskilda egendom. Jag tillåter mig i detta afseende anföra ett exempel från ett land, der tvänne olika lagar i afseende på makarnes dispositionsrätt öfver egendomen länge egt rum, nemligen Frankrike. I den del af detta land, der den romaniska kulturen fullkomligt öfvervunnit den galliska, i södra Frankrike, der rädde den romerska rätten, i den norra delen af landet, der det germaniska folkelementet bibehållit sig såsom det förherrskande, der rädde den germaniska. I romerska rätten är, som bekant, dotalsystemet det gällande: hustrun bibehöll, enligt detta system, helt och hållet förvaltningen af sin egendom, skötte sjelf sin dos. I norra delen af Frankrike bibehölls deremot lika som hos oss egendoms-gemenskap i äktenskapet. När nu under Napoleon den förstes tid man försökte att få en gemensam civillag för hela riket, fingo båda dessa system quvarstå bredvid hvarandra, och man lemnade åt de blifvande makarne att vid äktenskapets ingående förklara, om de ville lefva under gemensamhets-systemet eller ej. Vilja de det icke, så få de hvardera förvalta sin egendom, dotalsystemet kommer då att tillämpas. Det är nu snart 70 år sedan denna lag infördes, men ännu är skillnaden precis densamma som den då var: på landet och i de lägre samhällsklasserna lefver man under samfällighets-systemet, i städerna och i de högre samhällsklasserna under det motsatta. Antaga vi nu denna lag, så tror jag att verkan af densamma egentligen skall sträcka sig endast till befolkningen i städerna och den förmögnare delen af landsbygdens innevånare. Jag har såsom medlem af Lag-Utskottet, då förslag i denna riktning förut varit å bane, afstyrkt den — jag tillstår det — och det fanns äfven en tid, då jag afstyrkte qvinnans myndighetsblifvande; men tiden går framåt med oemotståndlig makt, och jag har ej kunnat motstå densamma, mina åsikter dikteras ej af ett envist fasthållande vid hvad jag under andra omständigheter funnit vara rätt. Resultatet af den förändringen hafva vi troligtvis litet hvar varit i tillfälle att se. Området för qvinnans verksamhet har blifvit större, vi se henne nu försörja sig sjelf genom eget arbete i sådana yrken, för hvilka man för några år sedan aldrig skulle kunnat anse henne passande. Jag kan ej heller neka, att det för en qvinna kan vara ganska motbjudande att ställa sin egendom under förvaltning af en man, som tilläfventyrs mindre än hon sjelf förstår sig på att sköta densamma; att detta skall verka upprörande på hennes sjelfständighetskänsla är ganska naturligt. Men,

kan man säga, hvarföre skola vi icke göra undantaget till regel, bestämma att makarne hvar för sig skola förvalta sin egendom? Jo, svarar jag, förhållandet skulle ändå i allmänhet blifva detsamma som hittills, undantaget skulle icke blifva regel annat än på papperet. Ty, det måste vi väl medgifva, vi uppfostra ju icke våra döttrar till att sköta affärer på egen hand. Om jag härtill lägger — och i det afseendet instämmer jag helt och hållet med Utskottet — att familjens rätt i lagen är af en djup betydelse, att dess fibrer nedgå så i samhällets rötter, att jag under hela min offentliga bana varit särdeles rädd att vidröra dem och, om jag funnit mig dertill nödsakad, alltid sökt att göra det med ytterst varsam hand, så har detta för mig varit ett alldeles tillräckligt skäl att icke vilja på en gång kasta om från det nu gällande systemet till dess motsats, från mannens rätt att ensam förvalta makarnes egendom till en dualism: i detta afseende, så att hvar och en af makarne sköter sitt. Ty — jag upprepar det — under vanliga förhållanden finner jag det första systemet vara det bästa, och så okunniga äro vi väl icke om det inflytande en förståndig kvinna utöfvar på mannen, att vi icke inse, att hon jemväl under detta samfällighetsförhållande kan ganska väsendtligt inverka på hans förvaltning af boet. Vi hafva sannolikt litet hvar läst Eric Bögh's berättelse om de många tofflorna, och det finnes samnerligen mer än ett sätt för qvinnan att sköta sina tofflor så, att det smakar oss män väl.

Jag tror således, att det rätta är att bibehålla den lag som finnes, och endast i den mån behofvet deraf gör sig gällande tillåta undantag från densamma. Detta är hvad en försigtig lagstiftning i så grannliga fall som detta bör göra. Jag har visserligen hört en talare säga, att han hade hört enligt hans uppfattning sedliga flickor yttra, att de icke tordes gifta sig med sina fästmän, som de dock älskade, derföre att de voro rädda för att mannen skulle förskingra deras egendom. Ja, det kan väl hända — sällsynta äro dock, tror jag, de fall då qvinnan af en sådan farhåga låter afhålla sig från att ingå äktenskap — men de äro ju i alla fall räddade genom att upprätta ett äktenskapsförord, sådant som här är föreslaget; och således måtte väl icke den omständigheten kunna vara någon orsak till deras coelibat.

Jag har nu sagt, hvarföre jag, i strid mot representanten från Upsala, som reserverat sig mot förslaget och andra talare här, hvilka alldeles icke velat göra någonting i frågan, varit med om att tillstyrka det steg Utskottet tagit. För att göra tydligt hvaruti detta steg består, ber jag att få hänvisa till hvad 8 kap. 1 § Giftermåls-balken, sådant detta lagrum nu lyder, innehåller angående äktenskapsförord. Det heter der: "Vilja man, eller kvinna, der hon enka är, eller giftoman å mös vägnar göra förord sig emellan före äktenskapet; då skola de det skriftligen och med tvänne vittnen upprätta, innan vigseln sker. Ej må förord göras om annat än makarnes giftorätt — —" d. v. s. förordet får ej göras om någonting annat än den del hvardera af makarna i boet eger då äktenskapet upplöses. Arfvejord på landet, i hvilken giftorätt annars alldeles icke eger rum, kan således genom äktenskapsförord äfven blifva makarnes gemensamma egendom, men förordet träder aldrig i kraft förrän vid äktenskapets eller bosamfällighetens upphörande. Utskottet föreslår nu ett så beskaffadt tillägg, att förordet må omfatta äfven *förvaltningen* af boet,

och den blifvande hustrun kan således, på samma gång som hon eller hennes giftoman kan från egendomsgemensamheten undantaga all eller större delen af den egendom hvaruti mannen annars skulle ega giftorätt, förbehålla sig rättighet att själf förvalta denna egendom. Detta är således hela den förändring Utskottet föreslagit. Å ena sidan måste väl erkännas att den är med billigheten fullt öfverensstämmande, och å den andra är den icke större, än att den icke kan anses åstadkomma någon större rubbning inom familjen, något, hvilket jag, såsom jag redan sagt, vill så mycket som möjligt undvika. Förslaget synes mig innebära ett lagom stort steg framåt, just ett sådant som af tidsförhållandena, af qvinnans nuvarande ställning inom samhället är påkalladt; och längre vill jag, för min del, icke gå.

Jag öfvergår nu till det förslag den ena reservanten, representanten från Stockholm, framställt. Detta innehåller att hustrun skulle ega rätt att, äfven om äktenskapsförord ej blifvit upprättadt, när helst hon det önskar vinna boskilnad. Det är således en ändring i själfva boskilnads-lagen som här åsyftas. Jag ber dock att få erinra, att det icke är längre sedan än år 1862 som vi fingo en ny lag i detta ämne, en lag hvilken, redan den, utgjorde ett ofantligt steg framåt till skyddande af hustruns rätt i ekonomiskt afseende i förhållande till mannen. Ända till 1862 kunde nemligen boskilnad icke vinnas annat än i sammanhang med makarnes försättande i konkurstillstånd och när boet var så skuldbeladt, att den gemensamma egendomen icke räckte till, utan äfven hustruns måste tillgripas. I den nu gällande lagen, i hvars utarbetande äfven jag deltagit, medgifves deremot hustrun rätt att söka boskilnad icke allenast då boet är så skuldsatt att gälden ej kan betalas, utan att hennes giftorätt eller enskilda egendom tillgripes, utan jemväl då mannen genom försummelse eller vanvård af boets angelägenheter eller dess belastande med gäld utan motsvarig nytta kan anses missbruka sitt målsmanskap; och man fordrar icke af hustrun någonting annat, än att hon skall visa det skäliga anledning till boskilnad förefinnes. Jag lägger vikt på detta villkor, just derföre att den sednaste talaren sagt att det är omöjligt för henne att åstadkomma en sådan bevisning. Men enligt min och troligen äfven många andras erfarenhet gå domstolarne vid bedömandet af dessa ord "skälig anledning" i allmänhet ganska liberalt till väga. Hustrun behöfver vanligen icke visa, att boet är på obestånd, utan blott anledning till antagande af försummelse förefinnes, så beviljas boskilnaden, och när den är vunnen, skall den egendom hon fått undanskiftad ställas under god mans förvaltning, d. v. s. mannen skiljes ifrån förvaltningen af hvad henne tillhör från och med ögonblicket för boskilnaden. Och icke nog härmed: i den egendom som, efter det boskilnadsansökningen blifvit ingifven, tillfaller hustrun, eger han icke giftorätt, samfälligheten upphör i samma stund som boskilnaden blifvit sökt. Hustrun förvaltar derefter sin egendom, utan att mannen dermed har någonting att skaffa. Dessa föreskrifter hafva ej tillämpats längre än sedan år 1864, men de hafva dock i så väsentlig grad bidragit till att förekomma eller minska följderna af mannens dåliga hushållning, att vi, i min tanke, kunna och böra nöja oss med hvad Utskottet nu derjemte föreslagit. Ty då hustruns enskilda egendom icke svarar för mera än hälften af boets gäld, under det

att mannens svarar för alltsammans, så tror jag att hennes rätt redan nu är temligen tillgodosedd, och jag skulle till och med kunna tveka, huruvida det är klokt att redan nu sju år efter det lagen börjat tillämpas stadga något ytterligare i det afseendet.

Betrakta vi nu det förslag reservanten på Stockholmsbänken afgifvit, hvad finna vi då att det innehåller? Jo, att hustrun utan någon slags skälighets anledning skulle kunna vinna boskilnad. Det kan således hända, och sådant är möjligt äfven under det aldrig bästa förhållande makarne emellan, att, om en liten tvist uppstår emellan man och hustru — som vi veta, kan det äfven i vårt land finnas Xantippor, det är icke alltid som felet ligger hos oss män — följden deraf blir, att innan den för tillfället mulna äktenskapshimlen hunnit klarna hustrun helt hastigt begifver sig till domstolen och säger: "jag vill sköta mitt hus själf". Herr Carlén svarar: "ja, det skall hon få", och följden blir offentlig stämning, upphörandet af egendomsgemensamheten, af hela bosamfälligheten och kanske äfven konkurs. En tillfällig tvist under en aftonstund af den aldrig obetydligaste anledning skulle således kunna medföra en så bedröflig verkan. Det skulle ock låta tänka sig att hela boskilnaden endast vore en följd af en öfverenskommelse mellan man och hustru att på detta sätt blifva sina kreditorer qvitt. Hustrun har nemligen, som jag förut nämnt, icke skyldighet att svara för boets gäld med mera än hälften af sin egendom, och det kan således af den orsaken vara en verklig fördel för henne att söka boskilnad. Att utsträcka hennes rättighet dertill så långt som Herr Carlén föreslagit, detta kan jag så mycket mindre medgifva, som jag, på sätt jag redan nämnt, just i fråga om familjerätten är benägen för att mera än i andra privaträttsliga förhållanden gå till väga sakta och varsamt. Det finnes för öfrigt icke det ringaste hinder för att, om Utskottets förslag blifver lag, fortsätta än vidare på den beträdda vägen. Om den allmänna meningen skulle taga den riktning, att hustrun, i likhet med i Amerika, borde sköta sitt, oberoende af mannen, må vi då stifta en sådan lag; men tvingom icke allt för hastigt en ny lagprincip på ett folk, hvars seder och tänkesätt, åtminstone för det närvarande, gå i en annan riktning. Jag är, för min del, mycket rädd för ett sådant lagstiftande, och exemplet af det land i Europa, som för närvarande befinner sig nästan i ett tillstånd af upplösning, bevisar aldrig bäst nyttan och nödvändigheten af att, isynnerhet i afseende på familjerätten, samhällets rot och kärna, gå försiktigt till väga. Och då vi genom det förslag, som Lag-Utskottet nu afgifvit, tillåta just hvad anhängarne af qvinnans friare ställning mest kunna önska — ty ingen kan rimligtvis begära mera än fullkomlig frihet för henne i afseende på egendomens förvaltning — då vi tillåta henne att genom äktenskapsförord vinna detta, så hemställer jag, om vi för närvarande kunna och böra göra ännu mera?

Jag yrkar för min del bifall till Utskottets förslag.

Herr Key: En ärad talare midt emot mig, Friherre Åkerhielm, ytttrade, då han hade ordet: "hvarföre skola vi stifta lagar för undantagsfall?" Jag vill besvara denna fråga dermed, att det är just för sådana undantagsfall som detta, då undantaget uppkommit derigenom att vi i utveckling stannat efter Europas öfriga nationer, som vi böra stifta nya

lagar; vår ännu gällande gamla kan uti ifrågavarande hänseende betraktas såsom ett mönster för en föräldrad och barbarisk lagstiftning.

Den ärade talaren påstod, att mannen ådagalägger i affärers skötande mera ordningssinne, mera reda och insigt än qvinnan. Jag tillåter mig att bestrida riktigheten häraf, och jag frågar: har icke erfarenheten visat, att qvinnan, då hon blifvit satt på ett allvarligare prof, oftast segrande ådagalagt motsatsen af nämnda påstående; men äfven om hon skulle ega underlägsenhet i affärsväg, icke utgör *det* bevis för någon i den qvinliga naturen grundad brist och oförmåga i detta afseende, ty det vore annars detsamma, som att på en person, hvilken varit sängliggande och frånvand alla kroppsrörelser under årtal, ställa följande fordran: "stätt upp, tag din säng och gack". Då qvinnan så sällan blir satt i tillfälle att förvärfva sig vana vid det praktiska lifvet, huru kan man då begära, att hon skall blifva skicklig dertill genom ett underverk? Den tanke, som legat till grund för den ärade talarens ord, är en reminiscens från åskådningssättet under medeltidens och chevaleriets dagar. Jag ber honom dock besinna, att den närvarande tiden drager ej ned qvinligheten och dess verksamhet, derföre att den icke längre vill betrakta qvinnan antingen som en *rodocka* eller som en *engel*, utan omfattat mera demokratiska tänkesätt, hvilka anse qvinnan helt simpelt för — en *menniska*. Qvinnan begär ej och anser sig i själ och hjerta icke hedrad af att anses för något annat, ty hennes växande bildning, hennes stolthet, och våra lagar värna henne mer och mer från att sjunka ned till mannens rodocka och hennes qvinliga blygsamhet förbjuder henne att på fullt allvar vilja betraktas såsom engel.

Samme ärade talare yttrade äfven: "älskar hustrun sin man, då tjénar den ifrågasatta lagförändringen till intet, ty hon villfar detta oakadt mannens önskningsar". Jag vill vända om denna sats och säga: älskar mannen sin hustru, då skall han icke finna något för sig förödmjukande ligga deruti, att hon deltagar i boets förvaltning; men finner han en förödmjukelse deri, då är det icke hans kärlek, utan hans stolthet, som såras.

Då den ärade talaren slutligen till stöd för sin mening åberopat de åsigter, Herr Ribbing uttalat i sin reservation, ber jag att med anledning deraf få skärskåda densamma. Reservanten säger: "med den hos oss rådande uppfattning af den äktenskapliga enheten och makarnes inbördes ställning och förhållande skulle ett förord af det innehåll, Utskottets förslag åsyftar, nästan ovilkorligen uppfattas såsom ett, redan före äktenskapets ingående tillkännagifvet misstroende till den blifvande äkta mannens förmåga eller ordningssinne och goda vilja..." Uppfattningen af "makarnes inbördes ställning och förhållande" har dock undergått ofantligt stora förändringar allt ifrån till exempel den tid, då biskop Emporagrius definierade qvinnan såsom "det förnämsta af mannens lösören", och till den nuvarande, då begreppet om denna inbördes ställning lyckligtvis är helt anorlunda.

Reservanten fann vidare det nyss antydda misstroendet vara "ett dåligt förebud för det blifvande äktenskapets lycka". Ja, om det är ett dåligt förebud för lycka att rätt sker och människovärde erkännes, så gäller derom alldeles detsamma, som nyss angående den förmenta förödmju-

kelsen, det är mannens hersklystnad, högmod och ifrån den förflutna tiden ärfda olater, men icke hans goda egenskaper, som förorsaka detta.

“Man omskapar icke seder och öfvertygelser med lagar“, säger reservanten. Jo, det gör man visst. Hvilket inflytande på seder, förhållanden och öfvertygelser har ej vår bränvinslagstiftning, våra skollagar, våra strafflagar, ja med ett ord alla våra större organiska lagar haft. Det finnes dessutom *ett* slags lagar, hvilkas inflytande på öfvertygelser en professor i filosofi icke lärer kunna förneka, nemligen logikens och förnufts lagar. Reservantens yttrande innebär derför blott en half sanning eller en half osanning. Emellan de lefvande lagarne, seder och öfvertygelser å ena sidan och de skrifna lagarne å den andra, råder en ständig, oafslätlig vevverkan af orsak och följd. Nutidens seder och öfvertygelser fordra förändring i lagarne för kvinnans eganderätt, och dessa nya lagar skola i sin ordning inverka på seder och öfvertygelser.

Ydare yttrar reservanten: “Under äktenskapet åter skulle ett dylikt förord och hustruns deraf följande affärsverksamhet för sig och bredvid mannens verka menligt på den gemensamma sträfvan till boets bestånd och trefnad samt den arbetets fördelning, som för sådant ändamåls vinnande betingas.“ Jag kan icke finna någon anledning till reservantens farhåga för denna följd af den föreslagna lagförändringen, såvida icke reservanten fruktar att man och hustru derigenom skulle *konkurrera* med hvarandra i samma yrke, men *depensera* inkomsterna hvar för sig på skilda håll.

Jag bestred nyss riktigheten af reservantens påstående, att våra lagar icke omskapa våra seder och öfvertygelser, men jag medgaf att seder och öfvertygelser äfven omskapa våra lagar. Den som minnes Stockholm för 20 å 30 år sedan med dess restaurationer och kaféer, han måste erkänna att, i samma mån som qvinliga uppappare försvunnit, och den bildade qvinnan kunnat inträda, har en helt annan ton gjort sig gällande, han måste erkänna att i samma mån som qvinnan fått tillträde till det offentliga lifvet, kan gå ensam på föreläsningar, bese våra muséer och samlingar, i samma mån hon icke längre är snart sagdt fogelfri och utsatt för förolämpningar på våra gator, så har äfven våra seder förfinats och råheten vikit åt sidan, längre undan i mörkret. Dessutom, lefva vi icke mer och mer i det offentliga? Vår sjelfstyrelse, våra politiska former, vår tryckfrihet, vår utveckling, allt föranleder dertill, manne icke då, i samma mån, som mnnen *träder ut* i det offentliga lifvet, qvinnan bör *träda in* i detsamma och följa honom icke blott såsom en öm, utan äfven såsom en klok ledsagariinna?

En ärad representant på Westgöta-bänken har talat om arbetets fördelning och yttrat, att qvinnan borde verka i det inre och mindre lifvet och mannen i det yttre och större. Detta gifver mig anledning att erinra om arbetsklassens ställning i städerna och på landet. Endast i de äktenskap inom denna klass, der hustrun är duglig, blomstrar familjen. Qvinnans betydelse i dessa äktenskap är större än mannens. En arbetare må vara aldrig så duglig, en handtverkare aldrig så skicklig, är hustrun slösande, fåfång och vårdslös, trifves icke boet utan hon öppnar inom kort hemmets dörr för fattigdomen och för mannen dörren till krogen. Är åter hustrun flitig och omsorgsfull, så bergar sig familjen väl; är det

icke då hårdt att lagstiftningen skall sätta en trång gräns för hustruns bruk af sina sparpennningar, men icke för mannens missbruk af dem?

Samme talare yttrade vidare, att erfarenheten visat möjligheten af att använda qvinnor i våra banker och många andra inrättningar, samt att för dylika praktiska förmågor en lagförändring, sådan som motionärerne åsyftat, icke skulde medföra någon våda, men att den derföre icke borde göras till regel. Jo, svarar jag, vi böra göra det, emedan vi alltid böra hafva till regel att göra rätt. Den ärade talaren anmärkte emot Herr Carléns reservation, att den af honom föreslagna utvidning af hustrus rättighet att vinna boskilnad skulle kunna af henne missbrukas, och framhöll vådan af boets sättande i konkursstillstånd såsom en möjlig följd af en liten äktenskaplig tvist på en aftonstund. Går det så lätt att göra konkurs, då har utan tvifvel den der äktenskapliga tvisten icke endast varit hustruns fel. Vidare yttrade han, att den allmänna upplösningen af familjebanden i södern är en följd af der rådande friare lagar om äktenskap. Såsom en motsats dertill kan å andra sidan åberopas familjelifvet i Turkiet; de band som der fängsla qvinnan göra icke familjelifvet ädlare för det.

Jag är fullkomligt öfvertygad, att tiden är mogen för en förändring af våra lagar om mannens och qvinnans inbördes ställning i äktenskapet. Man tänke sig blott en moder, som har en tjuguarig dotter och att denna dotter blir enka; då är dottern i och med detsamma myndig och får förvalta sin egendom, men hennes moder förblir ännu omyndig, så länge mannen lefver. Ingår dottern åter ett nytt äktenskap, hvad blir följden? Jo, säger lagen till henne, nu har du om igen förlorat ditt förstånd och är derföre omyndig! Är det icke hög tid, att vi göra slut på dylika orimligheter? Jag skulle visserligen önska en vida mer genomgripande lagförändring i detta afseende, än den både Lag-Utskottet och Herr Carlén förordat, men jag tror det vara, för att kunna åstadkomma något i praktiskt afseende klokast, att för närvarande icke gå längre än till Herr Carléns förslag. Låtom oss emellertid icke ett ögonblick tveka att lemna vårt bifall till denna börjande rättvisa, vi äro skyldige dertill af vördnad för våra mödrar, af aktning för de hustrur vi valt och af omtanke för våra döttrar.

Herr Wijk: Då jag på det varmaste önskar framgång åt de åsigter, Herr Hierta i sin motion uttalat, så hade jag äfven önskat, att Lag-Utskottet gått något längre, än hvad dess nu föreliggande förslag innehåller, men då en återremiss sannolikt icke skulle i anseende till den korta tid, som återstår för Riksdagens förhandlingar, leda till något resultat, samt det för öfrigt alltid är svårt att på en gång erhålla en mera genomgripande förändring i vår nu gällande lag, finner jag mig böra åtnöja mig med att yrka bifall till det slut, hvartill Utskottet kommit, såsom varande ett steg i den rätta riktningen, men hvilket dock icke efter min uppfattning blir fullt uttaget, såvida icke Kammaren jemväl lemnar sitt bifall till den af Herr Carlén afgifna reservationen. Genom Utskottets förslag om utsträckning af rättigheten att genom äktenskapsförord förordna om sin egendom har det väl blifvit möjligt för den gifta qvinnan i de

i de mera bildade klasserna att bättre, än nu, betrygga sin ställning för framtiden, men man bör ihågkomma, att det finnes klasser, der sådana äktenskapliga missförhållanden, som de af andra talare förut påpekade, oftare ega rum än i de bildade klasserna, fastän dessa missförhållanden i följd af kontrahenternas ställning merendels icke väcka så synnerligen stort uppseende. Jag nämner som exempel arbetsklasserna i städerna. Man kan icke förvänta, att personer af nämnda klass i allmänhet skola vid ingäendet af äktenskap ega kännedom om de medel, lagen anvisar för att betrygga qvinnans framtid genom ett äktenskapsförord. Dels sakna de kännedom härom, dels, om de än ega en sådan, så sakna de dock det biträde, som är nödvändigt för att med full juridiskt bindande kraft uppsätta afhandlingen om förordet. För de gifta qvinnorna i dessa klasser återstår blott att vid inträffande olyckliga förhållanden begagna sig af rättigheten att söka boskilnad, men den nu gällande boskilnadslagen förutsätter så starka skäl för beviljandet af boskilnad, att det icke utan mycken svårighet blir möjligt att emot mannens bestridande tilltvinga sig en sådan. Inom dessa klasser förekomma talrika fall derpå, att mannen förfaller i dryckenskap, och att det är hustrun, som ensam får sträfvä för barnens uppehälle och det gemensamma boets bästa, ofta dock med det upprörande resultat att mannen begagnar sig af hustruns arbetsamhet för att tillfredsställa sitt olyckliga begär efter starka drycker. Då hustruns krafter svika och hon finner det vara omöjligt att ensam uppehålla boet, finnes för henne ingen annan utväg än att söka boskilnad, men sådan måste då vara för henne möjlig att erhålla utan de stora svårigheter, som nu gällande boskilnadslag uppställer. Man har emot Herr Carléns förslag anmärkt, att den rättighet för hustrun att af hvad anledning som helst ovillkorligen vinna boskilnad, detta förslag medgifver henne, skulle kunna af henne lättsinnigt begagnas, och man har till och med framhållit, huru som en tvist emellan äkta makar på en aftonstund och en liten huslig träta skulle kunna föranleda upplösning af det gemensamma boet med alla deraf uppkommande följder. Man får väl dock medgifva, att bland de egenskaper, som utmärka qvinnan, tålmod och undergifvenhet icke äro bland de minst framstående, och äfven om någongång ett häftigt känslo-utbrott skulle drifva henne att söka en boskilnad, så lærer domstolen dock icke vara så nära, att hon saknar tid till att öfvertänka det steg hon ämnar taga. Och skulle hon ändock framhärda i sitt beslut, äfven om mannens förvaltning af boet icke i allo berättigat henne till detsamma, så lærer i sådana fall det ethiska bandet mellan makarne vara så brutet, att det icke mera genom några af lagen uppställda svårigheter för boskilnads erhållande kan sammanknytas. Jag anser således, att genom Kammarrens bifall till Utskottets förslag, ehuru varande en gärd af rättvisa åt qvinnan, densamma dock icke kommer qvinnorna i *alla* samhällsklasser till del, så vida icke Kammarren derjemte lemnar sitt bifall till Herr Carléns reservation. Jag yrkar derför bifall till Utskottets förslag med det tillägg, som Herr Carléns reservation innehåller.

Herr *P. C. Andersson* förenade sig med Herr *Wijk*.

Herr Kolmodin: Det är i sanning föga tacksamt att i närvarande ögonblick taga till ordet. Här finnes ju knappast någon att tala till. De, som skulle bibringas en öfvertygelse, hafva för längesedan öfvergifvit sina platser och lånat sitt öra åt helt andra och lifligare toner än de torra riksdagsföredragens samt lemnat mig att tala för de tomma bänkarne. Detta är den första anledningen, hvarföre jag känner en viss förvirring.

Den andra ligger i de starka uttryck, som under den föregående diskussionen i denna fråga blifvit af ett par talare begagnade. Man har talat om den ställning af "slafveri", hvori den svenska qvinnan befinner sig, och man har trott sig finna jemförelsepunkter mellan familjelifvet i vårt land och "familjelifvet i Turkiet". Jag erkänner villigt qvinnans makt att elda fantasien, men ändå synas mig de talare, som begagnat dessa uttryck, hafva lemnat sin inbillningskraft alltför fria tyglar.

Lag-Utskottets högtärade ordförande fann en stå stor skiljaktighet emellan de åsikter, som här blifvit uttalade af Herr Hierta å ena och Friherre Åkerhielm å andra sidan, att han, hänvisande derpå, bad Kammarren besinna, hvilka svårigheter Utskottet haft att kämpa med vid utfinnandet af en lösning af denna fråga. En vida hjertare skiljaktighet har sedermera framträtt. Den ädle representanten från Åkers härad har funnit sin egentliga antipod i den ärade representanten från Södra Tjust. Medan den förre ställde sig på en chevaleresk medeltidsgrund, hemtade den sednare elementerna till sin giftermålsbalk från våra moderna kaféer och restaurationer. I sanning skarpa motsatser! Ingen må derföre tadla Lag-Utskottet, att det, medan så vidt skiljda åsikter rörande denna brännande fråga förefinnas, icke förmått att bringa densamma till en fullständig och lycklig lösning. Ej bristande vilja har hindrat Lag-Utskottet att framlägga ett mera omfattande förslag, utan den stora svårigheten att ordna detta grannliga ämne på ett sätt som motsvarar den stora massans af svenska folket uppfattning och tänkesätt. Vill man åstadkomma en radikal lösning, då behöfver man blott, såsom Utskottet i sin motivering antyder, uppställa en fullkomlig egendomsskiljaktighet såsom regel, så att allt hvad hustrun före äktenskapet eger eller under detsamma ärfver eller förvärfver, må vara från mannens målsmansskap och förvaltning undantaget. Dermed vore svårigheterna i den nu öfverklagade riktningen lösta. Huruvida icke andra af en ganska väsendtlig art dervid skulle komma att framträda, derom vill jag icke nu yttra mig. Säkert är att Lag-Utskottets majoritet varit ledd af den öfvertygelse, att en så genomgripande förändring skulle hos det stora flertalet af svenska folket möta ett kompakt ogillande, äfven om det funnes ett Lag-Utskott, som vore villigt att förordna, och en Riksdag, som tilltrrodde sig kunna bifalla ett förslag i den antydda riktningen. Men ingen Riksdag skall under den närmaste framtiden godkänna en så radikal reform, just derföre att svenska folket står bakom med sitt bestämda "nej".

Under sådana förhållanden är jag alls icke villig att mottaga det tadel, Herr Hierta riktade emot Utskottet, i det han förklarade, att Lag-Utskottet, ändock det erkänner att en orättvisa i äkta makars inbördes ställning förefinnes, ansåge sig hafva ådagalagt en berömvärd försigtighet uti att icke med ens undanröjda densamma. Förhållandet är icke sådant.

Då hos ett folk ett bestämdt åskådningssätt rörande en fråga utbildats och under sekler fortlefvat samt vunnit sitt uttryck i dess lagstiftning, så kan en vis lagstiftare ej försöka att med ett enda språng komma från den i lagen gifna ståndpunkten till det mål, som kan synas önskvärdt, synnerligast om reformen gäller ett så ömtåligt område som familjerätten. Man skulle utan tvifvel genom ett dylikt förfarande öka de förvecklingar, hvilka vid hvarje betydelsefullare förändring i någon vigtigare del af lagstiftningen icke pläga uteblifva, huru försigtigt reformen ock må genomföras. Derföre måste man, sedan målet blifvit uppställt och riktningen, i hvilken man vill gå, sålunda angifven, genom successiva förändringar bereda det allmänna tänkesättet för den slutliga reformen. Rättsbegrepp, som vuxit upp under århundraden, kunna ej i ett nu bortblåsas genom en lagförändring, huru käck den än må vara.

Sedan man af här angifna skäl öfvergifvit motionärernes förslag, är man, så vidt jag kan finna, uteslutande hänvisad till det område, der Utskottet ansett en ändring böra ske eller, med andra ord, till att utvidga lagens bestämmelser rörande äktenskapstörord. Denna åtgärd har på ett så utmärkt sätt blifvit försvarad af Lag-Utskottets högtärade ordförande, att jag till hans yttrande ej behöfver tillägga ett enda ord.

Emellertid har Herr Carlén trott sig finna ännu en utväg att nalkas målet, hvilken han framlagt i sin reservation. Denna afser en utvidgning i rättigheten att söka boskilnad. Mot detta förslag har jag aldrast först den principiella anmärkningen, att då reservanten såsom regel uppställer egendomsgemensamhet inom äktenskapet, låter han densamma falla, utan att det ringaste skäl dertill erfordras. Men jag måste äfven af rent praktiska skäl ogilla detta förslag och skulle vida heldre föredraga den af motionärerne uppställda grundsatsen om upphäfvande af hela egendomsgemensamheten. Grefve Sparre har återkallat i vårt minne Xantippa och talat om tvister på en aftonstund, hvilka i all sin obetydlighet skulle kunna komma att störa familjens ekonomiska trefnad för alltid. Det citerade namnet häntyder dock ej på dessa öfvergående småtvister, utan snarare på en tröta för hela lifvet. Det kan ej vara min mening att här vilja nedsätta qvinnan, vare sig med afseende på omtanken för familjens ekonomi eller endrägtens bevarande. Hon är i båda fallen minst så god som mannen. Men en odelad berömmelse kan jag ej skänka hela könet. Xantippornas släkte tillhörde icke ensamt Grekland och är ej heller utdödt ännu. Vårt språk har det betecknande ordet "huskors", och dess motsvarighet finnes utan tvifvel i det verkliga lifvet. Om nu en sådan hustru faller på den idén att begära boskilnad, så behöfver hon, enligt Herr Carléns förslag, endast hos domstolen *anmäla* sin önskan, för att få den uppfyllt, möjligen ej blott till egen utan till hela familjens skada. Kan en dylik lagstiftning vara välbetänkt, så länge man ej kan förklara hela qvinnokönet fritt från alla dåliga passioner? Jag vill med ett exempel förklara min mening. Mannen inträder i äktenskapet, under förutsättning att allt är godt och väl. På grund af den lagstadgade egendomsgemensamheten, på hvars bestånd han litar, använder han både sin egen och sin hustrus förmögenhet i en rörelse. Nu inträffar det, jag vågat antyda, att, liksom en älskvärd fästman understundom förvandlas till en ofreffig make, den intagande qvinnan blir en besvärlig äkta hälf. I ett anfall

af dåligt lynne går den oförståndiga hustrun till domstolen och begär boskilnad, och följden blir att mannen, kanske med betydlig förlust, måste nedlägga sin rörelse till följd af undanskiftandet af hustruns egendom. Bättre hade då varit att från början ingen egendomsgemensamhet egt rum. Jag anser således den af Herr Carlén förordade lagförändringen vara egnad att framkalla vida större svårigheter än motionärernes förslag.

Här har särskildt blifvit antydt, att Lag-Utskottet icke tänkt på de fattigare klasserna eller gjort något för dem, emedan dessa ej skulle hafva något gagn af den nuvarande boskilnadslagen. Om man säger, att denna lag ej verkar, såsom den borde, i den rika familjen, utan, så att säga, förutsätter att en stor del af egendomen skall vara sköflad, innan någon åtgärd kan vidtagas, så har man rätt; men för den fattige arbetarefamiljen är deremot denna lag, såvidt jag kan förstå, fullt tillfredsställande. Der är ingen förmögenhet att förspilla. Hvad genom boskilnad skall räddas åt hustrun är hennes arbetskraft och frukterna af densamma, och för detta ändamål behöfver sammerligen ej någon ny boskilnadslag skrivas.

Under för handen varande förhållande måste jag alltså tillstyrka, att Kammarern lemna sitt bifall till Lag-Utskottets förslag. Det kan ändå vara tvifvelaktigt, huruvida den stora massan af vår landtbefolkning kommer att betrakta denna förändring med blida ögon, icke derföre att den är för liten, utan derföre att den är temligen främmande för deras åskådningssätt.

Herr von Geijer: Om jag egde så mycken filosofisk och juridisk insigt, som jag eger känsla i denna fråga, skulle jag i likhet med den sednaste ärade talaren beklaga det förhållande, att bänkarne här äro för ögonblicket nästan tomma; men då så icke är fallet, styrkes endast härigenom min dristighet att uttala min mening i frågan. Vigten och värdet af ifrågakvarande motioner äro påfallande och beröra de finaste strängarne i menniskosinnet och hjertat. Den orättvisa, som ligger i vår nu gillande lag om mannens målsmanskap, är tydlig för hvarje eftertanke, och detta af lagen skyddade förhållande blir olycksbringande, just emedan det innebär en orättvisa. Det torde icke vara så alldeles säkert, att mistning af förmögenhet är en olycka i äktenskapet, tvärtom kan väl denna mistning ofta innebära den mäktigaste uppfostran till lycka inom makarnes förbund; men sättet hvarpå förmögenheten, med mannens nuvarande målsmansrätt, kan försvinna ur boet, kan visserligen, ofta nog, medföra den kränkelse, att icke ens ett långt lifs oafbruten inre kamp förslår att försona det brutna och återbringa jemnvigt i ett såradt bröst.

Frågan, i sin ytterlighet tagen, innebär visserligen, att med rätten att förvärfva noga sammanhänger rätten att förstöra — en angelägen rättighet, på det ej allt för mycket måtte kunna bringas på den döda hand — men deraf kan ej, eller åtminstone bör ej följa någons rätt att förstöra hvad annor tillhör — hvilken dock nu är mannen tillerkänd.

Ur denna synpunkt hade äfven jag önskat, att Lag-Utskottet tagit steget fullt ut i denna riktning, så att makarnes inbördes ställning i afseende på förmögenhetens besittning och förvaltning blefve i lagen fullt bestämd och före äktenskapets ingående bekant. Jag tror, att sådana bestämmelser i lagen skulle hafva ett lyckligare inflytande på det äkten-

skapliga lifvet, än den utväg, som lagen nu anvisar qvinnan att under äktenskapet söka boskilnad för att rädda sin enskilda egendom, äfven i den utsträckning Herr Carléns reservation innehåller. Utskottet erkänner emellertid, att, i afseende å de fordringar en nyare tid uppställer på en själfständig ställning för den gifta qvinnan till hennes betryggande mot ekonomiskt obestånd, den svenska lagstiftningen står tillbaka för de flesta andra länders; och om man än måste medgifva, att lagstiftningen sedan tillkomsten af 1734 års lag gått framåt, så lär det dock icke kunna förnekas, att lagen om boskilnad af den 18 September 1862 blott i viss mån kunnat afhjelpa de öfverklagade olägenheterna af mannens ovilkorliga målsmansrätt öfver hustrun, och att medlet af boskilnad i vanligaste fall icke kan begagnas förr än boet kommit på sådant obestånd, att föga eller intet genom boskilnaden, der den en gång kunnat genomdrivas, vunnits. Jag kan för min del icke finna annat, än att, då vi gjort qvinnan myndig vid en viss ålder och derigenom så att säga räckt henne ett finger, vi äfven måste slutligen lemna henne hela handen och låta henne själf råda öfver sin förmögenhet, ty det öfverensstämmer med begreppet af myndighet att ega rätt att hafva förmögenheten under egen förvaltning. Således kan man hysa den förhoppning, att, då frågan en gång allvarligare bringas å bane, den gifta qvinnans ställning i ekonomiskt afseende skall bättre betryggas, och att lagstiftningen i en icke allt för långt aflägsen framtid skall omhändertaga och före äktenskapet ordna de blifvande makarnes inbördes förhållande i afseende på tillgångarne i boet.

Det är ganska troligt att man i afseende på Utskottets förslag om aflåtande af en underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t med anhållan om utarbete af ett lagförslag i den af Utskottet angifna syftning skall invända: "hvad vill en sådan skrifvelse till Kongl. Maj:t egentligen säga", eller: "är det skäl att besvära Kongl. Maj:t med en utredning härutinnan?"

Jag kan, i motsats till denna här ofta uttalade uppfattning, icke annat än tro, att näst besvarandet af Kongl. Maj:ts nådiga propositioner och statsregleringens fullgörande, ett representationens förnämsta åliggande är att i underdånig skrifvelse inför Kongl. Maj:t uttala de önskingar i afseende på förändringar i lagstiftningen, hvilka mer eller mindre klart, dock allvarligt röra sig inom folket och dess representation.

Under alla förhållanden är föreliggande fråga af sådan art, helst här är alldeles omöjligt för Riksdagen och dess Lag-Utskott att kunna formulera så genomgripande lagförändringar som här ifrågasättas. Jag kan icke neka, att jag finner Herr Carléns reservation starkare och bättre i det afseendet, att den kan afhjelpa olägenheterna i de flesta fall; men jag tror å andra sidan, att man, om denna reservation bifalles, kommer med ett enda steg alltför långt fram på lagförbättringens väg, så att jag fruktar, att lagstiftningen i detta afseende skulle ännu längre komma att stadna på den sålunda uppnådda ståndpunkten, än genom att antaga Utskottets förslag; ty ehuru detta förslag går mera långsamt till väga, skall det sannolikt ändock fortare leda till det slutliga målet.

Beträffande den af den ärade representanten från Upsala i sin reservation uttalade förmening, att man ej omskapar seder och öfvertygelser medelst lagar, och derjemte att inom folket ej skulle förefinnas någon så-

dan uppfattning af behovet af förändring i nu gällande bestämmelser i denna fråga, så tror jag visserligen att det stora flertalet skall blifva alldeles oberördt af en sådan ny lag, hvilken också ingalunda är ämnad att välta södern upp till norden, utan endast att skydda i ett stort antal undantagsfall.

Äfven efter införandet af en lag om makarnes rådighet, hvardera öfver sin förmögenhet, skola väl tusende sinom tusende äktenskap både knytas och upplösas, utan att tillvaron af en sådan lag verkat förändring i nuvarande normala förhållande; men det oaktadt skall icke en sådan lag hafva varit betydelselös.

För min del önskar jag, att Kazamaren måtte bifalla Utskottets förslag, och jag gör det i det hopp som af Utskottets högt aktade ordförande uttalats, nämligen att detta förslag har öppnat vägen för och är en vacker början till åstadkommandet af en önskvärd förändring i lagens bestämmelser om mannens och kvinnans inbördes ställning och förhållande i äktenskapet.

Jag yrkar bifall till Utskottets förslag.

Herr Per Nilsson i Espö: Man bör icke undra så mycket på, att vid behandlingen af en fråga, sådan som denna, åsigterna befinnas vara mycket delade. Ett likartadt förhållande egde rum, då frågorna om den lika arfsrätten och kvinnans myndighet stodo på dagordningen. Man har åter framhållit betydelsen af vanans makt att häfda det gamla, men å andra sidan måste man erkänna, att en fråga, sådan som denna, och behovet af en förändring i den allmänna lagen är mera påträngande, i samma mån som bildningen och kulturen gå framåt, och i samma mån detta sker, kan man icke heller längre bibehålla en föräldrad lag, utan man måste se till, att man utvidgar den krets, inom hvilket samhällslifvet får röra sig, om det skall kunna väl trivas och utveckla sig. En af reservanterne inom Utskottet i denna fråga har yttrat, att man icke omskapar seder och öfvertygelser med lagar. Detta är verkligen en stor sanning och väl värd att akta på, men den bör icke i förevarande hänseende utgöra ett skäl för bibehållandet af den gamla lagstiftningen, ty ehuru sederna och öfvertygelserna icke så fort förändras på landet, som mången synes på förhand tro, så har dock likväl en så stor förändring i sederna under de sednaste tiderna försiggått, att det icke ligger någon fara uti att nu inträda på en ny lagstiftningsväg i detta ämne. Jag har ofta hört män af folket yttra sin förvåning deröfver, att lagstiftningen icke ännu utsträckt en skyddande hand öfver kvinnans förmögenhet och inrymt åt henne rättighet att sjelf få helt och hållet förvalta sin arbetsförtjenst.

I äktenskapen bland befolkningen på landet händer det mången gång, att mannen förfaller till dryckenskap och för att tillfredsställa sitt behof i detta afseende förlösar förmögenheten; under tiden kan hustrun få ett arf, men äfven detta förstör mannen. Då vore det godt, att hustrun hade den rättighet, Herr Carléns förslag åsyftar att gifva henne; då kunde hustrun genom att söka boskilnad sätta en gräns för mannens slöseri och bevara den sista lilla förmögenheten de ega, så att den under hennes kloka förvaltning räcker till för makarnes och deras barns uppe-

hülle. Jag vill icke påstå, att dylika fall äro öfvervägande till antalet; lyckligtvis är icke förhållandet i allmänhet sådant, utan mannens förvaltning af den gemensamma egendomen är ofta förenad med klokhets och sparsamhet, men då många undantag gifvas, synes mig, att vi böra stifta en lag äfven för undantagen. Äfven bland de fattigare klasserna i städerna finnas många exempel derpå, att mannen icke vill arbeta, utan hustrun får sträfva för boets uppehållande, men då mannen kommer hem, ananmar han vanligen allt hvad hustrun kunnat förtjena och försiösa detsamma på närmaste krog, i stället för att använda det till familjens gemensamma underhåll. Icke skulle i sådana fall inrymmandet i lagen af en rättighet för qvinnan att deltaga i det gemensamma boets förvaltning verka menligt på makars äktenskapliga lycka. Nej, den skulle tvärtom befrämjas deraf, och om mannen förstört en del af förmögenheten, men hustrun inbesparat en annan del, då lär mannen sig ock att högt akta den qvinna, som genom sin klokhets och sparsamhet satt en gräns för hans slöseri och hindrat honom från förfall. På grund af hvad jag nu haft äran anföra, yrkar jag bifall till Utskottets förslag, med det tillägg som Herr Carléus reservation innehåller.

Friherre Gripenstedt: Då denna fråga är af öfvervägande juridisk beskaffenhet och således måhända bör i första rummet bedömas af lagkunnige, så har jag hyst någon tvekan att yttra mig i detta ämne; men frågan är dock åtminstone, hvad sjelfva grundsatsen vidkommer, af den praktiska betydelse och den allmänna omfattning, att det torde ursäktas, om äfven en i juridiskt hänseende mindre förfaren person derom tillkännagifver sin mening. Så vidt jag funnit, har här icke försorts någon skiljaktighet i åsigtorna derom, att billighet och rättvisa fordra, att det må gifvas en utväg för den gifta qvinnan att skydda sin rätt och sin enskilda egendom i det gemensamma boet; men man har å den ena sidan ansett, att de medel, som redan nu i lagen finnas, äro för detta ändamål tillräckliga eller åtminstone blott i obetydlig mån behöfva förökas. Dessa medel äro egentligen af två slag; det ena att göra förord före äktenskapets ingående och det andra att söka boskilnad efter detsammes stiftande. Nu har Utskottet föreslagit en förändring och tillökning i det första hänseendet, nemligen att i underdånighet anhålla hos Kongl. Maj:t om utarbetande och framläggande af förslag till sådan ändring af 8 kap. 1 § Giftermålsbalken, att genom äktenskapsförord må kunna betingas rättighet för hustru att råda öfver sin enskilda egendom. För min del anser jag Utskottets tillstyrkande att aflåta en skrifvelse i nämnda syfte vara särdeles välbeträkt, och att en utvidgning af den rätt, som redan nu i lagen finnes för de blifvande makarne att genom förord bestämma om sin giftorätt, är af behofvet högeligen påkallad; men jag tror äfven, att den andra utväg, som den nu gällande lagen anvisar, nemligen att under vissa omständigheter söka boskilnad, är för mycket inskränkt och således icke fullt motsvarande ändamålet att bereda qvinnan den trygghet som åsyftas. Utan tvifvel förhåller det sig nemligen så, som redan förut blifvit många gånger anmärkt, att man oftast underlåter att begagna sig af rättigheten att göra äktenskapsförord, då dermed alltid måste, med den uppfattning deraf och de seder som här i landet finnas, förenas ett visst misstroende till den blif-

vande makens vilja eller förmåga att väl vårda hustruns egendom. Då nu förhållandet verkligen är sådant och derigenom det faktum ofta inträffar, att äktenskapsförords upprättande försummas just der det borde vara af behöflig försigtighet och skyldig omtanke för qvinnans rätt föreskrifvet, så bör det, enligt min åsigt, finnas en utväg att godtgöra denna försummelse, och den måste bestå deruti att äfven efter äktenskapets ingående kunna vinna boskilnad. Denna rätt finnes ju, säger man. Ja! men det har här blifvit visadt, och det synes mig icke vara så särdeles svårt att förstå, äfven för en icke lagkunnig person, att de villkor, som nu äro fästade vid begagnandet af denna rätt, och de bevisningsmedel, som fordras för ådagaläggandet af dessa villkors tillvaro, äro så beskaffade, att en boskilnad rätt ofta icke kan åstadkommas, hvaraf följer att denna utväg icke har den praktiska betydelse, som den borde ega. För min del tror jag derföre, att, af samma skäl som Utskottets förslag åsyftar en utvidgning i rättigheten att ingå förord före äktenskapet, så bör dermed på samma gång äfven följa en utvidgning i rättigheten att under äktenskapet påyrka boskilnad. Herr Carlén har gjort sig till målsman för denna åsigt och i sin reservation föreslagit en sådan utsträckning, att äktrunden derigenom blefve ovilkorligen berättigad att när som helst efter anmälan hos domstolen vinna boskilnad. Jag har nyss sagt, att jag tror en utvidgning i denna rätt vara behöflig; men jag måste bekänna, att jag är tveksam huruvida en så oinskränkt rättighet i detta afseende, som den af den ärade reservanten föreslagna, bör medgifvas. Det torde nemligen icke kunna bestridas, att gemensamhet äfven i afseende på egendomens besittning och förvaltning är det förhållande, som är det önskligaste i äktenskapet, och således äfven det som bör uppställas såsom regel, hvarföre också nödiga undantag från gemensamhetsförhållandet väl icke böra förhindras eller öfver höfvan försvåras, men icke heller så underhjälpas att ett förhastande alltför lätt kan ega rum. Jag har hört uppgifvas, ehuru jag icke sjelf känner detta så noga, att inom den numera upplösta Lagberedningen blifvit framlagdt ett förslag af ungefär samma innehåll som Herr Carléns, men i hvilket förslag man inlagt ett efter min tanke ganska välbetänt förbehåll, nemligen att anmälan om boskilnad borde göras hos domstol, *och om domstolen fann skäl dertill*, skulle boskilnad beviljas. Enligt nämnda förslag skulle alltså domstolen ega pröfningsrätt vid fråga om boskilnad; men denna pröfningsrätt var dock icke så begränsad och bunden, som nu gällande boskilnadslag föreskrifver, utan inrymdes blott såsom en utväg att förhindra missbruk i begagnandet af rättigheten att söka boskilnad, då några giltiga skäl dertill icke förefunnos. Det vill synas mig, som hade det varit rättast, att vid den utvidgning i rättigheten att vinna boskilnad som anses böra ske, fästats det af lagberedningen föreslagna villkoret, och då hela denna fråga för närvarande står i ett stadium af beredelse, är det måhända icke för sent att nu fästa uppmärksamheten på denna omständighet, så att i det lagförslag, som kan varda framlagdt, någon lämplig modifikation i nu antydda riktning må kunna inflyta. Det är denna åsigt, jag velat tillkännagifva, då jag för öfrigt, beträffande sjelfva syftningen af lagen, i det närmaste öfverensstämmer med Herr Carlén.

Herr Gustaf Jonsson: Den nu föreliggande frågan är af beskaffenhet att djupt ingripa i det äktenskapliga lifvets förhållanden, och jag kan därför icke undra på, att man varit tveksam att vidtaga en så vidtömfattande lagförändring som den af motionärerne föreslagna; men då förhållandena på landet gestaltat sig så, som de nu äro, tror jag, att vi icke böra draga i betänkande att genom en klok lagstiftning söka förbättra ställningen för de olyckliga qvinnor, som nu blifva offer för mannens tyranniserande bruk af sin målsmansrätt. Jag har erfarenhet deraf, och därför kan jag också vitsorda Herr Carléns yttrande, att äfven landsorten gifver oss en god ledning för bedömandet af behofvet om en lagförändring i detta afseende. Denna erfarenhet är af så genomgripande betydelse, att jag icke kan annat än med rörda känslor tänka på de olyckliga förhållanden, som nu äro rådande. Då en man missbrukat sin målsmansrätt öfver sin hustru och i följd deraf blir, efter anmälan af hustrun, af domstol fränkänd utöfningen af denna rätt i afseende på förvaltningen af hennes enskilda egendom, då först blir det sedliga bandet mellan makarne brutet, och söndringen dem emellan kan blifva så stor, att man till och med har exempel derpå, att mannen icke längre vilja blifva vid sina hustrur utan öfvergifva dem och emigrera till främmande länder. Om man därför vill på lagstiftningens väg betrygga den gifta qvinnans ställning i ekonomiskt afseende, så bör man göra det före äktenskapets ingående genom att utvidga rättigheten att göra äktenskapsförord, ty då vet mannen sina rättigheter och sina skyldigheter, och den till sina följder så förderfliga utvägen att genom boskilnad undandraga en del af egendomen mannens förvaltning behöfver då icke af hustrun anlitas. Jag har i min ringa mån sökt medverka till detta ändamål, derigenom att jag tillstyrkt många personer i min hemort, som varit i begrepp att ingå äktenskap, att göra förord; men de flesta upprätta icke ett sådant, af okunnighet om lagen innehåll, och först då det blir för sent ångra de sin försummelse. Herr Grefve Sparre yttrade för en stund sedan, då han hade ordet, att denna rätt för qvinnan, att undandraga sin egendom mannens förvaltning och befria sig från hans målsmansrätt, har hon redan i den nu gällande lagen om boskilnad, och att det är hennes eget fel, om hon icke begagnar sig af denna rätt. Jag är öfvertygad derom, att, då hustrun tillgriper denna utväg, det vanligtvis är för sent, och att hon, om boskilnaden beviljas, likväl icke får något öfrigt af boet för sig och sina barn. Jag skulle därför önska, att man icke åberopade detta såsom ett skäl för att hindra en lagförändring i detta afseende; ty det är en af erfarenhet bekräftad sanning, att hustrun icke går anfallsvis till väga emot sin man, förr än i högsta nödfall och af det mest trängande behof.

Ehuru jag egentligen icke vill motsätta mig bifall till Herr Carléns reservation, anser jag dock klokast att nu stadna vid Utskottets förslag, till hvilket jag alltså yrkar bifall.

Herr Carlén: Jag skall endast bedja att helt kort få upptaga några anmärkningar, som här blifvit gjorda mot mitt förslag.

Grefve Sparre har med sin vanliga fyndighet sökt skrämma Herrarne från att ändra nuvarande boskilnadslag, under uppgift att verkningarne af den i min reservation antyddas nya lydelsen af lagen skulle blifva alldeles

desamma som att bemyndiga en hustru att när som helst försätta sin man i konkurstillstånd. Så torde dock ingalunda blifva förhållandet. Det är icke — ej ens efter nu gällande lag — nödvändigt att boskilnad medför konkurs, utan boet kan mycket väl så uppehållas, att någon konkurs icke ifrågakommer. Talaren fann den nuvarande boskilnadslagen af år 1862 förträfflig, och jag undrar icke derpå: han sjelf var med om dess utarbetande. Men han glömde fästa uppmärksamheten på att den boskilnad som derigenom medgafs, i stället att möjliggöra enheten inom äktenskapet, tvärtom måste spränga den. Det är nemligen ovilkorligen föreskrifvet såsom följd af boskilnad, att hustrun skall hafva en annan målsman under namn af god man, utan hvars vilja hon icke får röra sin förmögenhet, äfven om domstolen finner henne sjelf mycket väl kunna sköta sina angelägenheter. Lika litet får hon använda sin man såsom förvaltare deraf, med mindre boskilnaden upphör. Sålunda kommer enligt nuvarande boskilnadslag en "tertius interveniens" ovilkorligen in i äktenskapet, hvilken kan förstöra all sänja inom detsamma. Detta har jag i mitt förslag förekommit, ty enligt detsamma bringas saken derhän, att allt beror på hustruns egen vilja och omdöme. Herr Grefven skrämd oss äfven med Xantippa. Hvad denna personlighet beträffar, börjar historien numera göra henne rätt och visa, att hon icke var så svår, som vi lärde oss tro i barndomen. Men äfven om hon skuile hafva varit det, så är ganska antagligt, att många tvistigheter uppkommit just från den tvungna gemensamheten i boet. Hvad beträffar de snabba följderna af den der Xantippans humör på en qvällstund, hvarom Herr Grefven talade, så hinner nog humöret mycket väl lägga sig innan skiljsmessen äfven efter mitt förslag kan komma till stånd, ty hon skall först gå till domaren och få mannen inkallad, sedan skola de båda infinna sig inför domstolen, och detta allt drager sin tid, så att nog få de både qvällar och nätter att försona sig på.

Herr Kolmodin säger att inga garantier finnas därför, att qvinnan alltid skall vara mannen så öfverlägsen som här förutsattes. Men något sådant är icke förutsatt. Ty ehuru jag visserligen för min del tror, att qvinnan i många hänseenden, såsom i sparsamhet, ordentlighet och i förmågan att hålla tillsammans det lilla, är mannen öfverlägsen, så är dock detta något som här icke behöfver talas om, ty det är icke föreslaget, att hon skall i äktenskapet intaga någon mannen öfverlägsen ställning. Hon får nemligen alls ingen rätt att sköta *hans* egendom, utan endast rätt att råda öfver sin och hvad hon med sina händers verk kan förtjena. Samme talare sade vidare, att det vore hårdt för en ung man, som, när han gifte sig, trodde allt vara godt och väl emellan honom och hustrun samt på grund deraf använde den med henne erhållna förmögenheten till drifvandet af sina affärsföretag, om han i en hast skulle nödgas återlemna denna förmögenhet och sålunda blifva tvungen att afbryta sin rörelse. Ja, det må vara; men om nu hustrun, hvars förmögenhet det gäller, å sin sida finner att allt icke är så godt och väl som det från början lofvade att blifva — ligger det då någon orättvisa emot mannen, om man låter henne säga: "som det visat sig icke vara godt och väl under din förvaltning, så vill nu jag försöka att sjelf förvalta min tillhörighet. Jag skall spara för att kunna hjälpa både oss och våra barn"? Och hvad angår den förstörande inverkan på mannens affärsverksamhet, hvarom Herr Kolmodin

talade, så ber jag Herrarne först lägga märke till, att han, liksom alla som här uppträdt emot mitt förslag, utgått från den förutsättningen, att mannen gifter sig till penningar, men det är ju icke alltid fallet. Och der hustrun ingen förmögenhet medfört, der kommer ju ej i fråga att hon kan atbryta mannens spekulationer. I allt fall: har då Herr Kolmodin icke hört talas om, huruledes i sterbhus, der mannen dött, enkan och barnen, fastän arfskifte skett, kunna fortsätta hans rörelse, eller huruledes i ett bolag, der en bolagsman går ifrån, rörelsen fortsättes af de kvarvarande? Har mannen, medan han ännu var hustruns målsman, ingått förbindelser, så gälla de äfven för henne, och vilja nån och hustru, sedan boskilnad skett, förena sig i bolag och gemensamt sköta någon rörelse, så är ju detta lika lätt som för andra.

Herr Wijk, hvars yttrande jag sjelf icke hörde, lär hafva tyckt att jag icke gått långt nog i mitt förslag, utan ville han att egendomsseparationen skulle vara såsom regel stadgad i lagen. Men i vårt land blir väl det normala förhållandet ändock det, att man och hustru vilja hushålla tillsammans. Hvarföre då i lagen föreskrifva, att deras affärer ovilkorligen skola vara skiljda? Man kan invända, att, om de vilja hafva gemensamhet i detta hänseende, de kunna berättigas att anmäla det hos domaren, men då är det väl bättre att taga de normala förhållandena till regel och göra en särskild lagstiftning för undantagsfallen.

En mycket aktad talare, till hvars ord Kammaren i alla frågor lyssnar med största uppmärksamhet, jag menar Friherre Gripenstedt, hade en betänklighet mot mitt förslag, i det han ansåg att skiljsmessan icke borde få ega rum, utan att domaren pröfvade huruvida skäl dertill finnes, och han stödde sig härvid på Lagberedningens förslag. Nu är för det första sistnämnda förslag icke alldeles så beskaffadt, att domaren skulle ega bevilja boskilnaden, endast han sjelf finner skäl dertill, utan förslaget uppräknar vissa bestämda fall, utanför hvilka boskilnaden ej kan vinnas. Men detta oafsedt hemställer jag, huruvida det eftersträfvansvärda målet skulle kunna på det sättet vinnas, att domaren skulle pröfva skälen. Hustrun måste då lagligen bevisa, att hennes begäran vore berättigad, och då komma vi in i alldeles samma förhållande som nu gäller, att hon skulle öfverbevisa mannen om slöseri, vanvård eller sådant, och det vore på sin höjd i fråga om graden af mannens oduglighet lagen blefve mildare emot qvinnan, men för öfrigt kvarstode samma olägenhet af skandalösa och obehagliga rättegångar man och hustru emellan som förr. Det vore dessutom, derest domarens pröfningsrätt skulle vara obunden, alldeles omöjligt, såvida man icke hade jury, att på dylika villkor få sådana mål på tillfredsställande sätt bedömda. Möjligen kunde det gå bra nog i underrätt, der nämnden eller bisittare kände till förhållandena och kunde vitsorda klagomålens befogenhet; men i hofrätterna, som måste hafva till särskild kallelse att bevaka det formellt riktiga och endast kunna döma på objektiva grunder, skulle det troligen i endast ytterst sällsynta fall lyckas hustrun att vinna skiljsmessa oftare än nu. Då är det, synes mig, nästan bättre att bibehålla det gamla och låta i lagen kvarstå några positiva bestämmelser, än att låta saken bero på en så vague bestämmelse.

Man säger att äktenskapsförordet är att anse såsom bevis på misstroende före äktenskapets ingående, men det oaktadt medgifver man, att så-

dana få uppgöras. Nåväl! Är det nu mera skäl att gifva vika för ett misstroende, som uppstår *före* äktenskapet, och som ännu icke visat sig vara berättigadt, än för ett, som *under* äktenskapets lopp visat sig berättigadt? För min del finner jag tvärtom mycket större skäl att, sedan makarne varit en tid tillsammans och hustrun derunder funnit mannen icke förtjena hennes förtroende i afseende på affärer, lagen tillåter henne att göra sig till godo den vunna erfarenheten och att sjelf omhändertaga förvaltningen af sin egendom. Det är med anledning häraf, som jag alltid föreställt mig, att det angelägnaste i denna sak är — icke utvidgad rätt i afseende å äktenskapsförord — utan utvidgad rätt för hustrun att, på grund af vunnen erfarenhet, söka boskilnad.

Jag ber slutligen att än en gång få fästa Herrarnes uppmärksamhet på, att ingen man, som sköter sina affärer som sig bör — ja, till och med ingen, som bemödar sig att göra det, äfven om han misslyckas — riskerar det ringaste genom mitt förslag. Det är så öfverensstämmande med svenska folklynnnet att antaga såsom ovilkorligen tillhörande äktenskapet att makarne hushålla gemensamt, och äktenskapets helgd är i vårt land så stor, att det säkerligen faller ingen in att bryta denna makarnes gemensamhet i affärer, utan att nöden står för dörren. En landtdomare är bäst i tillfälle att se och erfara, huru det finnes hundratals qvinnor, som lida under mannens tyranni i det aldra längsta, innan de söka rättelse; och säkert är, att med ökad möjlighet att vinna denna rättelse skall ingen annan ändring ske i qvinnans natur, än att hon måhända ännu tåligare fördrager mannens öfvervalde, ty hängifvenhet och tålsamhet äro den svenska qvinnans natur och skola nog äfven framgent så förblifva.

Herr Nordenskiöld: Efter det myckna, som blifvit taladt och skrifvet i denna sak, har jag föga att tillägga för att bevisa de åsikter, som jag mycket decideradt hyllar, och ber endast få tillkännagifva, att jag delar Herr Wijks uppfattning af frågan. På grund deraf, och för att komma målet så nära som det under närvarande förhållanden låter sig göra, ämnar jag derföre med min röst understödja den sida, som önskar bifall till Utskottets förslag med det af Herr Carlén till detsamma fogade tillägget.

Herr Kolmodin: Flere talare hafva här yrkat, att det tillägg borde göras i boskilnadslagen, att, "om domstolen dertill funne skälig anledning, boskilnad skulle beviljas". Då det likväl i 3 § af nu gällande lag står, att, "der ansökningen ej bestrides eller skälig anledning för densamma visas, Rätten skall förordna om uppteckning af makarnes egendom" etc.; så synes mig just det man yrkat vara fullt nöjaktigt uttaladt, och den anmärkning som i detta hänseende blifvit framställd sakna all befogenhet.

Herr Carlén har ordat om det vidriga, som ligger deruti, att boskilnadslagen stadgar, det hustruns undanskiftade egendom skall ställas under förvaltning af "en god man, som af Rätten förordnas". Detta med mycken styrka framförda klander gäller dock alls icke Utskottets förslag. Jag hänvisar i detta afseende till utlåtandet, der det heter: "då enligt boskilnadslagen den egendom, hustru berättigas undanskifta, skall förvaltas af god man, som af Rätten förordnas, hvilken gode man jemväl tillkommer

förvaltningen af den egendom, som, efter det boskilnad söktes, tillfallit hustrun, torde, i fall lagens stadgande om äktenskapsförord förändras derhän, att det medgifves hustru att utan biträde af god man råda öfver egendom, hvari mannen ej har giftorätt, det jemväl böra lemnas hustrun öppet att utan biträde af god man förvalta sådan egendom, som genom boskilnad undandragits mannens målsmansrätt. Någon "tertius interveniens" skall således efter Utskottets åsigt alls icke komma i fråga i annat fall, än då hustrun sådant yrkar.

Samme talare yttrade vidare, att alla, som försvarat Utskottets förslag, gått ut från den synpunkten, "att mannen gifter sig för penningar". Huru Herr Carlén kommit till ett dylikt antagande, kan jag omöjligen förklara. De yttranden, som här blifvit fällda, kunna ej gifva anledning till en dylik uppfattning, och den högt ärade talarens kända skarpsinne borde hafva skyddat honom för ett direkt misstag. Det låter emellertid tänka sig, att den man, som gifter sig af kärlek, kan råka till att få penningar med sin hustru. Det är denna förutsättning, som blifvit uppställd af dem, som försvarat Lag-Utskottets förslag. Kärlekens betydelse inom äktenskapet har derigenom af dem blifvit lika litet förbisedd som af Herr Carlén sjelf, när han för en stund sedan betecknade den gifta qvinnans ställning såsom ett "slafveri". Åtminstone har det icke fallit mig in att gifva denna tydning åt hans nog starka uttryck.

Vidare sade Herr Carlén, att det skulle till intet tjena, att, enligt Herr Wijks yrkande, taga steget fullt ut i denna fråga och uppställa såsom regel, att hvardera maken skulle ega att förvalta sin egendom. Kontrahenterna skulle då blifva tvungna att inför Rätta komma öfverens om egendoms gemensamhet, i fall de önskade en sådan förvaltning. Man toge ett fullt tillräckligt steg, om man låte den ifrågavarande separationen inträda, så snart hustrun funnit, att mannen vore oskicklig att sköta affärerna. Min åsigt, för hvilken jag i mitt förra yttrande gaf skäl, är den rent motsatta. Skall man gå längre, än Lag-Utskottet gått, så bör skiljaktighet i förvaltningen uppställas såsom regel, emedan derigenom de minsta vådorna synas framträda. Herr Carlén förklarar visserligen, att såväl en dylik bestämelse som den om äktenskapsförord ej äro nyttiga, emedan makarne, efter hans uppfattning, vid deras tillämpning liksom börja med att misstänka hvarandra, innan de ännu varit i tillfälle att bedöma hvarandras duglighet att vårda affärerna. Först sedan det under äktenskapet visat sig, att mannen vore olämplig att förestå egendomsförvaltningen, skulle hustrun vara berättigad att begära boskilnad, *utan att för sitt yrkande behöfva uppgifva det ringaste skäl*. Ögonblicket derefter förklarade Herr Carlén, att de vådliga följder, hvilka jag i vissa fall ansett kunna följa af en dylik lagstiftning, vore tomma förespeglingar, enär hustrun utan tvifvel toge mannen till sin bolagsman, ja till och med till förvaltare af sin egendom. Mine Herrar, jag förstår ej denna argumentation. Är det en trätgirig hustru, som i vrede begärt boskilnad, så lärer väl hon lika litet som den qvinna, hvilken verkligen gjort den sorgliga erfarenheten, att hennes man är en slösare eller en odåga, åt mannen öfverlemnä förvaltningen af den undanskiftade egendomen.

Herr Carlén förklarade till sist, att det är alls ingen risk vid att antaga hans reservation. Jag måste bestrida denna hans mening, redan på grund

af de svårigheter, jag förut antydtt, men det finnes ännu en annan af högst väsendtlig art. Vi riskera genom antagandet af reservationen att motverka den sak, vi vilja befördra. Jag vågar försäkra, att jag är lika villig som någon att fortgå i den nu angifna riktningen för att bereda full rättvisa åt hvarje samhällsmedlem, såväl man som qvinna, och jag medgifver, att kvinnans ställning nu icke är sådan den bör vara; men just derföre är jag angelägen, att framåtskridandet må ske på ett sätt, som ej framkallar en reaktion och väcker motvilja för hela reformen. Bättre är att gå säkert, om ock långsamt till det mål, vi alla önska hinna.

Jag yrkar derföre fortfarande bifall till Lag-Utskottets förslag.

Herr Lars Persson: Då jag hört så många yrka bifall till Herr Carléns reservation, så har jag funnit mig nödgad begära ordet för att i någon mån söka visa hvilka följder antagandet af densamma mången gång skulle kunna medföra. Det är ett ordspråk, att himlen sällan är så klar, att icke någon molnfläck finnes derpå, och detsamma torde man äfven kunna säga om äktenskapets himmel. Enligt Herr Carléns förslag skulle hustrun kunna, under det en tillfällig molnfläck af missämja grumlade den eljest klara äktenskapshimmeln, mången gång obetänksamt, och hvilket hon möjligen, men för sent torde ångra, hasta åstad och begära boskilnad, och följden häraf kan icke vara svår att inse. Antag t. ex. att mannen tillsammans med sin hustru köpt en mer eller mindre vinstgivande jordegendom, under förhoppning att allt skulle gå bra, och att denna förhoppning äfven visade sig slå in, så skulle nu, till följd af en nyck från kvinnans sida, mannen kunna blifva tvungen att helt hastigt realisera egendomen till underpris och hans affärsställning blifva helt och hållet förstörd. En annan olägenhet skulle kunna uppstå i fråga om upptagandet af lån. Det händer icke så sällan, åtminstone i min fattiga ort, att vi äro nödsakade låna penningar här och der. En gift man skulle nu emellertid icke blifva ombetrodd att göra hvarken större eller mindre lån, förr än man gjort sig försäkrad att hustrun icke ämnade begära boskilnad. Hos oss är bruket det, att en skrifver sig för lånet och två andra teckna sig såsom borgensmän, men vore nu alla dessa tre gifta, så skulle för lånetransaktionens genomförande erfordras, att äfven hustrurna skrefvo under, och således skulle man få dubbelt så många namn på reversen. Visserligen kan det ofta vara angenämt och behagligt att hafva sin kära hälft med sig, men i detta fall tror jag dock, att det skulle mången gång komma att kännas något besvärligt, och dessutom skulle det förorsaka spillandet af icke så obetydligt i afscende på dagsverken, enär ofta händer att den på 3 à 4 mils väg aflägsna kommissionären icke träffas, utan flerfaldiga gånger nödgas resa för att uppgöra affären. Äfven den husliga sällheten inom äktenskapet skulle härigenom komma att lida. Vi upprätta visserligen i våra dagar bolag till höger och venster, men jag trodde icke man skulle vilja gå så långt som att föreskrifva bolag emellan man och hustru, något som åtminstone jag icke vill med min röst befrämja.

Jag afstyrker derföre på det bestämdaste och lifligaste bifall till Herr Carléns reservation och yrkar bifall till Utskottets förslag.

Grefve Sparre: Jag skulle icke hafva vågat för andra gången begära ordet, om jag icke ansett mig tvungen dertill för att upplysa om ett misstag, som här blifvit begånget. En talare från Stockholmsbänken har nemligen sagt, att inom Lagberedningen väckts förslag om att få boskildnadsvilkoren längre utsträckta än de i nu gällande lag äro. Jag ber likväl få upplysa, att ingen menniska inom Lagberedningen ens tänkte på att gå så långt, som man gjort i nuvarande boskildnadslag af år 1862.

Jag har ansett af vigt att påminna om detta, på det ingen af Herrarne måtte tro, att denna tanke vore så gammal. En talare har redan före mig ådagalagt, att det vore orimligt att stadga, att, när domaren funne skälig anledning, han skulle få förordna om boskildnad. Man måste nödvändigt göra någon antydning om, hvilka fakta som derförinnan böra förefinnas, och det har nu gällande lag gjort, nemligen: att boet är belastadt med gäld hvarför ena makan ej bör svara, eller att mannen, genom försummelse eller vanvård af boets angelägenheter, kan anses missbruka sitt målsmanskap m. m. Nu har reservanten sagt, att jag skulle hafva skrämt Herrarne för att ändra boskildnadslagen, men att det är en helt annan boskildnad han önskar. Han borde då äfven hafva gifvit mig en antydning, om hvad han menar med en sådan, ty efter hvad han hittills sagt, kan hvarken jag eller någon annan tro, att han menar något annat än den boskildnad, som finnes stadgad i nu gällande lag. Om han tänker sig någon annan, så kunna vi naturligtvis icke utan vidare antydning leta oss dertill. Han säger vidare, att man riskerar ingenting med att låta hustrun få boskildnad när hon vill. Jag ber då få fråga Herrar affärsmän, som hafva någon erfarenhet, om det skulle vara dem särdeles angenämt att en vacker dag få anmaning från domstolen att lemna uppgift på sina borgenärer, hvilket blir och måste blifva följden af en boskildnadsansökan. Då är det ju mycket bättre om lagen föreskrifver egendomsseparationen såsom regel inom äktenskapen, ty då kan mannen alltid vara lugn för att icke någon brèche oförmodadt skjutes på hans kredit. Man säger äfven, att hustrun icke gerna skall stämma sin man, med yrkande om boskildnad; men hon kan hafva släktingar, som säga henne: "din man inlåter sig i så vidlyftiga affärer, att du bör söka boskildnad", och ingen kan förundra sig öfver, om sådana yttranden från föräldrars eller släktingars sida på henne utöfva något inflytande.

Jag ber Herrarne slutligen icke lyssna alltför mycket till de verop, som uttalas öfver qvinnans ställning. Denna ställning vill ju Utskottet upphjelpa, och jag har icke sett mer än en utskottsledamot uppträda mot förslaget. Alla de öfriga hafva ju velat, att äktenskapsförord skulle kunna göras. Men der sådant göres, så vet ju mannen på förhand hvad han har att rätta sig efter. Det enda vi strida om är detta: skall hustrun när som helst och utan all anledning kunna komma till domstolen och begära offentlig stämning på sin mans borgenärer, hvilket ju är detsamma som att försätta honom i konkurstillstånd, eller skall hon det endast under vissa bestämda omständigheter?

Herr Hierta: Tiden är så långt framskriden, att jag endast med några få ord vill förlänga diskussionen. Jag skall blott taga mig friheten

mot Herr Kolmodin erinra, att det icke endast är innehafvandet af en tjänst uti en bank eller af någon annan dylik befattning, som kan bevisa kvinnans förmåga att sköta sina egna affärer, utan det är lika mycket den allmänna uppfostran hon i våra dagar kan erhålla.

För öfrigt ber jag få uttrycka min tillfredsställelse deröfver, att icke mer än en enda talare här satt sig emot åtminstone ett sådant framsteg, som det Utskottet har velat tillstyrka, och detta gifver mig tillräcklig anledning hoppas, att saken hädanefter skall gå mer och mer framåt, såsom jemväl Lag-Utskottets ärade ordförande antydde, då han sade: låtom oss först taga detta steg, så kunna vi sedan taga ett till. Jag tror också det är svårt att komma till målet annat än på denna väg, och skall jag således för närvarande finna mig belåten med bifall till Utskottets hemställan, äfven utan tilläggande af Herr Carléns reservation, ehuru jag helst skulle se, att äfven denna blefve derjemte bifallen, synnerligast på det all fara för en påtvingad tertius interveniens, den s. k. gode mannen, måtte med detsamma helt och hållet försvinna.

Öfverläggningen var slutad. Derunder hade yrkats dels bifall till Utskottets hemställan, dels bifall till samma förslag, men med det tillägg, som innefattades i Herr Carléns vid utlåtandet fogade reservation och dels slutligen afslag å Utskottets hemställan. Å dessa yrkanden gäfvos nu propositioner, och då ja förklarades öfvervägande för bifall till Utskottets hemställan, begärdes votering.

I fråga om kontraposition ansåg Herr Talmannen yrkandet på afslag hafva för sig de flestes mening, men då äfven häröfver begärdes omröstning, blef först, för kontrapositionens bestämmande, följande vote-ringsproposition uppsatt och anslagen:

Den som till kontraposition i hufvudvoteringen öfver Lag-Utskottets utlåtande N:o 26 antager deras mening, som yrka att Utskottets hemställan måtte afslås,

röstas ja;

Den det ej vill,

röstas nej;

Vinner nej, har till kontraposition antagits yrkandet på bifall till Utskottets hemställan i förening med bifall till det förslag, som blifvit framställt i Herr R. Carléns vid utlåtandet fogade reservation.

Omröstningen visade 107 ja mot 58 nej, och erhöll alltså den vote-ringsproposition, som anslogs för hufvudvoteringen, följande lydelse:

Den som bifaller hvad Lag-Utskottet hemställt i dess utlåtande N:o 26,

röstas ja;

Den det ej vill,

röstas nej;

Vinner

Vinner nej, är Utskottets ifrågavarande hemställan afslagen.

Denna omröstning utföll med 114 ja mot 48 nej, i följd hvaraf Utskottets hemställan bifallits.

Kammarens ledamöter åtskiljdes kl. 3 e. m., men sammankommo åter

Kl. 7 e. m.

§ 6.

Justerades de protokollsutdrag för gårdagen, som icke förut blifvit till justering upplästa.

§ 7.

Föredrogs Sammansatta Banko- och Lag-Utskottets utlåtande N:o 2, i anledning af väckta motioner om ändringar i Kongl. Kungörelsen den 20 Maj 1864, angående enskilda banker med rätt att utgifva egna bank-sedlar.

Punkten 1.

Herr Sven Andreasson: Då jag väckte förevarande motion, hyste jag verkligen den förhoppningen, att Riksdagen skulle åtminstone till någon del bifalla densamma, men då nu Utskottet afstyrkt förslaget i dess helhet, synes mig föga eller intet hopp vara öfrigt. De skäl, som förmått mig att väcka motionen, har jag i densamma utförligt omnämmt och behöfver således icke här upprepa desamma; jag vill dock anmärka, att hvad Utskottet anført till stöd för sitt afstyrkande utlåtande synes mig vara föga giltigt, åtminstone har jag icke kunnat deraf finna mig på något sätt böjd för att frångå mina i motionen uttalade åsigter. Utskottet säger dels att Kongl. Maj:t, utan föranledande af något Riksdagens beslut, säkerligen skulle vidtaga de åtgärder, som kunde vara erforderliga, och dels att ifrågavarande Kongl. Kungörelse ännu vore så ny, att man icke kunnat fullt utröna följderna af densamma, hvadan någon förändring i densamma icke borde vidtagas. Jag anser dessa anmärkningar vara ohållbara, och hvad särskildt angår författningens ålder, vill jag erinra att den nu tillämpats i 7 år, under hvilken tid en mängd nya förhållanden inträffat, som kunna påkalla en förändring. Ett betydligt antal nya banker hafva uppstått och föranledt till en konkurrens i denna rörelse, som icke kan bidra till dessa anstalters soliditet. Äfven vill jag anmärka, att delägarnes solidariska ansvarsskyldighet kan lätteligen kringgås. Men ehuru jag sålunda anser det vara af vikt, att förändrade bestämmelser i flera afseenden snart nog vidtagas, vill jag icke nu, innan jag vet om jag kan räkna på något synnerligt understöd inom Kammarerna, framställa något bestämdt yrkande om bifall till den del af motionen, som afhandlas i den nu föredragna punkten.

Herr Carl Ifvarsson: Då det nu är så nära riksdagens slut, är det icke lönt att yrka återremiss af detta betänkande, utan frågan måste väl för denna gång förfalla. Likväl vill jag uttala min protest mot den af Utskottet uttalade åsigten, att Utskottet icke skulle hafva varit behörligt att pröfva motionen i dess helhet, derföre att en viss del deraf afsåge stadganden, som vore af civillags natur. Jag kan icke finna det ringsaste skäl för en sådan åsigt, ty då Utskottet varit sammansatt af ledamöter från Banko- och Lag-Utskotten, så måste det hafva varit oförhinderligt att behandla såväl civillag som banklag. Jag vill derföre protestera häremot samt äfven emot Utskottets påstående, att någon förändring i det syfte motionären föreslagit icke vore behöflig. Men då, som sagdt, riksdagen nu stundar till sitt slut, anser jag mig icke böra göra annat yrkande, än att Kammaren måtte, med ogillande af Utskottets motiver, för denna gång låta vid dess hemställan bero.

Herr Agardh: Jag skall bedja att få instämma med den siste talaren, i hvad han sade derom att det nu vore för långt lidet på riksdagen att i denna fråga framställa något yrkande, som ginge i en annan riktning, än den Utskottet föreslagit. Men i hvad den ärade talaren för öfrigt anförde kan jag icke instämma.

Motionären har föreslagit förändringar i Kongl. Kungörelsen den 20 Maj 1864, angående enskilda banker med rätt att utgifva egna sedlar, hvilken kungörelse tillkommit sålunda, att sedan Riksdagen aflemnat förslag till lag om enskilda banker och Kongl. Maj:t deröfver infordrat Högsta Domstolens utlåtande, blef författningen i antagna delar kungjord. Uti ingressen till densamma förklarar Kongl. Maj:t derjemte, att sådana stadganden, som voro af civillags natur, hade Kongl. Maj:t ansett icke böra inflyta i den nya författningen, ehuru de funnos intagna i det af Riksdagen godkända förslaget. Då nu den del af motionärens förslag, som Utskottet afhandlat i den förevarande första punkten, otvifvelaktigt är af civillags natur, så kan den icke heller föranleda till någon ändring i den ifrågavarande kungörelsen; och detta så mycket mindre som det finnes en annan författning, som utfärdats den 6 Oktober 1848, uti hvilken finnas intagna de bestämmelser i detta ämne, som äro af civillags natur. När således motionären föreslagit ändring icke i den sednare, utan i den förra författningen, synes det mig vara klart att motionen, under sådana förhållanden, icke borde föranleda till ändring i den deruti oriktigt omnämnda kungörelsen. Medan jag har ordet, ber jag, äfven med afseende å de öfriga punkterna, få nämna, att då den på Riksdagens eget förslag tillkomna kungörelsen dessutom är så ny, synes det icke heller af denna anledning vara skäl att bifalla de ändringar i densamma, som motionären för öfrigt föreslagit, utan vill jag för min del anhålla, att Kammaren måtte bifalla Utskottets betänkande i dess helhet.

Herr Carl Ifvarsson: Jag tror icke, att Utskottet kunnat vara förhindradt att åtminstone föreslå en underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t, hvaruti man skulle anhållit såväl om en förändring i den ifrågavarande kungörelsen, som ock om de lagförändringar i öfrigt, hvilka deraf kunnat föranledas. På sådant sätt har man gått till väga förut, och jag

inser icke hvarföre man ej kunnat göra sammaledes i detta fall. Men jag vill icke tvista längre härom, utan har sagt detta endast för att nämna, det jag icke kan gilla den föregående talarens påstående, att Utskottets förfaringssätt vore riktigt.

Öfverläggningen var slutad. Punkten bifölls.

Punkterna 2 och 3.

Biföllos.

Punkten 4.

Herr Sven Andreasson: Bland samtliga punkterna i detta betänkande är den nu föredragna, hvilken handlar om privatbankernas skyldighet att inställa sin rörelse, då viss del af deras grundfond gått förlorad, den aldra viktigaste. För frågans riktiga bedömande ber jag att till en början få uppläsa 35 § i Kongl. Kungörelsen den 20 Maj 1864, hvilken lyder sålunda: "Har bankbolag, enligt något räkenskapsårs *behörigen reviderade bokslut*, gjort sådana förluster, att bankens reservfond och 10 procent af den grundfond, som de solidariske bolagsmännen insatt, gått förlorade, då skall banken ställas under utredning, och bolaget derefter upplösas, så framt ej bolaget, på en af denna anledning sammankallad bolagsstämma, förklarar sig villigt att inom tre månader, genom erforderligt tillskott å lotterna, återställa grundfonden till dess behöriga belopp". Enligt denna paragraf kan alltså ett bankbolag, i händelse bokslutet för ett år visar, att hela reservfonden och några procent af grundfonden gått förlorade, utan hinder deraf fortsätta sin rörelse, och om än vid revision af derpå följande bokslut skulle visa sig, att af grundfonden 30, ja 50 procent gått förlorade, så skall förhållandet först anmälas hos Konungens Befallningshafvande samt bolagsstämma sammankallas för att delegarne må höras, om de äro villige att inom tre månader göra tillskott för att uppbringa grundfonden till dess rätta belopp; och på detta sätt kan det dröja en ganska lång tid, innan rörelsen inställes och bolaget kommer under utredning, så att man kan antaga med temlig säkerhet att bolagets ställning då hunnit blifva ännu sämre. Jag anser det derföre vara af vikt icke blott för bankerna sjelfva utan ock för allmänheten, som der insätter sina medel, att en förändring i denna paragraf vidtages i den syftning jag föreslagit. Jemför man nu gällande stadgande med hvad som Utskottet föreslog i fråga om sparbankerna i detta afseende, så finner man att bestämmelsen för dessa sistnämnda banker var vida strängare, ty det stadgades, att derest endast 90 procent af tillskjutna beloppet funnes kvar, så skulle banken genast ställas under utredning. Detta stadgande anser jag särdeles välbetänkt, och jag finner det äfven böra gälla i fråga om privatbankerna. Då sparbankslagen härstädes var under behandling, fälde en högt ärad talare från samma län som jag ett omdöme om berörda stadgande, i hvilket omdöme jag vill förena mig och tillämpa på den fråga, som nu föreligger. Han sade nemligen: "En klok statsförvaltning väntar icke med vidtagande af åtgärder för att före-

komma olyckor, till dess att erfarenheten visat, att olyckorna redan inträffat, utan hon bör förutse, att, då en sådan mängd af sparbanker uppstått och fortfarande ökas, det skall kunna inträffa, att en och annan af dessa banker illa förvaltas, och då synes mig lagstiftningens uppträdande vara fullt berättigadt", och längre fram i samma anförande fortsätter han: "om det är en erkänd sanning, att det är en klok statsförvaltnings uppgift att i lagstiftningsväg söka så vidt möjligt förekomma sådana olyckor, förefaller det mig sorgligt, att lagstiftningen uppträder först sedan en kris uppstått. hvilkens afhjelpande är omöjligt."

Jag föreställer mig, att dessa ord äro fullt tillämpliga äfven hvad beträffar privatbankerna, och är af den öfvertygelsen att man i afseende å dessa banker bör desto heldre söka genom lagstiftningen förebygga olyckor, som dessa banker öfver hufvud taget i jemförelse med sparbankerna drifva sin rörelse mera i stort och inlåta sig i vidsträcktare spekulationer samt sålunda, om de komma i obestånd, skulle, i högre grad än sparbankerna, förorsaka förlust för allmänheten.

Men ehuru jag sålunda lifligt önskar, att Riksdagen nu ville åtminstone aflåta en underdänig skrifvelse till Kongl. Maj:t, med begäran om en ändamålsenlig förändring i den ifrågavarande paragrafen, vågar jag likväl icke nu, då tiden är så knapp och många viktiga göromål ännu återstå, framställa något bestämdt yrkande derom. men vill dock hemställa till Kammarens öfriga ledamöter att bedöma hvad som i detta fall kan vara lämpligt att nu besluta.

Grefve Sparre: Hvad Utskottet i denna punkt hemställt finner jag vara fullkomligt riktigt och klokt, och jag ber derföre att med några ord få försvara detsamma.

Den siste ärade talaren har velat jemföra sparbanker med enskilda banker, och han ville å dessa sistnämnda tillämpa hvad jag yttrat om de förra, då sparbankslagen härstädes förevar till behandling. Men, mine Herrar, det är en ganska väsendtlig skilnad emellan dessa begge penninge-anstalter. I sparbankerna finnes det nemligen icke någon, som är ansvarig för bankens skulder, då deremot alla delegarne i en privatbank stå i solidarisk ansvarighet, hvarigenom en sådan bank också bereder en så bestämd trygghet, att sparbanken icke alls kan dermed jemföras. För öfrigt vill jag anmärka att, då det i afseende å sparbankerna bestämdes att, om 10 procent af insatta medlen gått förlorade, banken skulle ställas under utredning, så innebär stadgandet angående privatbankerna i detta hänseende alldeles detsamma, ty det säges, att derest ett bankbolag gjort sådana förluster, att bankens reservfond och tio procent af grundfonden gått förlorade, så skall banken ställas under utredning. Upplysning härom kan icke gerna vinnas förr än genom bokslutet. Denna bestämmelse är således gemensam för dessa begge slags penninge-anstalter, och då, såsom jag redan erinrat, aktieegarne i en privatbank äro solidariskt ansvarige, torde man med skäl kunna påstå, att, enligt nu gällande bestämmelser, någon våda för allmänheten icke kan uppkomma af privatbankerna.

Den ärade talaren anmärkte också, att, om en privatbank gjort stora förluster, så skulle det dröja en så lång tid, innan bokslutet för året blif-

vit revideradt och delegarne å bolagsstämma hunnit besluta om nya tillskott till banken, att dennas ställning under tiden kunnat ännu mera försämras och allmänhetens förlust derigenom blifva ännu större. Men jag tillåter mig att häremot erinra, att, då Konungens Befallningshafvande städse har sitt ombud tillstädes i banken, så kan denne, så snart förlust inträffat, påyrka inbetalning af de tillskott, som erfordras för att uppbringa grundfonden till behörigt belopp, och ombudet behöfver alltså icke afbida den tid, då revisorerne hunnit sammanträda och granska räkenskaperna. Jag anser derföre, att man ingalunda behöfver frukta, att banken genom en för lång tidsutdrägt skall komma i en försämrad ställning.

Motionären har slutligen ansett såsom alldeles nödvändigt, att en privatbank skulle ställas under utredning, så snart reservfonden och 10 procent af grundfonden gått förlorade, och han har yrkat, att delegarne icke vidare måtte hafva rättighet att, om de så finna för godt, tillskjuta hvad som af grundfonden gått förloradt. Jag vill med anledning deraf framställa den frågan: kan det vara någonting eftersträfvansvärdt att ställa en bank under utredning, d. v. s. bringa honom i konkurs? Kan det vara på något sätt gagnande att framtvinga en dylik katastrof, hvarigenom den allmänna krediten skulle störas på ett i hög grad betänkligt sätt? Nej, visserligen icke. Det synes mig tvärtom vara synnerligen välbetänkt att lemna delegarne rätt att sammanskjuta dessa tio procent, som gått förlorade, emedan det utan tvifvel är till allmänhetens fördel, om banken kan fortsätta sin rörelse. Jag undrar just, huru det skulle gestalta sig, i fall den ena privatbanken efter den andra skulle upphöra med sin verksamhet; jag tror att man skulle komma i verklig förlägenhet. Åtminstone hade jag under de svåra åren 1867 och 1868 i min ort tillfälle att se, huru dessa banker genom den högt förtjenta moderation, som de under det allmänna betrycket iakttago, verkade särdeles gagnande och välsignelsebringande; och det skulle hafva varit en verklig olycka, om man under dessa tider icke haft annat än Riksbanken och dess filialkontor att vända sig till, emedan dessa med den ringare kännedom de ega om ortförhållandena och den enskildes soliditet helt visst icke skulle ansett sig kunna bevilja en mängd ansökningar om anstånd med förfallna lån, som de enskilda bankerna kunde bifalla.

Då den ifrågasatta lagförändringen afser att betaga aktieegarne rättigheten att upprätthålla bankens säkerhet och sålunda skall tvinga den bank, som förlorar 10 procent af grundfonden, att ovilkorligen göra konkurs, yrkar jag, att Kammaren måtte, med bifall till Utskottets hemställan, ogilla motionärens förslag, som obestriddigen, derest det bifölles, skulle kunna föranleda till stora olyckor.

Herr Sven Andreasson: Då man så ofta på detta rum hör sägas, att de enskilda bankerna icke hafva någon framtid för sig, och att dem emellan finnes en alldeles för stor konkurrens, torde det också vara nödvändigt att i tid antaga sådana bestämmelser, som innebära garanti för att de icke fortsätta sin rörelse längre, än de erbjuda allmänheten tillräcklig säkerhet. Den högt ärade representanten för Wenersborg ansåg, att det skulle vara till skada för dem, som hafva affärer med privat-

banker, om dessa skulle ställas under utredning, så snart de drabbats af en förlust, som medtog 10 procent af grundfonden; men jag vågar vara af motsatt tanke, och det kan icke heller vara billigt, att en bank skall hafva rätt att under en ganska rymlig tid laborera med trassliga affärer, då en enskild person, som är skuldsatt eller kommit på balans, ingalunda har något anspråk på att få anstånd för att söka klarera sig. En privatbank kan komma i så svår ställning, att endast ganska litet är kvar af grundfonden, innan revisorerne hinna göra anmärkning derom och anmäla förhållandet till Konungens Befallningshafvande; och hvad beträffar den siste ärade talarens anmärkning att Konungens Befallningshafvandes ombud i banken kunde, innan bokslut blifvit verkställt och behörigen revideradt, anbefalla att banken skulle ställas under utredning, så kan jag icke upptäcka någon paragraf i kungörelsen, hvarigenom ombudet tillerkännes en sådan rättighet, äfven om en dylik åtgärd vore af högsta behof påkallad.

Här har blifvit sagt, att Riksbanken och dess filialkontor icke kunde ega tillräcklig kännedom om ortförhållandena och de lånesökandes soliditet, samt att de derföre nödgades afslå en del ansökningar, som en privatbank dock skulle hafva bifallit. Jag vill icke alls yttra mig härom, ty jag anser det ligga utom ämnet. Hvad jag med mitt förslag åsyftat, är att genom lagstadganden få full säkerhet för, att de, som hafva medel insatta i en enskild bank, icke skola löpa fara att göra förlust, derigenom att banken, sedan dess ställning blifvit osäker, kan fortfaara med sin rörelse och derigenom komma i en ännu sämre ställning. Ty om banken, sedan den redan förlorat tio procent af reservfonden, kan ännu i halftannat eller två år sköta rörelsen efter godtfinnande, så kunna nya och ännu större förluster tillstöta, och aktieegarnes solidariska ansvarighet kan under sådana förhållanden icke vara af så synnerligt värde.

Jag har sålunda icke kunnat öfvertygas af de skäl, som anförts emot mitt förslag, men då Riksdagen nu är nästan tilländalupen, och Första Kammaren dessutom torde vara obenägen för förslaget, vill jag, som sagdt, icke påyrka att någon underdånig skrifvelse i det syfte jag föreslagit må till Kongl. Maj:t nu aflåtas.

Herr Dufwa: Den motivering, hvarå Utskottet stödt sin hemställan i denna punkt, tyckes vara förtjent af en närmare uppmärksamhet. Den synes mig nemligen gå ut på att visa, att det skulle vara en så stor olycka för allmänheten, om en enskild bank skulle bringas under utredning, att det vore bättre om den finge fortsätta sin rörelse, äfven sedan den vore på obestånd eller en dertill sig närmande ställning. Jag tillåter mig då fråga, om erfarenheten visat att, sedan en penninganstalt blifvit rubbad till sin ställning, någonting egentligen vunnits genom att förhåla tiden och uppskjuta en utredning? Jag tror, att vi hafva nära liggande och talande exempel, som visa, att det är sällsynt att någonting derigenom vinnes, och att det är vida bättre att utredningen företages så fort som möjligt. Det är åtminstone för den större delen af fordringsegarne en gifven fördel att denna åtgärd påskyndas, på det att affärerna icke må blifva ännu mera intrasslade; och då man säger, att banker äro till

så stor nytta för allmänheten, torde häri böra göras den rättelsen, att det endast är fallet med *säkra* banker.

Man synes vilja proklamera såsom ogiltig den satsen, att det vore önskligt att bankerna kunde få fortsätta sin rörelse så länge som möjligt, äfven sedan de ej längre erbjuda stadgad säkerhet, men jag vågar för min del hysa den åsigten, att stadganden, som tvinga bankerna till utredning, så snart deras ställning blifvit rubbad, äro icke blott synnerligen gagnande för dem, som hafva affärer derstädes, utan äfven indirekt nyttiga för bankerna sjelfva i det hänseendet, att bankstyrelsen derigenom finner sig vida strängare än eljest manad att tillse, det banken icke måtte bringas i en sådan ställning; och i valet emellan nu gällande och förut stadgade bestämmelser härom anser jag de stadganden, som förut voro föreskrifna, vara att föredraga framför de nuvarande.

Den ärade talare, som sökt försvara Utskottets hemställan, har sagt, att det icke behöfde gå så särdeles lång tid förbi, innan utredning kunde företagas, och han ansåg det icke erfordras att bankens revisorer först skulle granska räkenskaperna. Men jag tillåter mig att erinra om innehållet af den 35 §, hvilken motionären nyss uppläste, och hvilken paragraf alls icke gifver stöd för det af Grefve Sparre framställda påståendet. Ty om en bank i början eller medlet af ett förvaltningsår blir utsatt för förluster, som medtaga hela reservfonden och tio procent af grundfonden, så föranleder detta icke till någon åtgärd, förr än först revisorerne frampå det följande året granskat bokslutet, samt derefter bolagsstämma sammankommit och tilläfventyrs beslutat att göra tillskott för att höja grundfonden till dess behöriga belopp, men efter ytterligare tre månader tillskjutandet befinnes ej vara fullgjordt. Först derefter skall banken enligt denna 35 § ställas under utredning, och sålunda kan, utan att någonting vidtages, ett, ja till och med ett och ett halft år förflyta från den tid, då banken gjort så stora förluster, att, enligt hvad lagstiftaren åsyftat, den icke bort fortsätta sin rörelse, utan att hafva ånyo betryggat sin ställning och till dess åtgärd för utredning omsider vidtages.

Jag tror derföre, att det icke kan vara till allmänhetens fördel, att en bank, sedan den icke längre kan anses fullt säker, får fortsätta sin verksamhet, och derföre anser jag också, att motionärens förslag om ändring häruti är välbetänkt. Emellertid tror jag det icke löna mödan att nu tvista om denna sak, utan har endast velat uttala min mening derom och får för öfrigt hemställa, huruvida det icke är lämpligast att, med ogillande af Utskottets motivering, för närvarande låta bero vid det slut, hvartill Utskottet kommit.

Grefve Sparre: Då den siste talaren begärt, att Utskottets motivering måtte ogillas, så må det tillåtas mig att här få uppläsa denna motivering. Den lyder sålunda:

”Den bestämmelse, som i 35 § af Kongl. Kungörelsen af den 20 Maj 1864 blifvit införd derom, att ett bankbolag, hvars rörelse gått med så stor förlust, att bankens hela reservfond samt derutöfver tio procent af grundfonden förlorats, må ega rådruum att göra det tillskott, som erfordras för grundfondens återställande till dess behöriga belopp, torde vid närmare eftersinnande befinnas ega stort företräde framför den i äldre bank-

oktrojer befintliga föreskriften, hvars införande ånyo motionären påyrkar, att, när ett dylikt förhållande inträdt, banken ovillkorligen skulle upphöra med sin rörelse och ställas under utredning. Tager man i betraktande hvilken betydlig rubbning i rörelsen skulle uppstå i en ort, der en bank komme att brådstörtadt upphöra och ställas under tvungen utredning, så lär man finna, att den genom ifrågavarande medgifvande beredda möjligheten till undvikande häraf är icke ensamt i bankbolagens, utan ännu mera i allmänhetens intresse.“

De skäl Utskottet sålunda anfört till stöd för sin hemställan synas mig vara så fullkomligt riktiga, att jag icke kan annat än förvånas öfver, att någon vill bestrida dem. Jag föreställer mig nemligen, att det måste vara i allmänhetens intresse, om en konkurs med alla dess sorgliga följder kan undvikas, och därför är det väl angeläget att intressenterne beredes rådrum för att fatta beslut, huruvida tillskott må lemnas eller icke. Det förefaller mig besynnerligt, att den siste ärade talaren kan vara af den åsigt, att en bank, som t. ex. har en grundfond å flera millioner rikdaler, ovillkorligen skall ställas under utredning, om den drabbats af en förlust å 100.000 R:dr. Har man verkligen tänkt på hvad det innebär att bringa en bank i konkurs, då denna bank inom en ort möjligen ensam orsakat liflig verksamhet i alla affärsgrenar? Att föreskrifva en ovillkorlig konkurs, efter det en förlust inträffat, som medtagit tio procent af grundfonden, synes mig vara det mest fåvitska, man i denna väg kan finna på. Den ärade talaren har vidare ordat om “trassel”; men jag vill fråga, om det kan kallas att trassla i sina affärer, om banken, då den förlorat en summa penningar, icke genast afstodnar sin verksamhet utan sammankallar delagarne, på det att desse må bestämma, huruvida grundfonden bör ånyo höjas till behörigt belopp. Detta “trassel” kan sålunda lända till en verklig fördel för hela den ort, der banken har sin verksamhet. Jag undrar just, om de, som med en sådan raskhet yttra sig om dessa saker, hafva en verklig kännedom om förhållandena i landsorten, der inom hvarje ort af mera betydenhet finnes ett bankkontor, hvarest allmänheten insätter sina penningar och har sina kreditivräkningar och hela penningarörelse — om dessa talare, säger jag, gjort sig reda för hvilka gräsliga olyckor, som skulle uppkomma, i fall banken i hast skulle stoppa. Jag önskar, att desse Herrar, som helt visst icke riktigt tänkt sig in i saken, toge litet bättre kännedom om hvilka påföljder en sådan katastrof skulle medföra. Jag har sjelf varit i tillfälle att iakttaga hvilken utomordentlig nytta för allmänna rörelsen en bank kan medföra, ty inom en ort, der man för några år sedan icke egde någon bank och der någon lifaktighet i affärer icke då kunde spåras, har jag numera, sedan en bank kommit till stånd, med glädje funnit att handel och näringar blomstra.

Jag har härmedelst velat i korthet redogöra för mina åsikter i ämnet, och huru Kammarrens beslut än må utfalla, så tror jag likväl att icke någon, derest han är opartisk, kan ogilla Utskottets motivering eller visa hvaruti det oriktiga deri skulle bestå.

Herr Agardh: Jag kan icke annat än förundra mig öfver, huru en sådan diskussion som denna kunnat uppstå, då det ju bör vara ganska tydligt, hvilken risken är af det nuvarande stadgandet. Jag vill t. ex.

antaga, att en bank bildas med en grundfond af en million riksdaler, som sammanskjutes af aktieegarne. Banken börjar sin verksamhet, men efter någon tid har den förlorat reservfonden och derutöfver tio procent af grundfonden. Då måste banken realiseras, och sedan alla fått ut sina fordringar, med undantag af delegarne. återstå af grundfonden 900,000 R:dr. Hvem är det då, som har förlorat härpå? Jo, ingen annan än delegarne. Nu säger man, att det är orätt, att delegarne, sedan de sålunda förlorat 100,000 R:dr, skola hafva makt att afgöra, om de vilja göra ytterligare tillskott eller ej, att detta skulle vara vådligt för allmänheten, och så vidare. Men huru kan det intressera allmänheten, eller huru kan allmänheten lida någon risk af att delegarne sjelfva göra förluster? Det kan jag icke förstå.

Jag kan för öfrigt icke i hela denna sak se något som är det ringaste värdt uppmärksamhet, och yrkar därför bifall till Utskottets hemställan.

Herr Sven Andreasson: I anledning af hvad den siste talaren yttrade, ber jag att få säga några ord. Han sade, att bankens balans icke kunde blifva af någon betydighet, ty bristen kunde aldrig blifva större än tio procent af grundfonden. Jag tror mig dock kunna visa, att bristen kan blifva långt större än dessa tio procent; och det är just det man vill söka förekomma genom den föreslagna bestämmelsen. Vi antaga t. ex., att kort efter bolagsstämman detta år bristen för en bank uppgått till tio procent af grundfonden. Banken fortsätter sedan sin rörelse hela året derefter, ända till dess en ny bolagsstämma hålles, och då först upptäckes bristen. Emellertid kan då denna hafva tillväxt ganska anseeligt och grundfonden följaktligen sammansnålt i proportion derefter. Nu kan bankbolaget vara ganska klent, hvilket väl låter tänka sig. Det består kanske icke af flera än 30 solidariskt ansvarige personer, sedan de delegare, som varit i besittning af förmögenhet, dragit sig ur detsamma. Enligt gällande stadgande eger bolaget emellertid att på bolagsstämma besluta att inom tre månader tillskjuta hvad som brister i grundfonden; och det är först sedan det underlåtit att fullgöra detta, hvilket det kanske aldrig tänkt att fullgöra, som banken kan ställas under utredning. Jag tror att denna utredning då kan komma att visa en högst betydlig förlust, vida öfverstigande de tio procenten, och att det är bättre att taga en mindre förlust något förut än att vänta på en större, medan man gifver bolaget tid att förskingra än mera af hvad som åt detsamma blifvit anförrodt.

Jag instämmer därför i Herr Dufwas yrkande, att punkten måtte med ogillande läggas till handlingarne.

Herr Dufwa: Jag är den ärade talaren från Wenersborg tack skyldig, för det han läste upp Utskottets motivering i denna punkt. Det bör då icke heller hafva kunnat undfalla honom, att det är ett något eget sätt, hvarpå Utskottet citerat ifrågavarande stadgande, då det blott talat om, att "rådrum" att göra ytterligare tillskott är bankbolagen medgifvet, under det att klandret just riktas mot den öfverflödiga och vådliga utsträckning det så kallade rådrummet erhållit. Det är just detta frågan nu

gäller. Ty äfven om motionären gått för långt, då han synes icke vilja medgifva något rådruum alls, är dock intet som hindrat, att Utskottet tillstyrkt så mycket som kunnat vara skäligt af hans framställning. Redan detta sätt att citera stadgandet och rubricera tvistefrågan är väl bästa beviset på, hurudan Utskottets motivering är.

Den nyssnämnde ärade talaren frågade, om det kan ligga i allmänhetens intresse, att bankerna försättas i konkurs. Nej, visserligen icke. Men det kan icke heller ligga i allmänhetens intresse, att konkursmessiga banker fortsätta sin rörelse. Deremot ligger det i allmänhetens intresse, att de stadganden, som gälla för bankerna, äro sådana, att hvad de böra åsyfta icke motverkas af deras egen lydelse. Då man erkänner, att förlusten af reservfonden och tio procent af grundfonden är af sådan beskaffenhet, att särskilda åtgärder då måste vidtagas, för att antingen fylla grundfonden till sitt ursprungliga belopp eller ställa banken under utredning, bör man väl icke uppställa stadgandet härom så, att förlusten kan hinna mångdubblas, innan någon af dessa åtgärder vidtages. Man säger i nu gällande lag, att förlusten skall visas genom revision af bokslutet. Det är dock klart, att det kan inträffa redan i början af ett förvaltningsår, att bankens förlust uppgått till de bestämda tiotio procenten af grundfonden, och att dess behof af nämnda fonds fyllande sålunda redan då är gifvet. Men icke dess mindre har man affattat stadgandet så, att hela året får gå till ända, och att derefter bokslut och revision af förvaltningen skall ega rum innan någon åtgärd vidtages. Hvad hindrar då, att när det reviderade bokslutet är färdigt, förlusten uppgår till icke 10 utan 50 procent af grundfonden eller än mera; och då skall endast kallas till en bolagsstämma, vid hvilken bolaget kan taga sig ännu tre månaders rådruum, hvarefter först, om denna tid försittes, utredning skall ske. Kan detta vara ett lämpligt sätt att stifta lag? Icke går en sådan lagstiftning åtminstone ut på att skydda allmänheten. Och en ändring deri torde derföre vara af behof påkallad. Om detta blifvit något för sträft uttaladt i motionen är en annan fråga. Det borde väl ej vara någon för sträng fordran på bankernas styrelser, att dessa så följa bankens rörelse, att om så pass betydliga förluster, som i stadgandet ifrågasättas, inträffa, detta icke undgår dem, och det är väl då ej för mycket begärdt att de genast vidtaga de åtgärder lagen erkänner böra af dylik bankens ställning förändras. Icke böra de, efter mitt förmenande, vara berättigade att, sedan ett sådant tillstånd inträdt, som efter lag påkallar i allmänhetens intresse antingen tillskott eller utredning, låta hela året gå till ända, innan man vidtager någondera utvägen.

Vidare yttrade den ärade talaren, att det skulle vara en "gräslig" olycka, om bankerna tvingades att göra konkurs. Olyckan vore väl den att en bank blefve konkursmessig. Men hvarföre den mindre än andra i samma ställning skulle tvingas till konkurs är svårt att förstå. Och visst är att en än större olycka blefve det för det stora antal fordringsegare, som icke har någon särskild utväg att bevaka sina intressen, om konkursen kan, sedan konkurstillståndet inträdt, fördröjas så, att den komme först då, när ställningen hunnit blifva rätt intrasslad.

Den ärade talaren frågade, om det kunde kallas trassel, att sedan en bank förlorat en del af sin grundfond, dess delegare sammankallades för

att besluta änyo tillskjuta bristen eller ock ställa banken under utredning. Detta låter visserligen ej som trassel, men af hvad jag redan sagt tror jag vara tydligt, att stadgandet icke är sådant, utan att bankerna derigenom auktoriseras att fortsätta med sin rörelse, sedan deras ställning blifvit trasslig, och att låta ett helt år eller mera förgå, sedan det inträffat, som man erkänner kunna leda till utredning, utan att man vidtager någon åtgärd därför. Det kan medföra gräsliga olyckor, om detta får fortgå alltför länge; och en stor mängd personers ruin kan blifva en följd deraf, att icke utredning i tid verkställs. Det är naturligtvis för att förekomma sådant, men icke för att locka fram konkurser och utredningar, som motionären framställt sitt förslag till stadgande i detta hänseende. Och uti ett sådant stadgande ligger åtminstone den garanti lagens lydelse kan lemna derom, att bankernas styrelser skola i tid vidtagna de åtgärder, som kunna behöfvas, och icke låta saken fortgå allt för långt derförinnan. Men om, såsom nu är händelsen, bankerna auktoriseras att, sedan förlustbanan en gång blifvit beträdd, fortgå derpå allt vidare, då, fruktar jag, kunna de gräsligaste olyckor inträffa.

Herr Agardh: Det synes mig vara något besynnerligt, att man i en fråga så enkel som denna kan komma till ett resultat som, så vidt jag kan fatta, är alldeles orimligt.

Den siste talaren yttrade, att om en bank i början af året förlorat 10 procent af sin grundfond, förlusten kunde än ytterligare ökas under årets lopp, och att det sålunda kunde innebära någon våda för insättare i banken, om utredning först ifrågakom, sedan förlusten blifvit genom revideradt bokslut ådagalagd. Jag påpekade, då här var fråga om sparbankerna, att det dock är ytterst svårt att bestämma tidpunkten, när dylika förluster verkligen göras. Anledningen till dessa förluster är ju vanligen den att banken utlånat penningar till personer, som, då lånen skola inbetalas, först visa sig mindre säkra och sålunda icke bort erhålla lån. Är det då tänkbart, att en bank, om ock den gör affärer i millioner, vid början af ett år icke visar några anmärkningsvärda förluster, derefter förvaltas så illa, att den till osäkra personer utlånar så mycket, att den derpå förlorar 10 procent af grundfonden förutom sin reservfond, och att den sedermera under årets lopp fortsätter en förlustbringande lånerörelse med den påföljd, den siste talaren ifrågasatte, att förlusten ökas till 50 procent af grundfonden? Jag tror icke, att man kan framdraga något exempel på en sådan förvaltning, eller att en bank fortsätter att göra så beskaffade förluster. Tvärtom klagas det ju allmänt öfver att bankerna förtjena alldeles för mycket. Men om nu verkligen en bank skulle hafva förlorat så mycket, som den siste talaren nämnde, eller, jag vill till och med antaga att den förlorat hela sin grundfond, hvem är det då, som gjort denna förlust? Jo, ingen annan än delegarne i banken. Man må icke förglömma att när en bank inrättas, så sammanskjutes först grundfonden af delegarne. När banken derpå begynner sin rörelse, så utlemnar den icke en enda skilling, utan att banken deremot fått valuta i reverser. Vid en likvidation böra sålunda dessa reverser motsvara bankens skulder. Skulle nu en eller annan af dessa reverser icke komma att infrias, så finnes därför grundfonden att tillgå. Och om nu af denna 10 procent eller

50 procent måste tillgripas, hvem är det som får vidkännas förlusten deraf? Jo, egarne af banken naturligtvis! Skulle också hela grundfonden hafva gått förlorad, blefve insättarne derpå icke lidande för ett enda öre.

Jag förstår sannerligen icke, huru man kan uppväcka en så långvarig diskussion öfver en så enkel sak, hvarpå, helst i riksdagens sista timme, icke fem minuters tid borde spillas.

Efter denna öfverläggning bifölls Utskottets hemställan.

Punkten 5.

Herr Per Eriksson: Ehuru Utskottet afslagit min motion, anser jag mig dock med några ord böra försvara densammas berättigande. Så länge de enskilda bankerna hafva rätt att utgifva sedlar, böra de väl också hafva skyldighet att, hvar de sprida sina sedlar, inlösa desamma med rikets verkliga mynt eller Riksbankens sedlar. Så länge de icke hafva denna skyldighet, förorsaka de personer, som bo långt ifrån hufvudkontoren, mycket obehag och besvär, ty för att få sina enskilda privatbanks-sedlar inlösta med Riksbankens får mången, som bor bredvid afdelningskontoret, göra en lång och kostsam resa. Utskottet säger att, då Riksbanken icke har åliggande att vid dess lånekontor invexla sina sedlar, vore det inkonsequent att yrka ett sådant åliggande för de enskilda bankerna, men detta är icke riktigt, ty enligt 122 § i reglementet för Riksbanken har denna bank en sådan skyldighet. Vid sådant förhållande anser jag det vara orätt att icke ålägga de enskilda bankerna en motsvarande skyldighet, och yrkar därför bifall till min motion och afslag å Utskottets hemställan.

Herr Lyttkens: Jag tror icke man behöver spilla många ord på denna sak. Det torde vara alldeles klart att, om privatbankerna skulle hafva full vaxlingskassa vid hvarje afdelningskontor, så skulle de icke kunna hålla sådana kontor, och att pålägga dem en sådan invexlingskyldighet vore alldeles detsamma som att indraga afdelningskontoren, och detta kan icke vara i det allmännas intresse, då, såsom Utskottet anför, just mängden utaf bankkontor bereder stora fördelar för den allmänna rörelsen. Icke kan man begära, att Riksbanken vid sina afdelningskontor i Malmö, Göteborg och Wisby skall hålla full vaxlingskassa, och lika litet lämpligt torde det vara att för enskilda bankerna fastställa ett sådant stadgande. Jag yrkar därför bifall till Utskottets hemställan.

Herr Magnus Jonsson: Jag kan icke finna annat, än att moti-
onen förtjenar ett bättre öde än Utskottet vill bereda den. Om jag ut-
färdar en skuldförbindelse, så är jag, då han är förfallen, skyldig att in-
lösa den, så snart fordringsegaren infinner sig hos mig och begär likvid,
och samma skyldighet borde väl åligga de enskilde sedelutgifvande ban-
kerna. En föregående talare har omnämnt den stora olägenheten för per-
soner, som bo nära afdelningskontoren, att få enskilda bankernas sedlar
inlösta med rikets mynt eller Riksbankens sedlar. Kontoret vägrar att på
detta sätt inlösa dem och hänvisar till hufvudkontoret, hvilket är beläget

på 10 à 20 mils afstånd derifrån, och man nödgas påkosta sig en lång resa för att få sina sedlar inlösta med Riksbankens sedlar. Jag anhåller derföre, att Kammaren måtte, med ogillande af motiverna i betänkanDET, besluta lägga detsamma till handlingarne.

Grefve Sparre: Den siste ärade talaren yttrade att, der en skuldförbindelse blifvit utgifven, der skall den också inlösas. Ja, deruti har han rätt och, som de enskilda bankernas sedlar utgifvas vid hufvudkontoren, så skola de också der inlösas. Jag begriper sannerligen icke, hvad man med dessa klagomål öfver de enskilda sedelutgifvande bankerna åsyftar. Förr kunde sådana klagomål hafva något skäl för sig, då privatbankernas sedlar icke mottogos i kronouppbörder eller i Riksbanken, men nu mottagas de derstädes, och jag fattar då icke hvad man klagat öfver. Det vore högst skadligt om dessa filialkontor upphörde, och det förstår väl hvar och en skulle blifva följden om privatbankerna skulle åläggas att vid alla afdelningskontor hålla så stor vexlingskassa, som erfordrades för att kunna tillfredsställa alla möjliga fordringar på invexling af de egna banksedlarne. Jag anhåller om bifall till Utskottets hemställan.

Öfverläggningen var slutad, och på framställd proposition blef Utskottets hemställan af Kammaren bifallen.

§ 8.

Föredrogs och bifölls Stats-Utskottets memorial N:o 77, med förslag till de stadganden angående Riksgälds-kontorets skulder och fordringar, som böra införas i det nya reglementet för detta verk.

§ 9.

Föredrogs Stats-Utskottets memorial N:o 78, med förslag till stadganden i Riksgälds-kontorets reglemente angående de vid föregående riksdagar beviljade men ännu icke utbetalda statsbidrag.

Friherre Fock: Jag har en erinran att göra vid den 9:de paragrafen, och hemställer derföre att de i detta memorial föreslagna reglementsparagraferna måtte hvar efter annan till föredragning upptagas.

Med bifall till Friherre Focks förslag beslöt Kammaren att genomgå och granska de särskilda reglementsparagraferna, som i detta memorial blifvit till antagande anmälda. Vid sålunda skedd föredragning blefvo

§§ 4—8.

Lemnade utan anmärkning.

Vid § 9 anförde

Friherre Fock: I andra momentet af denna paragraf kvarstår ett anslag å 352,000 R:dr, som anvisats utan återbetalningsskyldighet för

verkställande af nödiga rensningar i Lule elf. Som bekant är, har det bolag, som skall utföra detta arbete, för längesedan föruttit all rätt till vidare anslag, och Regeringen har beslutat att uppdraga åt Fullmäktige i Riksgälds-kontoret att vidtaga åtgärder för återbekommande af de till bolaget redan utbetalda beloppen. Vid sådant förhållande torde det icke vara behöfligt eller lämpligt, att ifrågavarande stadgande kvarstår i reglementet, hvarföre jag hemställer att detsamma måtte utgå, så att nuvarande tredje momentet blir det andra, och att motsvarande förändring vidtages å sidan 38 af reglementet, och härtill torde vara så mycket mera skäl som Första Kammaren redan beslutat en dylik förändring och Andra Kammarerna, genom att fatta samma beslut, förekommer en gemensam votering.

Herr Carl Ifvarsson: Jag tror, att den föregående talaren har rätt, och jag vill derföre biträda hans förslag, fastän jag anser ifrågavarande paragraf vara alldeles oskadlig, emedan en utbetalning af dessa 352,000 R:dr aldrig kan komma i fråga.

Öfverläggningen var slutad. Kammarerna godkände den ifrågavarande paragrafen, dock med den ändring deri som nu påyrkats, eller att punkten 2 borde utgå, och följaktligen ur den bifogade tab. *Litt. C* uteslutas det å sid. 38 upptagna anslagsbelopp å 352,000 R:dr.

§§ 10—26.

Lemnades utan anmärkning och blefvo alltså af Kammarerna godkända.

§ 10.

Till behandling förekom Stats-Utskottets memorial N:o 82, i anledning af Kamrarnes skiljaktiga beslut rörande Utskottets utlåtande N:o 70, i anledning af väckt motion i afseende på uppvärmnings- och luftvexlingsanstalterna i Första Kammarernas sessionsrum.

Det förslag till sammanjemkning af de olika besluten, som Utskottet uppställt, blef af Kammarerna bifallet; och förklarades, i följd häraf, den villkorligt föreslagna voteringspropositionen hafva förfallit.

§ 11.

Föredrogs Stats-Utskottets memorial N:o 83, i anledning af erhållna återremisser å vissa delar af utlåtandet N:o 42, i fråga om statsbidrag till enskilda jernvägsanläggningar.

Punkten 1, mom. a, b och c.

Herr Gumælius: Då denna punkt öfverensstämmer med det förslag, jag vid denna frågas föregående behandling i denna Kammar afgifvit, kan det synas besynnerligt, om jag emot densamma nu framställer någon anmärkning. Då emellertid reservanterna i Första Kammarerna påpekat ett förhållande, som förtjenar att beaktas, får jag, för att i någon mån till-

mötesgå deras åsigt, föreslå, att framför 6 procent insättes ordet "minst". Sådana bolag kunna finnas, som önska en hastigare amortering, och det bör då stå Kongl. Maj:t fritt att medgifva lån med högre annuitet än 6 procent. Jag yrkar derföre bifall till punkten, med den förändring jag nu föreslagit.

Herr Hierta: Jag finner det tillägg, Herr Gumælius föreslagit, ganska ändamålsenligt, isynnerhet som det beslut Kammaren står i begrepp att fatta, kommer att gälla icke blott de koncessioner, som kunna beviljas till nästa riksdag, utan för all framtid; och det skulle derföre icke vara skäl att binda sig vid ett beslut, att räntan skall beräknas till en viss procent. Jag yrkar derföre bifall till Herr Gumælii förslag.

Grefve Posse: Jag kan icke, i likhet med den siste ärade talaren, tro, att de vilkor för lån till enskilda jernvägsanläggningar, som nu bestämmas, skola blifva gällande för all framtid. De hafva, enligt min uppfattning, endast afseende på de försträckningar, som af Kongl. Maj:t kunna vardas beviljade på grund af denna Riksdags beslut. Herr Gumælii förslag kan väl tyckas vara ganska oskadligt, men nödvändigt är det dock icke, ty det faller af sig sjelft, att den annuitetsprocent, som Riksdagen bestämmer, är att betrakta såsom minimum af hvad Riksdagen fordrar af låntagarne. Vilja dessa, med bibehållande af 5 procent ränta, betala högre annuitet, så lærer det väl icke vara något hinder för Regeringen att antaga ett sådant anbud. Jag anser derföre skäl vara att bifalla punkten i oförändradt skick.

Herr Hierta: Med anledning af Herr Grefve Posses yttrande tager jag mig friheten erinra, att af flera konkurrerande lånesökande bolag det ena kan erbjuda Kongl. Maj:t en större årlig afbetalning än det andra, och Kongl. Maj:t må då hafva fria händer att antaga det för staten förmånligaste anbudet, hvilket han möjligen kan anse sig icke hafva, i fall Riksdagen bestämt att annuiteten skall beräknas till 6 procent, och då Herr Grefven sjelf förklarar att han anser det föreslagna tillägget oskadligt, så kan jag icke se något ondt uti att antaga detsamma.

Grefve Posse: Jag ber om ursäkt, att jag i denna obetydliga fråga tager till ordet ännu en gång, men jag vill endast erinra att, om Första Kammaren antager punkten oförändrad, men Andra Kammaren gör det tillägg Herr Gumælius föreslagit, så kunde denna obetydliga fråga föranleda en gemensam votering.

Herr Gumælius: Just med hänsyn till Första Kammaren har jag framställt mitt förslag, emedan reservanternes i Första Kammaren förslag, om än mycket olika, dock går i samma riktning, och jag har tänkt mig, att Första Kammaren, med anledning deraf, möjligen torde vilja ansluta sig till en sådan förändrad lydelse af punkten, om den af Andra Kammaren godkänts. Då för öfrigt, såsom Grefve Posse förklarar, Stats-Utskottets formulering kan och bör så förstås, att 6 procent är minimum, så torde det vara bättre att med tydliga ord säga, att annuiteten *kan* beräknas

högre, hvilket man uttrycker genom det af mig föreslagna tillägget, än att helt kategoriskt säga att den *skall* beräknas till 6 procent.

Herr Palander: Man har sagt, att det af Herr Gumælius föreslagna tillägget åtminstone icke skulle kunna skada, men jag ber att få erinra att det möjligen icke är så alldeles oskadligt, som det vid första ögonkastet synes. Såsom vi veta, har Kongl. Maj:t föreslagit, att annuiteten å lån till enskilda banor skall beräknas till 7 procent å ursprungliga försträckningsbeloppet; om man nu, såsom här blifvit yrkadt, inflickar ordet "minst" framför "6 procent" i Utskottets förslag, så blir det Regeringen obetaget att icke bevilja försträckningar till enskilda jernvägar under 7 procentens annuitet. Då det vidare är att förmoda, att Kongl. Maj:t icke utan moget öfvervägande föreslagit 7 procent, så låter det tänka sig, att Regeringen med stöd af ett sådant Riksdagens beslut allt framgent kommer att fordra 7 procent. Den föreslagna ändringen är således icke så betydelselös som det kunde synas. Deremot torde väl icke någon bestrida, att om enskildt bolag erbjuder större kapitalafbetalningar, Kongl. Maj:t, fastän sex procentens annuitet af Riksdagen blifvit bestämd, kan antaga sådant anbud utan att derigenom utsätta sig för anmärkningar, vare sig af Riksdagen eller dess revisorer. Det har blifvit yttradt, att Utskottets förslag med denna förändring skulle hafva större sannolikhet att äfven af Första Kammaren godkännas, enär 3 reservanter i Första Kammaren framställt ett från Utskottets hemställan afvikande förslag. Jag ber härvid få erinra, att af Första Kammarens tolf ledamöter i Stats-Utskottet nio biträdt Utskottets förslag, och att det således är nio sannolikheter mot tre, att Första Kammaren skall antaga Utskottets förslag, till hvilket jag yrkar bifall i oförändradt skick.

Herr Carl Ifvarsson: Det torde synas öfverflödigt att förorda Utskottets hemställan, då densamma redan blifvit försvarad af flere föregående talare. Jag vill dock nämna, det jag anser det vara så mycket mindre skäl att antaga den föreslagna förändringen, som jag har anledning antaga att ett sådant beslut snarare kan föranleda Första Kammaren att sätta annuiteten ännu lägre, än att mera närma sig Kongl. Maj:ts förslag, mot hvilket jag annars ej skulle haft något särdeles att anmärka i denna del. Det skäl, som af föregående talare blifvit anfördt för tillägget, nemligen att Kongl. Maj:t derigenom skulle få fria händer att antaga de anbud å högre kapitalafbetalningar, som möjligen kunde göras af enskilda bolag, finner jag temligen betydelselöst, ty de, som vilja hafva låneunderstöd, anse nog att 6 procent är snarare för mycket än för litet. Jag anser dessutom, att det kan vara tids nog att göra en jemkning, tills vi få se hvad Första Kammaren beslutat i frågan, helst när den på förhand föreslagna jemkningen, enligt hvad jag redan antydtt, antagligen skulle blifva icke en jemkning, utan en större splittring, än den man möjligen annars kan befara. Det är således till förekommande af vidare förvecklingar, som jag i likhet med tvänne föregående talare yrkar bifall till Utskottets förslag i oförändradt skick.

Efter sålunda slutad öfverläggning bief punkten bifallen.

Punkten 2.

Punkten 2.

Herr Carlén: Utskottets förslag i förevarande punkt skadar väl icke; men då det ej heller särdeles gagnar, har jag ansett mig skyldig fästa uppmärksamheten på angelägenheten att bereda staten större säkerhet för dess försträckningar. Vår lag vet nemligen ej af någon annan underpant, än under form af inteckning; och man skulle nästan kunna påstå att, enligt det juridiska språkbruket i vårt land, ordet "underpant" icke är tillämpligt på inteckning i fast egendom, utan endast på förlagsinteckningar; och den underpantsrätt, hvarom Utskottet här talar, är alltså af temligen ringa värde. Jernvägarne bestå nemligen af dels fast egendom, d. v. s. marken, på hvilken skenorna ligga, utmålet dertill samt derå uppförda byggnader, och dels lös egendom, hvartill höra skenorna, såvida man ej vill räkna dem till det fasta, och den rörliga materielen. Att nu till säkerhet för statens fordringar erhålla inteckning i enlighet med nu gällande stadganden låter sig ej göra i vidsträcktare mån, än såvidt angår fastigheten; men dermed äro — så länge en afsöndring från hvar särskildt hemmansnummer anses såsom ett sjelfständigt helt — så många svårigheter förenade, att det knappt torde ifrågasättas; och i allt fall är det sannolikt icke detta Utskottet äsyftat med den omtalade underpanten. Det föreslagna villkoret är emellertid, som nämnt är, åtminstone oskadligt, och jag har derföre ingenting deremot. Jag har endast ansett mig böra uttala den önskan, att vederbörande må vara betänkta på sådana åtgärder, som göra det stadgade villkoret till en verklighet, ty nu betyder det i sjelfva verket ingenting. Jag har velat hafva denna min anmärkning till protokollet antecknad för att derigenom möjligen framkalla ett lagförslag till en kommande Riksdag, i syftning att bereda staten verklig säkerhet för sina försträckningar åt enskilda jernvägsbolag.

Grefve Sparre: Jag anser mig böra meddela, att min åsigt i detta afseende alldeles öfverensstämmer med den siste ärade talarens. Det nu ifrågasvarande villkoret om underpant har förut intagits i kontrakten, och inteckning har på grund deraf begärts, men domstolarne hafva icke kunnat bevilja någon inteckning. Det är förlåtligt, att Herrarne i Stats-Utskottet icke känna den juridiska tekniken, men då detta vilkor är alldeles ändamålslost och opraktiskt, emedan en sådan underpant icke finnes i lagen, vore det allt skäl att det helt och hållet toges bort.

Herr Carl Ifvarsson: Den fråga, som nu är på tal, är icke ny, ty för två år sedan diskuterades den ganska allvarligt vid riksdagen, men resultatet blef då, att flertalet ansågo en särskild lagstiftning för att bereda staten säkerhet för sina försträckningar till jernvägsbolagen icke vara behöflig. Jag står på samma ståndpunkt nu som då och anser i likhet med de tvänne föregående talarne, att en lag i denna syftning vore eiforderlig. Jag hade förmodat, att någon af Lag-Utskottets ledamöter, som, när frågan sista gången var på tal vid Riksdagen, voro ledamöter af denna Kammare, eller att Utskottets ordförande, som då var ledamot af Första Kammaren, skulle väckt något sådant förslag, men då något sådant sedan dess ej

hörts af, har jag i min okunnighet låtit saken passera. Nu låter det som om våra förnämsta jurister anse nödvändigt att ett dylikt stadgande göres, och jag önskar därför att de måtte taga saken om hand, och jag hemställer att Lag-Utskottets Herrar ledamöter måtte till nästa riksdag tänka på frågan. Må vara att det nu ifrågavarande villkoret icke medför någon egentlig säkerhet, men det skadar dock icke, och jag yrkar därför bifall till Utskottets hemställan.

Herr Carlén: Med anledning af Herr Carl Ifvarssons anförande ber jag få att erinra, att jag hvarken motsatte mig bifall till Stats-Utskottets hemställan, ej heller uttalade något klander mot Utskottet för ifrågavarande förslag, hvilket för öfrigt är hemtadt från den Kongl. propositionen, utan att jag endast ville hafva till protokollet antecknad min åsigt om nödvändigheten af ett lagstadgande, hvarigenom för staten beredes möjlighet att vinna säkerhet för sina försträckningar åt enskilda jernvägsbolag. I händelse Herr Civilministern eller Herr Justitie-statsministern skulle skänka någon uppmärksamhet åt Kammarens protokoll, kan det ej skada, att åsigten finnes der uttalad. Ty att staten utlånar millioner efter millioner utan den ringaste säkerhet, är ett förhållande, som icke borde få fortfara.

Öfverläggningen var slutad. Punkten bifölles.

Punkterna 3—5.

Bifölles.

§ 12.

Föredrogs Sammansatta Banko- och Lag-Utskottets utlåtande N:o 1, i anledning af väckt förslag om antagande af ett Svenskt myntsystem grundadt på guld.

Herr Agardh: Som Kammaren torde finna, är den motion, som Herr Wallenberg väckt om införande af guldmyntsystem, af Utskottet afstyrkt; dock har Utskottet så till vida gått Herr Wallenbergs önsksningar till mötes, att detsamma föreslagit präglandet här i Sverige af guldmynt af 2½ och 5 caroliner valör. Jag har tillika med en ledamot af Första Kammaren tillåtit mig anmäla min reservation emot denna Utskottets hemställan. I reservationen har likväl ett tryckfel insmugit sig, som jag ber att få påpeka. Der står nemligen "pröfning" på ett ställe, der det skall vara "präglning".

Jag har icke kunnat inse hvarföre Sverige skall vara det första land i Europa, så vidt jag vet åtminstone, som präglar guldmynt af dessa valörer. 25-francsmyntet tillhör icke ursprungligen det franska systemet, och så vidt jag vet begagnas det icke heller i Frankrike. Man har föreslagit präglningen af detta mynt, därför att man hoppats att detsamma skulle i England blifva ansedt för jemngodt med dess sovereigns. Jag vill dock fästa uppmärksamheten på att England icke antagit detta förslag,

och under sådana förhållanden vet jag icke hvartill det skall tjena att Sverige tager det första steget i denna riktning; och jag anser detta så mycket mindre lämpligt, som jag icke tror att präglingen af den enkla carolinen medfört så synnerligen stora resultat. Af dessa skäl vågar jag hemställa, att Kammaren behagade afslå äfven denna del af Herr Wallenbergs motion.

Herr Östman: I likhet med föregående talare anser jag Sverige, såsom ett litet land, icke böra gå i spetsen för det öfriga Europa beträffande denna reform, och jag får derföre, på sätt reservationen innehåller, yrka rent afslag å Herr Wallenbergs motion.

Herr Jöns Rundbäck: Vi hafva redan präglat en mängd caroliner, och lika många, som vi präglat, lika många hafva vi, enligt mitt förmenande, präglat för mycket. Jag hemställer till Herrarne, om det verkligen är ett allvarligt menadt försök att i vårt land införa ett nytt myntsystem, som är så inveckladt, att man behöfver 3 decimaler för att med någorlunda säkerhet evalvera dess enheter till vårt nu gällande mynt! Det skulle medföra stora olägenheter i handel ochandel, och dessa skulle blifva kännbara i minst 50 år. Då dessutom intet land i vår närhet har tänkt på den saken, så tror jag att vi utan betänkande böra afslå föreliggande förslag, hvilket innebär en öfvergång till detta nya, opräglade myntsystem, som enligt min fullkomliga öfvertygelse icke skall medföra något gagn för landet.

Herr Nordenskiöld: Herr Talman! mine Herrar! Det nu föreliggande Utskottsbetänkandet står tydligen i det närmaste i samband med förslaget att förvandla vår myntfot från silfver till guld, och bör derföre efter mitt förmenande behandlas med särskildt afseende på denna mycket viktiga fråga.

För min del anser jag de skäl, som tala för denna förändring, vara tydliga och klara, och jag skall anhålla att få anföra några bland dem.

De stora industriella länderna hafva infört eller tänka införa myntsystem, grundadt på guld; och det blir derföre för andra, i ekonomiskt hänseende mindre betydande länder svårt att, utan betydande olägenheter och förluster, bibehålla silfver såsom myntfot.

Prägling af guldmynt är billigare än prägling af silfvermynt, emedan af det förra vida mindre quantitet än af det sednare behöfves för en viss penningesumma. Detsamma gäller om transporten.

Slitningen under myntets cirkulation är vida mindre för guldets än för silfrets, hvilket åtminstone till en del beror på dessa metallers kemiska beskaffenhet. Hvarken silfver eller guld rostar eller oxideras. Men under det guldets icke är känsligt för svafvel, så svärtar sig silfret hastigt, då det kommer i beröring med svafvelaktiga gaser och öfvergår på ytan till svafvelsilfver. Det bibehåller icke då sin metallnatur, utan förvandlas till ett svart pulfver, som ligger, liksom jernets rost eller kopparens ärg, löst på ytan af den inre ännu oförändrade metallen, och som derföre lätt bortslites.

Alla dessa skäl tala för guldets företräden framför silfver vid dessa

metallens användning såsom mynt. De hafva ofta förut blifvit anförda och jag skulle ej tagit Kammararens uppmärksamhet i anspråk för att upprepa dem, om jag ej samtidigt önskat fästa uppmärksamheten på ett skäl, som är kraftigare medel till en förändring i vår myntfot, och som knappast kan nog skarpt framhållas. Detta skäl är på sätt och viss af geologisk natur.

För närvarande är guldets och silfrets inbördes värdeförhållande ungefär sådant det var för 1,500 år sedan. Kort före Amerikas upptäckande var proportionen likväl betydligt förändrad, i det silfrets värde i förhållande till guldets var 30 till 40 procent högre än för det närvarande. Sedermera inträdde det gamla värdeförhållandet de ädla metallerna emellan åter i det närmaste. Men jemför man dessa metallers pris med priset för ett visst quantum arbete, eller med årsunderhållet af en man, så hafva hvardera, så väl guldet som silfret sjunkit betydligt, guldet jemnt och kontinuerligt, silfret liksom ryckvis; och detta beror icke på en tillfällighet, utan på den omständigheten att guldet — så sällsynt det än är och så obetydliga de kvantiteter äro, som man deraf finner *på ett ställe* — förekommer ofantligt mycket mera spridt på jordytan än silfret. Öfver hufvud taget förekommer guld i stora massor i fast klyft. *Guldgrufvor*, som nå en ålder af några decennier, äro mycket sällsynta, ett sekel gamla rika guldgrufvor skall man knappast kunna leta upp. Den vida största mängd af det guld som tillgodotages finnes nemligen spridt som lösa korn i sandlagren, och guldhaltiga sandlager förekomma i alla trakter af jordklotet, om och sällan synnerligen gifvande.

Silfver deremot förekommer aldrig löst inblandadt i sand och grus, utan alltid i fast klyft och ofta samladt på ett ställe i stora massor. En dylik mycket rik silfvertillgång upptäckes dock sällan, men när detta sker, införes på en gång så betydliga kvantiteter af denna metall i världsmarknaden, att ett prisfall blir oundvikligt. Amerika lemnar ett exempel härpå. Då Amerika upptäcktes och Spanjorerne skördade guld i Mexiko och Peru, sjönk visserligen guldets värde till en början något i jämförelse med silfret. Men kort derefter upptäcktes de rika silfverlagren vid Potosi m. fl. ställen, och från dessa grufvor infördes i världsmarknaden så stora massor silfver, att denna metalls värde inom kort föll med 20 procent.

Potosi grufvor äro dock längesedan tömda, men en likartad upptäckt kan åter inträffa. Amerikas inre, för industrien hittills otillgängliga bergländer innesluta ytterst mäktiga, till läget kända, men hittills endast obetydligt exploiterade silfverlager; och när det en gång i framtiden blir lugn i dessa trakter och ett ordnad samhällsskick der inträder och möjliggör större industriella företag, skall världsmarknaden åter från dem mottaga en sådan mängd silfver, att denna metalls värde blir utsatt för ett högst betydligt prisfall. Men med nutidens mekaniska hjälpmedel uttömmes en ädel metallgrufva hastigt, och det är derföre sannolikt att dess rika tillgångar endast vara en kort tid. Ett motsatt förhållande inträder då, ända till dess nya gruftrakter upptäckas och samma prisvexling åter upprepas. Silfrets värdefasthet är således vida mindre än guldets och måste vara det till följd af de omständigheter jag här påpekat.

Då det väl ej kan förnekas, att det för ett land är ytterst viktigt att

till myntfot hafva en metall, hvars värde är så konstant som möjligt och då det är fullt bevisadt, att guldets värde är fastare än silfrets, så vore det högst olyckligt, om vi allt för länge skulle bibehålla silfret som myntfot; vi kunde lätt härigenom ådraga vårt land betydliga ekonomiska förluster. Jag vill derföre bidraga med min röst till hvarje åtgärd som kan befordra en förändring härutinnan.

En sådan välbetäckt åtgärd synes mig vara att, såsom Utskottet föreslår, utom den enkla carolinen, vi redan hafva, äfven prägla guldstycken på 2½, 5 och 10 caroliner och derigenom så småningom vänja oss vid guld som myntfot. Jag understödjer derföre på det varmaste Utskottets förslag med det af Grefve Sparre föreslagna tillägget.

Grefve Sparre: Jag skall yttra mig helt kort, emedan jag vet, att herrarne icke äro benägne att lyssna till långa föredrag i frågor, som till afgörande framläggas under Riksdagens sista dagar, och då jag dessutom, i anledning af de många instämmanden uti den förste talarens yrkande å afslag, som afhörts, möjligen misströstar om att vinna någon synnerlig grad af uppmärksamhet från Kammarens sida.

En talare yttrade, att vi skola akta oss för att försöka införa något nytt myntsistem. Här är dock icke fråga om något nytt system, ty redan år 1868 utkom en Kongl. Förordning, som anbefallde prägling af caroliner, och 1869 års Riksdag aflät till Kongl. Maj:t en skrifvelse med begäran att, enär en förändring i landets myntsistem från silfver till guld syntes önskvärd, Kongl. Maj:t måtte taga denna fråga i öfvervägande. I anledning af denna framställning nedsattes en komité, hvars betänkande blifvit till Riksdagens ledamöter vid denna riksdag utdeladt. Komiterade förorda deri på det varmaste antagandet af en guldstandard och betona särskildt, att det för vårt land är af största vikt att ju förr desto heldre genomföra denna reform, emedan det icke kan dröja länge innan andra länder komma att göra det, och det alltid då är förmånligt att vara hemmastadd i de nya förhållandena. Således då vi redan hafva caroliner, då Riksdagen begärt utredning om guldets lämplighet som myntfot, då i anledning häraf en komité blifvit tillsatt, och då denna komité varnt förordar guldets lämplighet som standard samt dertill uppmanar oss att i vårt land ju förr desto heldre genomföra en myntreform i den syftningen, så ser jag verkligen icke något rimligt skäl, hvarför vi skulle tveka att uttaga det obetydliga steg till detta mål, som det föreliggande förslaget innefattar.

Betraktadt från rent praktisk synpunkt, kan det icke vara annat än beqvämt att hafva ett mynt, som i en liten volym representerar en stor summa. Herrarne, som äro så ogynnsamt stämda mot privatbanks-sedlar, borde väl ej hafva något mot dessa 2½- och 5-carolinstycken. I synnerhet för den större rörelsen är det en god sak att kunna använda dylika guldmynt vid förefallande liqvider och för resande landsmän äro de till väsendtlig nytta. Jag har derom min egen erfarenhet att åberopa. I stället för kreditiv eller vexaslar hade jag på en utländsk resa caroliner och fann dem begärliga öfver allt. Det hade naturligtvis varit ännu bättre, om jag i stället för *en-carolin-* eller 10-francsstycken haft större mynt såsom 2½-caroliner eller 25-francsstycken.

Här är visst icke fråga om att uttränga vårt nuvarande myntsystem, såsom förste talaren ville låta påskina. Den tiden torde ligga långt aflägsen. Här är endast frågan om att besluta prägling af större guldmynt än den enkla carolinen, en åtgärd som skulle kosta en obetydlighet, men hvarigenom landet småningom finge vänja sig vid guldmynt och hvarigenom således man skulle befrämja en reform, som — på sätt den föregående talaren på Stockholmsbanken sade — förr eller sednare måste verkställas, och som hvar och en, som satt sig in i frågan, anser önskelig.

Det brådskar icke med den reformen, säger man. Jag måste vid detta tal göra samma anmärkning som jag gjorde i går afton med afseende å det lumpna ämnet: ölkrogarne, den nemligen att vissa delar af landet känna stort behof af förändring i myntväsendet, och jag skall hafva äran visa, hvarest detta behof kännes starkast. Det är i Västergötland och Dalsland, i Wenersborgs och långt in i Skaraborgs län, dit en mängd norskt mynt och äfven norska sedlar bana sig väg, till följd af den liffliga samfärdseln med Norge. Likheten emellan de båda ländernas mynt vållar, att Svenskarne utan tvekan mottaga norska specier efter en kurs af 4 R:dr svenskt, men när sedan de norska specierna utvexlas, afdrages 4 öre, således 1 procent. Det norska myntet eger en ofantlig spridning i våra gränsprovinser, hvaremot svenskt silfvermynt tränges undan, en följd af det sänre myntets makt att såsom bytesmedel gå framför det bättre.

Hvad som jag nu anfört gäller äfven om danskt mynt, som inom de södra orterna uttränger det svenska och der går och gäller lika med det bättre svenska. Danskar och Norrmän skratta, då man fäster deras uppmärksamhet på detta förhållande. Det är en ren tjänst, vi göra dem, men den kostar oss ärligen en icke ringa summa.

Vi böra således vara betänkta på att skaffa oss annat mynt, och det kan icke blifva något annat än guldmynt efter franska francs-systemet. Den förste talaren sade, att intet annat land har antagit detta system. Jag får härvid erinra om, att Frankrike, Belgien, Rhenländerna, Schweiz Italien, Spanien, Rumänien och Grekland redan antagit detta system och en af våra närmaste granuar, Finland, har äfven samma system, ty finska marken är alldeles lika med francstycket, och som detta är känt och gångbart mynt äfven i Ryssland, måste francsystemets införande i vårt land vara förmånligt för vår handel på Ryssland. Med vår lilla rörelse kunna vi deremot ej hafva berättigade anspråk på, att vårt mynt skall vara känt utrikes. Vi måste alltså skaffa oss ett annat mera känt mynt, och jag kan därför — med särskildt fästadt afseende på det stora behovet deraf i den trakt jag representerar — icke annat än instämma med den siste talaren och yrka bifall till Utskottets förslag, med det tillägget att äfven 10-carolin-stycken böra få präglas, då Kongl. Maj:t anser det lämpligt.

Herr Carl Ifvarsson: Jag befarar, att man något litet förifrat sig med afseende å detta ämne, då man sagt, att frågan om införande af ett myntsystem, grundadt på guld, står liksom frågan om myntenheten i oskiljaktigt sammanhang med nu förevarande fråga. Enligt mitt förme-

nande stå dessa frågor alls icke i oskiljaktigt sammanhang med hvarandra, ty nog kan guld antagas såsom värdemätare utan att francen eller carolinen derföre nödvändigt skola antagas såsom mynt- och räkneenheter inom Sverige. Detta gäller å ena sidan, lika väl som det å den andra gått an att prägla caroliner af guld, utan att vi derföre behöft antaga hvarken guldet eller carolinen till grund för vårt nationela myntsystem. Här är likväl icke nu fråga om någondera delen, utan här är endast fråga om, huruvida man skall fortsätta det system, som är påbörjadt, nemligen att prägla guldmynt, men icke blott å 1 carolin, utan äfven å 2 $\frac{1}{2}$ och 5 caroliner.

Guldfrancsystemets utveckling hos oss kan dock så till vida anses stå i sammanhang med en blifvande myntreform, som det kan och bör vara beroende af den utsigt detta — nemligen francsystemet — har att påräkna hos våra närmaste grannstater, samt i följd deraf äfven hos oss i en framtid; ty utan en sådan tror jag det icke bör mera utvecklas hos oss. Måhända hade man för några år sedan förhoppning om detta systems antagande inom hela Europa; men om ock man då hade grundade skäl dertill, så tror jag dock att detta hopp nuförsvunnit. Hvarken Tyskland, Danmark eller Norge hafva antagit det, och man kan taga för gifvet att åtminstone Tyskland icke på länge, kanske aldrig kommer att göra det. Under sådana förhållanden vore antagligen oklokt både att utveckla och antaga det i Sverige. Det skulle endast leda till stora förvecklingar i rörelsen bland allmogen under en lång följd af år. Sådant bör man akta sig för, i synnerhet då man ej kan derigenom vinna något stort mål. Jag befarar, att vi i detta hänseende snarare äro på villovägar än på rätta vägen.

Deremot skulle ett förslag till myntreform, som hvilade på nationel grund och som kunde tillämpas inom riket, utan att man råkade in i en mängd förvecklingar, måhända hafva skäl för sig. Men den tanken, att Sverige skall gå i spetsen och de andra nationerna rätta sig efter oss, måste vi vara betänkta på att öfvergifva.

Hvad angår ett yttrande af den talaren bakom mig, som nyss hade ordet, om att alla menniskor önska införandet af francs i Sverige, så tror jag, att det icke behöfs mer än hvad jag nu sagt för att tillräckligt visa att icke alla önska det. Om allmän omröstning företoges i denna sak, så skulle otvifvelaktigt flertalet af landets innevånare rösta mot den ifrågasatta reformen. Det tycks mig då gå bra långt i oförsynthet, att vilja påstå, att alla menniskor önska det.

Jag yrkar rent afslag å föreliggande Utskotts-betänkande.

Herr Jöns Rundbäck: Jag vill icke bestrida hvad den lärde talaren på Stockholms-bänken anført om guldets och silfrets kemiska och geologiska beskaffenhet, men i anledning af hans yttrande, att slitningen af silfvermynt är större än den af guldmynt, vill jag fästa uppmärksamheten på den omständigheten, att den mindre kvantiteten bortnött guldmetall i alla fall är dyrare än den kvantitet metall, som nötes bort å silfvermynt af lika valör, ty som bekant förhåller sig guld till silfver, enligt myntkomitéens betänkande som 15 till 1.

Hvad angår samme talares lärda utläggning och bevisning, att guldets värde är konstantare än silfrets, så ber jag att till vederläggning få åberopa en auktoritet, som jag tror bör gälla ganska mycket i denna fråga. Jag menar Michel Chevalier. Uti denne utmärkte vetenskapsmans afhandling "Om myntet" läses bland annat följande: "det är således klokt, det är således nödvändigt att förutse att de två ädla metallerna komma att falla i värde. De skola falla, liksom jeruet faller, såsom en mängd industriela produkter falla, alla de med hänseende till hvilka man icke är begränsad af produktionsfältets omfång, och hvilka lemna utrymme för framstegsandan. Sjunkandet måste träffa den ena som den andra, och det är omöjligt att på förhand säga hvilkendera det är på hvilken det skall blifva märkbarast; emellertid skulle man kunna förmoda att det är närmare förestående för guldmetall." Det synes således, att det finnes sakkunnige män, som hafva en alldeles motsatt åsigt i denna sak till den, som den föregående talaren på Stockholms-bänken uttalat.

Hvad beträffar Venersborgs-representantens försäkringar, att man vid utrikes resor skulle hafva så stor nytta af caroliner, tillåter jag mig om-tala att jag hört sägas af många personer, som vid utrikes resor medfört caroliner, att de icke haft någon nytta af dessa guldmynt. I Tyskland t. ex. hade man ej velat mottaga dem. Tyskland har, oaktadt de enhetssträfvanden i öfrigt, som der gjort sig gällande på sista tiden, icke mindre än 7 myntsystem och begär sig ganska bra ändå.

Samme talare fäste uppmärksamheten på, att i gränsorterna till Danmark och Norge cirkulera en mängd danska och norska silfver- och pappersmynt. Det är visserligen sannt att så har varit förhållandet, men på sednare tiden har — till följd deraf att dessa mynt icke mottagas vid jernvägarne, post- och telegrafstationerna, bankerna, ej heller vid kronopubbördsstämorna — antalet deraf så betydligt förminskats, att t. ex. i Göteborg norska silfvermynt och sedlar äro ytterst sällsynta nu mot förr.

Jag anser således, att de framställda skälen för bifall till Utskottets förslag icke böra tillmätas någon synnerlig vikt och vidhåller mitt yrkande om afslag å föreliggande förslag.

Herr *Andreas Andersson* från Wermlands län instämde.

Herr *Uhr*: På sednare tider har man haft mycket brådtom med reformer. Hvad nu angår mynt, så är det icke längesedan vi kommo in på decimalsystemet. Allmogén har ännu icke hunnit vänja sig dervid, och jag tror till och med, att Smäländingen icke kommit från sin dalersräkning. Huru då rimligtvis ifrågasätta ny reform? Då andra länder i vårt grannskap icke hafva antagit guldfrancsystemet, hvarför skola vi göra det?

Man hörde i förmiddags sägas af Herr *Carlén*, att Grefve Sparre söker skrämja oss att ingå på hans åsichter, men Herr *Carlén* vidhöll dervid sin egen åsigt så envist, att jag verkligen trodde, att han hade rätt. Men det visade sig dock, att han hade orätt. Det torde kunna gå på samma sätt med Grefve Sparre i denna fråga.

Jag yrkar afslag.

Herr *Nordenskiöld*:

Grefve Sparre: Jag tänker visst icke skrämma Herr Uhr, ty om jag känner honom rätt, låter han icke så lätt skrämma sig. Jag har endast velat uttala min åsigt, som öfverensstämmer med hvad Riksdagen år 1868 uti skrifvelse till Kongl. Maj:t uttalade såsom sin och äfven fullkomligt öfverensstämmer med hvad den komité, hvilken i anledning af denna 1868 års Riksdags skrifvelse blifvit nedsatt, enhälligt uttalat såsom nyttigt och nödvändigt för landet.

En talare nämnde, att våra grannar icke antagit, ej heller varit betänkta på att införa franska guldfrancsystemet. Jag får då upplysa om, att i Norge förefinnas ganska stora förhoppningar om att få francsystemet infördt. En af dess främsta män, Statsrådet Broch, har tänkt på den saken och under besök i Norge liksom i Danmark har man vid tal om denna reform sagt till mig: "börja ni, vi skola omedelbart derefter vidtaga förändringen inom vårt land."

Jag vill ytterligare fästa uppmärksamheten på nyttan af att hafva ett mynt, som är känt på den europeiska marknaden. Vi kunna då lättare bestämma värdet på våra exportartiklar. Allmogén kan själf utan svårighet uträkna hvilket pris t. ex. ladugårdsprodukterna, som mer och mer för hvart år exporteras, uti utlandet betinga sig, och då den åtgärd, som nu ifrågasättes, är så enkel och obetydlig som att prägla guldmynt till 2½ och 5 gånger större värde än den enkla carolinen, hvilken vi redan ega, så kan jag icke förstå, hvarför Riksdagen skulle tveka att bifalla denna åtgärd.

Herr Axel Bergström: Herr Talman! Från min ståndpunkt kan jag icke fatta betydelsen af de betänkligheter, hvilka här gjort sig gällande mot antagande af en sådan skrifvelse, som Utskottet föreslagit. Jag får derföre förorda bifall till samma skrifvelse, dock så att jag i likhet med hvad Grefve Sparre i sin reservation föreslagit, hemställer, att skrifvelsen måtte få afse prägling äfven af 10-carolinstycken. Jag hyser så mycket mindre betänklighet mot antagande af en sådan skrifvelse, som jag redan år 1869 i en reservation, fogad vid Sammansatta Banko- och Lag-Utskottets då afgifna utlåtande, hemställde om antagande af ifrågasvarande guldmyntsystem såsom fakultativt. Då jag för min del är lifligt öfvertygad, att guld förr eller sednare kommer att blifva standard för vårt framtida mynt, så anser jag det vara högst önskligt att guldmynt blir mera spridt och bekant inom vårt land än för närvarande är förhållandet. Grunden för det nya myntsystemet är redan lagd genom Kongl. förordningen den 31 Juli 1868, innehållande att af guld borde, i stället för dukater, dåanefter utmyntas tvänne särskilda myntstycken, ett benämndt carolin af det guldvärde och den vikt som noggrant motsvarade det genom den så kallade Romaniska Myntkonventionen af den 23 December 1865 antagna 10-francsstycket, och ett af det guldvärde och den vikt, som, med tillämpning af samma konventions bestämmelser noggrant motsvarade 25 francs; hvarjemte Kongl. Maj:t förklarat sig framdeles, så snart 25-francsstycken, utmyntade enligt grunderna uti berörda konvention, blifvit satta i omlopp inom områdena för de fyra stater, Belgien, Frankrike, Schweiz och Italien, som i konventionen deltagit, vilja förordna om myntstyckens af motsvarande värde utmyntning jemväl härja

riket. På grund af återopade förordning hafva carolin redan blifvit präglade, hvaremot man ännu väntar på präglingen af 25-francs- eller 2½-carolinstycken, enär ofvannämnda fyra stater ännu icke beslutit sig för präglandet af 25-francsstycken. Inom dessa stater har man dock länge insett behovet och angelägenheten af att utmynta 25-francsstycken. Såsom ni, Herr Talman, torde erinra er, gjorde franska handelsministern förlidet år, kort före krigets utbrott, hemställan till Kejsaren, att sådana myntstycken måtte präglas; och jag antager att de olyckor, som sedermera öfvergått Frankrike, varit enda orsaken till att nämnda förslag icke kommit till verkställighet. Redan under nuvarande myntförhållanden lämpar sig 25-francsstycket särdeles väl till ett universalmynt, hvars prägling i vårt land således icke kan vara annat än till gagn.

Hvad beträffar de öfriga myntstyckena å 5 och 10 carolin eller 50 och 100 francs. hafva två reservanter, Herrar De Maré och Agardh, jemte det de hänvisat till ofvanomförmälda förutsättning för prägling af 25-francsstycken, förmenat att mindre skäl vore för handen att prägla myntstycken af än högre valörer, *”förr än andra stater derom fattat beslut.”* Annorlunda uttryckt går deras resonnement ut derpå, att, emedan andra stater icke beslutit utmyntning af 50- och 100-francsstycken, böra vi icke heller bestämma oss derför. Men saken förhåller sig icke så, som reservanterna antaga. Genom konventionen af den 23 December 1865 öfverenskommo nemligen Frankrike, Belgien, Italien och Schweiz att prägla guldmyntstycken å 5, 10, 20, 50 och 100 francs; och dessa typer hafva ock till följd deraf blifvit och varda fortfarande utmyntade. Nu kan det icke, såsom ock motionären i ämnet rätteligen förutsatt, ifrågakomma att i vårt land prägla myntstycken å 5 francs och 20 francs, enär det förra blifve alldeles för litet och dessutom vore obehöfligt, samt det sednare komme att i vikt och storlek föga skilja sig från 25-francsstycket, hvars bestämmelse såsom universalmynt är gifven och som derföre förr eller sednare måste präglas. Dermot vore det särdeles önskligt att få myntstycken å 50 och 100 francs. Mynt af så hög valör skulle väl lämpa sig att ersätta sedlar och blifva ett förträffligt handelsmynt.

Hvad den konstitutionela sidan af saken beträffar, så är det med vår statsrätt fullkomligt öfverensstämmande att Kongl. Maj:t eger rätt att af guld prägla hvilka myntstycken han anser vara lämpliga. Denna rätt tillkommer honom till och med i afseende på rikets nu varande silfvermynt, naturligtvis under förutsättning att skrot och korn icke förändras. För antagande af sådan rätt tala uppenbarligen de ordalag, hvari Kongl. förordningen om rikets mynt den 3 Februari 1855, 3 §, meddelar bestämmelsen om hvilka silfvermynt skola präglas. Det heter nemligen i återopade paragraf: *”Vid vårt myntverk skola följande silfvermynt utmyntas, nemligen ett å fyra R:dr R:mt”* o. s. v. Då nu Kongl. Maj:t, äfven om Riksdagen icke aflåter sådan skrifvelse som jag förordat, likväl eger, då lämpligt synes, låta prägla myntstycken å 2½, 5 och 10 carolin; så synes mig motståndet mot denna skrifvelse föga berättigadt. Härvid kan visserligen invändas, att Riksdagen, om den icke finner ändamålsenligt att guldmynt af ifrågavarande valörer varda präglade, icke heller bör genom skrifvelsens aflåtande gifva sitt moraliska stöd och förord åt en sådan åtgärd. Men å andra sidan kan jag icke inse giltiga skäl hvarföre

Riksdagen nu skulle förvägra detta stöd, då Riksdagen år 1869 oförtydligt uttalade sig för öfvergång till guldmyntsystem.

De anmärkningar en talare här bakom mig gjort mot carolinstycken tror jag icke äro grundade. Han invände, att de för svenska resande i utlandet icke vore af någon nytta. Jag får förklara, att jag har en alldeles motsatt erfarenhet. Då jag år 1869 företog en utrikes resa, medtog jag 20 carolin för att se hvad värde de egde i utlandet, och jag använde dem med den största fördel vid en österrikisk brunnsort, som jag besökte. Jag hade i Sverige köpt dem för 7 R:dr 20 öre, vid vexling erhöll jag för hvarje carolin österrikiska penningar till så stort belopp, att dess anskaffande på annat sätt skulle kostat mig 7 R:dr 35 öre. Våra carolin voro fullt ut lika begärliga som franska 10-francsstyckena.

Hvad beträffar det af en talare väckta förslag om prägling af 10-riksdalersstycken i guld; förefaller samma förslag mig i hög grad opraktiskt och obetänkt. Hvertill skulle det tjena att skapa en enstaka guldmynttyp utan coincidenser med andra typer? Just det förhållande att vårt förra guldmynt, nemligen dukater, icke hade någon motsvarighet bland de öfriga Europeiska ländernas mynt, föranledde Kongl. Maj:t vid 1868 års riksdag göra proposition om prägling af carolinstycken af guldvärde och vikt, motsvarande 10-francsstycket.

Hvad slutligen angår den anmärkningen att guldet för framtiden skulle blifva af ett mera vacklande värde än silfver, hvilken anmärkning gjordes med stöd af en framstående auktoritet, nemligen Michel Chevalier, så måste jag uttala såsom min åsigt, att guld tvärtom kommer att bibehålla ett fastare värde än silfver. Föregående tiders erfarenhet visar att silfret sjunkit i värde både i förhållande till guldet och till andra varor; visserligen har äfven guldet sjunkit i värde i förhållande till dessa varor; men då det bibehållit sitt värde i förhållande till silfver, som deremot lidit värdeförminskning relativt till guldet; så följer deraf att af ifrågavarande två metaller guldet har ett fastare värde. Vill man nu från hvad som skett under den förflutna tiden göra slutledningar för framtiden, måste man, i olikhet med Michel Chevalier, komma till den åsigt att guldet får ett fastare värde än silfver. I och med detsamma är dess företrädare såsom värdemätare gifvet, ty det är naturligtvis i hög grad önskligt att värdemätaren i och för sig sjelf har ett så fast värde som möjligt.

Då frågan om att öfvergå till ett system af guldmynt såsom rikets verkliga mynt kanske för längre tid har fallit, vore det icke olämpligt att utsträcka begagnandet af guldmynt och åtminstone tillstådja detsamma såsom fakultativt. Det kan då inträffa, hvad som inträffade i England, att guldet så småningom faktiskt undantränger silfret. Om och när detta sker, har lagstiftaren endast att såsom lag bekräfta hvad som redan på grund af sedvänja är gällande.

På grund af hvad jag haft äran anföra, hemställer jag om bifall till Utskottets betänkande med den af Grefve Sparre föreslagna förändringen deri.

Herr Uhr: Jag har begärt ordet med anledning derutaf, att Grefve Sparre talat om att Riksdagen måtte anhänga, det Kongl. Maj:t täcktes

taga i ompröfning, om och när det kunde ske en öfvergång till ett annat myntsystem. Här om är dock nu icke frågan, då jag icke hört talas om någon proposition derå. Kongl. Maj:t har icke framställt någon sådan, utan det är Herr Wallenberg, som der om framkommit med en motion; och i myntkomitéens betänkande har jag läst, att privatbankerna skulle få utgifva sedlar, grundade på inlösen med guld, men Riksbanken icke. Deri ligger det. Jag yrkar fortfarande afslag.

Herr Agardh: Herr Talman! mine Herrar! Då det vill synas, som om fordringar på antagande af motionärens förslag vore i stigande inom denna Kammare, så anhåller jag att ännu en gång få yttra mig i denna fråga. Jag skall icke uppehålla mig vid de argument för en guldmyntfots företrädare, som här blifvit fränkastade. Jag tror nemligen, att den frågan icke egentligen hör till aftonens diskussion. Jag anhåller att i stället få påpeka frågans om en guldmyntfots införande hos oss, så att säga, formela ståndpunkt. Vid 1868 års riksdag inkom det Sammansatta Banko- och Lag-Utskottet med ett betänkande till Riksdagen, vid hvilket betänkande var fogadt ett officiellt utlåtande från Statskontoret, hvaruti detta uttalar: "att förändringen från silfver till guld såsom värdemätare, och från riksdaler till francen såsom myntenhet, måste under öfvergångstiden medföra stora och länge fortvarande olägenheter. Den berör nemligen landets hvarje särskild innebyggare från millionären ned till torparen och dagakarlén samt icke minst den lägre och fattigare befolkningen, som eger ringa skicklighet och vana att göra riktiga beräkningar och således mindre förnuåga att värna sig mot bedrägerier och undvika förluster." Äfven Kongl. Maj:t uttalade då att frågan om guldets antagande som ensam värdemätare vore af så allvarsam och i de bestående förhållandena så djupt ingripande beskaffenhet, att densamma, för att göras till föremål för Kongl. Maj:ts framställning till Riksdagen, erfordrade en pröfning, som den redan långt framskridna tiden för Riksdagen icke medgäfve. Riksdagen aflät emellertid sedermera en skrifvelse till Kongl. Maj:t, men deri står icke såsom här blifvit sagdt, att riksdagen uttryckte någon positiv mening om förändring af vår gamla myntfot, utan Riksdagen uttryckte sig tvärtom på ett mycket tvekande sätt om frågan, huruvida det för oss vore nyttigt att införa ett guldmyntsystem. Det heter uti denna skrifvelse att i anseende till den i landets ekonomiska förhållande så djupt ingripande betydelse myntväsendet egde, "beslut om förändringar deruti fordrade mycken betänksamhet; "att *det förekommit Riksdagen*, som om förändringen borde sträcka sig äfven till silfrets utbyte mot guld såsom grund för myntsystemet;" under sådant förhållande anhöll Riksdagen, att Kongl. Maj:t täcktes taga saken under öfvervägande och, i fall en sådan förändring af Kongl. Maj:t pröfvades ändamålsenlig, då till Riksdagen afgifva nådigt förslag i sådant syfte. Då man nu alltså från olika håll erkänt, att frågan är af särdeles vigtig beskaffenhet, då man på grund här af i nämnda skrifvelse begärt, att Kongl. Maj:t måtte taga frågan i öfvervägande och, om han funne förändringen ändamålsenlig, göra en framställning till Riksdagen, då hemställer jag, huruvida det vore lämpligt, att Riksdagen nu företog sig att döma i saken, innan Kongl. Maj:t gjort en dylik framställning. Kongl. Maj:t har visserligen till denna Riks-

dag inlemnadt förslag till förändring utaf 72 § Regerings-formen, hvori Kongl. Maj:t säger sig anse en öfvergång från vårt silfversystem till ett guldmyntsystem böra ske; men Kongl. Maj:t har icke sagt, hvilket guldmyntsystem Kongl. Maj:t ansåge för oss fördelaktigast; det finnes ju en Engelsk, en Fransk, en Nord-Amerikansk guldmyntfot o. s. v. Härom har Kongl. Maj:t, som sagdt, icke uttryckt sin mening. Under sådana förhållanden hemställer jag, om det kan vara lämpligt att Sverige fortsätter med att prägla nya slags myntstycken, utan att veta, hvilket slags guldmyntfot man möjligen kommer att antaga. Skall man uti en sak, som ingriper uti landets viktigaste intressen, fatta ett preliminärt beslut, som torde komma att inverka på afgörandet af sjelfva hufvudfrågan, utan att först hafva grundligt pröfvadt denna sednare? Detta hafva vi icke gjort; vi hafva ännu icke fått den Kongl. propositionen och Banko-Utskottet har således icke nu haft anledning taga hufvudsaken fullständigt i öfvervägande; det har nu endast haft Herr Wallenbergs motion att behandla, hvilken motion man i afvaktan på Kongl. Maj:ts proposition ansett sig böra i hufvudsakliga delar afstyrka. På grund härutaf vidhåller jag fortfarande mitt yrkande, att denna Kammare måtte afslå Herr Wallenbergs motion äfven i de delar, som Utskottet förordadt till antagande.

Sedan öfverläggningen förklarats slutad, gaf Herr Talmannen propositioner såväl på bifall till Utskottets förslag i oförändradt skick, som jemväl på bifall dels till det förslag som innefattades i Grefve Sparres vid utlåtandet fogade reservation och dels till deras mening, som yrkat afslag å den här ifrågavarande motionen i dess helhet och i följd deraf jemväl afslag å Utskottets hemställan om aflåtande till Kongl. Maj:t af en underdånig skrifvelse i ämnet. Då härefter ja förklarades öfvervägande för den sist anförda propositionen, begärdes votering. Herr Grefve Sparres förslag antogs till kontraposition; och skedde derefter omröstningen enligt denna voteringsproposition:

Den som, jemte afslag å Sammansatta Banko- och Lag-Utskottets hemställan i dess utlåtande N:o 1, jemväl afslår den i detta utlåtande omförmälda motion i dess helhet,

röstar ja;

Den det ej vill,

röstar nej;

Vinner nej, är Utskottets hemställan bifallen, med det tillägg dertill som Herr Grefve Sparre föreslagit i sin vid utlåtandet fogade reservation.

Vid sedlarnes sammanräknande befanns, att 105 ledamöter röstat ja mot 38 som röstat nej; och hade Kammaren alltså beslutit enligt ja-propositionens innehåll. Sedan denna utgång af voteringen blifvit för Kammaren tillkännagifven, begärde

Herr Grenander ordet och yttrade:

§ 13.

Herr Talmannen lemnade ordet åt

Friherre Fock, som anförde: Herr Talman! mine Herrar! Sedan Riksdagen beslutat att höja tillverkningsafgiften å bränvin, har med anledning derutaf Friherre Gustaf af Ugglas uti Första Kammaren väckt motion angående förhöjning i afgiftsrestitutionen vid utförsel af samma vara till utrikes ort. Men i denna motion förekommer ingenting om sjelfva tiden, från hvilken denna förhöjda restitution skall beräknas; jag tager mig derföre friheten att, med stöd af 55 § Riksdags-ordningen, föreslå, att ifrågavarande högre restitution måtte inträda från och med den dag Kongl. Maj:t utfärdat ny förordning angående bränvinstillverkning. Då emellertid det Sammansatta Stats- och Bevillnings-Utskottet skall i morgon sammanträda, vågar jag vördsamt hemställa, att denna motion måtte få genast dit remitteras.

Friherre Fock aflemnade derefter den ifrågavarande motionen, hvilken komme att erhålla ordningsnumret 191 bland de motioner som under denna riksdag blifvit hos Kammaren afgifna; och beviljade Kammaren, på derom framställd proposition, nu remiss af berörda motion till Bevillnings-Utskottet.

§ 14.

Till bordläggning anmälades:

Stats-Utskottets utlåtanden:

N:o 84, i anledning af Herr L. J. Hiertas motion om beredande af minskning i kostnaden för utgifvandet af Riksdagens Revisorers berättelse; och

N:o 85, i anledning af väckt motion om förändrade föreskrifter rörande de tryckta riksdagshandlingarnes utdelning; samt

Sammansatta Stats- och Bevillnings-Utskottets utlåtande N:o 2, i anledning af fattadt beslut angående folkskoleafgiftens uppförande såsom statsinkomst.

§ 15.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde.

Kammarens ledamöter åtskiljdes kl. $\frac{1}{2}$ 11 e. m.

In fidem
H. Husberg.